

МІЖНАРОДНА
АКАДЕМІЯ
САДЮРА

УКРАЇНСЬКИЙ
ВІЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ЗБІРНИК ТЕЗ

Третьої Міжнародної Мюнхенської
наукової конференції студентів
та молодих вчених

2025

СУСН

**Третя Мюнхенська наукова конференція
студентів та молодих вчених**

16.05.2025

ТЕЗИ

*Anthology of Abstracts
for the 3. International Scientific Conference
for Students and Early-career researchers
at the Ukrainian Free University
(May 16, 2025, Munich)*

Мюнхен, Баварія

УДК 1 : 3 : 7 : 8 : 9

ISBN: 978-3-928687-87-4

*Рекомендовано до друку Науковим студентським товариством
ім. Юрія Шевельова Українського Вільного університету*

Головний редактор:

Дутчак Віолетта – докторка мистецтвознавства, професорка, завідувач кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ)

Редакційна колегія:

Аврамчук Олександр – доктор історичних наук, дослідник-постдок Люблінського католицького університету Івана Павла II, доцент Українського вільного університету (Мюнхен)

Базилінська Олена – кандидатка економічних наук, доцентка факультету державних та економічних наук Українського вільного університету (Мюнхен), доцентка кафедри фінансів Національного університету «Києво-Могилянська Академія» (Київ)

Касьяненко Ростислав – секретар Наукового студентського товариства УВУ ім. Юрія Шевельова, магістрант Українського вільного університету (Мюнхен)

Клинова-Дацюк Галина – кандидатка історичних наук, доцентка кафедри журналістики та українознавства Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне)

Лоцман Руслана – кандидатка педагогічних наук, доцентка факультету мистецтв ім. Анатолія Авдієвського Українського державного університету ім. Михайла Драгоманова (Київ)

Савчин Михайло – доктор юридичних наук, доктор, професор факультету державних економічних наук Українського вільного університету (Мюнхен), професор, директор НДІ порівняльного публічного права та міжнародного права Ужгородського національного університету (Ужгород)

Синчак Олена – кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри філології Українського католицького університету (Львів)

Слободянюк Ігор – кандидат психологічних наук, професор філософського факультету Українського вільного університету (Мюнхен), доцент катедри психодіагностики та клінічної психології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (Київ)

Трифонов Роман – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Харківського національного університету ім. Василя Каразіна (Харків)

Чекаль Олексій – науковий співробітник Музею книги і друкарства України, професор Florence Classical Arts Academy (Флоренція)

Збірник Тез Третьої Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених (16 травня 2025 р.). Український Вільний університет: Мюнхен, 2025 [Електронне видання]. 114 с.

ISBN: 978-3-928687-87-4

Діалог поколінь у місті академічної свободи

Наукове студентське товариство УВУ ім. Ю. Шевельова разом з Радою магістрантів та докторантів Українського вільного університету вже втретє проводить у Баварії Мюнхенську наукову конференцію студентів та молодих науковців. Цьогоріч на конференцію було представлено більше 30 доповідей у 7 секціях: “Філологія”, “Історія”, “Психологія. Педагогіка”, “Економіка”, “Право”, “Графіка. Дизайн. Візуальне мистецтво”, “Креативні індустрії”.

Свої проєкти, окрім студентів Українського Вільного Університету (Мюнхен), представили їх колеги та молоді вчені з 10 українських національних університетів: ім. Василя Каразіна (Харків), ім. Івана Франка (Львів), ім. Іллі Мечникова (Одеса), Прикарпатського ім. Василя Стефаника (Івано-Франківськ), Хмельницького (Хмельницький), Волинського ім. Лесі Українки (Луцьк), “Львівської політехніки” (Львів), Водного господарства та природокористування (Рівне), НТУ “Харківський політехнічний інститут” (Харків), Львівської національної музичної академії ім. Миколи Лисенка (Львів), а також Вільного університету Берліну (Німеччина) та Університету Мельбурну (Австралія).

Така широка географія учасників і тематична різноманітність доповідей ще раз підтверджують актуальність міждисциплінарного діалогу та необхідність створення сталого наукового середовища для молодих дослідників. Ми щиро радіємо, що Мюнхенська наукова конференція стає майданчиком зустрічі поколінь, культур і наукових підходів, об’єднуючи дослідницький запал молоді з академічними традиціями, започаткованими засновниками УВУ.

Організатори щиро вдячні всім учасникам та керівникам наукових проєктів за плідну співпрацю, активну участь і зацікавлення, які зробили цю подію живою, змістовною й натхненною.

*Голова Оргкомітету конференції,
секретар Наукового студентського товариства УВУ ім. Ю. Шевельова
Ростислав Касьяненко*

ЗМІСТ

ФІЛОЛОГІЯ

<i>Голуб Анастасія</i> НОВАТОРСТВО ІВАНА ФРАНКА В ЗОБРАЖЕННІ ІНТЕР'ЄРУ.....	6
<i>Касьяненко Ростислав</i> МОВОЗНАВЧІ ДИСКУСІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВОЄННОЇ ЕМІГРАЦІЇ В НІМЕЧЧИНІ НА МАТЕРІАЛАХ БЮЛЕТЕНІВ УВАН ТА ІНШИХ ДР-ВИДАНЬ 1945-1952 рр.)	10
<i>Загребіна Анастасія</i> ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ: ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ТА ЇЇ СПРИЙНЯТТЯ РЕЦИПІЄНТОМ.....	13
<i>Мешиш Михайло</i> ЗАЛИШКИ ПЕРФЕКТУ НА МАТЕРІАЛІ РОБІТ СТЕПАНА РУДНИЦЬКОГО	16
<i>Лукашевський Арсеній</i> РОДИНА ПАРАЛЕЛЬНИХ КОРПУСІВ PARAROOK	18
<i>Качмар Марія</i> ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕДАКЦІЇ ЦЕРКОВНОСЛОВ'ЯНСЬКОЇ МОВИ У КИЇВСЬКОМУ ОКТОЇХУ 1629 р.	22
<i>Урсул Ангеліна</i> ПОЗИЦІЙНІ ЗМІНИ ГОЛОСНИХ І ПРИГОЛОСНИХ: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦОПИТУВАННЯ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ.....	25
<i>Подзерей Наталія</i> ГРАДУАЦІЯ ПРИКМЕТНИКІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ XVII СТ.	31

ІСТОРІЯ

<i>Ваиета Роман</i> ПЕРЕДУМОВИ УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНО-РАДИКАЛЬНОЇ ПАРТІЇ.....	35
<i>Ситар Олена</i> ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА БІОГРАФІЯ ІСТОРИКА БОГДАНА КЕНТРЖИНСЬКОГО	38

ПСИХОЛОГІЯ. ПЕДАГОГІКА

<i>Роцин Дмитро</i> ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ ПТСР: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ОГЛЯД КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВОЇ, EMDR, ПСИХОДИНАМІЧНОЇ ТА ГРУПОВОЇ ТЕРАПІЇ	42
<i>Шиманн Людмила</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДІТЕЙ З ПРОЯВАМИ ПТСР ПІД ЧАС ВІЙНИ В УМОВАХ ЕМІГРАЦІЇ	45
<i>Мицак Уляна</i> ФОРМУВАННЯ ОРАТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ДИСЛАЛІЄЮ	48

ЕКОНОМІКА

<i>Гринішин Сергій</i> МАРКЕТИНГ ДЛЯ МІГРАНТІВ У НІМЕЧЧИНІ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ У 2025 РОЦІ	51
--	----

<i>Пузікова Валентина</i> ЕКОНОМІЧНИЙ ВПЛИВ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ НА НІМЕЧЧИНУ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ	55
<i>Галуган Наталія</i> ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ ТА НОВИЙ ХАРАКТЕР МІНЕРАЛЬНОЇ ДИПЛОМАТІЇ.....	59

ПРАВО

<i>Святний Владислав</i> БІОЛОГІЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ	63
<i>Чечулін Микола</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФАКТИЧНИХ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН У ЗАКОНОДАВСТВІ НОВОЇ ЗЕЛАНДІЇ	67
<i>Мірошніченко Станіслав</i> ПРАВОВА ЗАХИСТНА ЖУРНАЛІСТИКА В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА	70

ГРАФІКА, ДИЗАЙН, ВІЗУАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО

<i>Тирнич Мотря-Марія</i> АРТТЕКСТИЛЬ ЯК ВІЗУАЛЬНИЙ ІДЕНТИФІКАТОР ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРУ.....	73
<i>Смаль Тетяна</i> АРТОБ'ЄКТИ В ОПОРЯДЖЕННІ ІНТЕР'ЄРІВ ДИТЯЧИХ ЛІКАРЕНЬ.....	73
<i>Чепинець Софія</i> АДАПТИВНИЙ ДИЗАЙН УКРИТТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ (2022–2025 рр.)	77
<i>Касьяненко Ростислав</i> ШОЛОМ ЧИ КОРОНА: РЕКОНСТРУКЦІЯ ІСТОРИЧНОГО ГЕРБА ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ КАРАЗІНА	79
<i>Горбань Сергій</i> ХРОНОЛОГІЧНІ СКЕТЧІ УЛЯНИ КРЕХОВЕЦЬ ЯК РЕФЛЕКСІЯ ЩОДО ПОДІЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	86

КРЕАТИВНІ ІНДУСТРІЇ

<i>Пошивайло-Тауер Софія</i> КУЛЬТУРНИЙ РУХ: ВПЛИВ КУЛЬТУРНО ЗМІШАНИХ СІМЕЙ І ФОРМУВАННЯ АВСТРАЛІЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....	92
<i>Матвіюк Денис</i> ВІД ОБРЯДОВОСТІ ДО ПЕРФОРМАТИВНОСТІ: НА ПРИКЛАДІ СТВОРЕННЯ АВТОРСЬКОГО ОДНОАКТНОГО БАЛЕТУ “ЛИМЕРІВНА”	97
<i>Вальнюк Дмитро</i> ІВАН МІРЧУК І ЙОГО КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ.....	100
<i>Молодій Роман</i> РОЛЬ МУЗИКИ В ЛЯЛЬКОВОМУ ТЕАТРІ: НА ВЕБМАТЕРІАЛАХ ДІЯЛЬНОСТІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО АКАДЕМІЧНОГО ТЕАТРУ ЛЯЛЬОК ІМЕНІ МАРІЙКИ ПІДГІРЯНКИ.....	104
<i>Кожушок Ольга</i> ЖАНР МЮЗИКЛУ У РЕПЕРТУАРІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АКАДЕМІЧНОГО ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА.....	108
<i>Стебельська Оксана</i> БІЗНЕС В СТИЛІ ДЖАЗ. ДЖАЗ В БІЗНЕСІ.....	112

НОВАТОРСТВО ІВАНА ФРАНКА В ЗОБРАЖЕННІ ІНТЕР'ЄРУ

Голуб Анастасія Олександрівна

Львівський національний університет імені Івана Франка,
філологічний факультет, магістратура (спеціальність "Філологія")

Email: Anastasia.golub2901@gmail.com

Науковий керівник: д.ф.н, професор Корнійчук В. С.

У статті досліджено інтер'єри у прозі Івана Франка. Зафіксовано, що письменник використовує внутрішній простір не лише як фон для дії, а й як засіб для створення образу персонажа, передачі його настрою та емоцій. Зокрема зауважено майстерність та новаторство опису деталей інтер'єру, що створює відчуття реальності та достовірності.

Ключові слова: *поетика, інтер'єр, візуальне, аудіальне та кінестетичне сприйняття, психологічна та естетична функції.*

IVAN FRANKO'S INNOVATION IN INTERIOR DESIGN

Anastasiia Holub

Master, Faculty of Philology,

Ivan Franko National University of Lviv

Supervisor: Doctor of Philological Sciences, Professor V. Korniychuk

The article examines interiors in Ivan Franko's prose. It is documented that the writer uses interior space not only as a background for the action, but also as a means to create a character's image, convey his mood and emotions. In particular, the author emphasizes the skill and innovation of the description of interior details, which creates a sense of reality and authenticity.

Keywords: *poetics, interior, visual, auditory, and kinesthetic perception, psychological and aesthetic functions.*

Зображення інтер'єру в художньому творі може слугувати не лише позасюжетним елементом, а й своєрідним доповненням психологічного портрета героя. Відтворення внутрішнього простору часто є ключем до розкриття його духовного світу, рис характеру, емоційного стану. Популярний словник-довідник визначає інтер'єр, як "вид опису, змалювання внутрішніх приміщень та предметів, які в них знаходяться і безпосередньо оточують персонажів твору"¹.

Описуючи інтер'єр замкненого простору, письменник ніби запрошує читача в цікаву подорож, наприклад, від льоху до горища, щоб сформувати в нього перше враження від твору. Зображення інтер'єру допомагає створити потрібну атмосферу для перебігу сюжету, розкрити або відмітити риси характеру, психологічний стан, манери, смаки персонажів тощо.

У прозі Івана Франка на відміну від творів його попередників частіше трапляються описи інтер'єру приміщень. Кожне житло в різних творах відрізняється один від одного своєю унікальністю та деталізацією. Спільною рисою всіх внутрішніх просторів є те, що вони виконують психологічну функцію. Письменник використовує їх не лише як тло для зображення подій у творі, а й як каталізatori дій, метафори для відображення психіки

¹ Літературознавчий словник-довідник. За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. ВЦ "Академія". Київ, 2007. С. 306.

персонажів, втілення філософських ідей тощо.

У повістці “Гриць і панич” інтер’єр виконує роль фону для роздумів та мрій головного героя: *“У баби Митрихи горить у печі. У великих горщиках, узятих із двірської челядної кухні, вариться «мандибурка», в інших кипить окріп на стиранку, пряжиться молоко, в ринці смажиться сир. Стара місить тісто на стиранку. Гриць, нарубавши дров, доглядає печі. В хаті тихо. Чути тріск смерекових полін у печі і булькіт окропу. Гриць з тихим усміхом дивиться в огонь, держачи в руках коцюбу”*². У цьому малюнку багато руху, робочих процесів, але загалом панує тиша. Таке зображення кімнати з акцентуванням на зорових та звукових відчуттях допомагає Грицеві почати внутрішній діалог із самим собою і уявити перебіг майбутнього повстання. Використовуючи лаконічне відтворення старої хати, Іван Франко готує нас до наступних епізодів твору. У цій повістці він розкриває ще одну функцію інтер’єру у художньому творі, а саме: важливий просто опис, а те, для чого він використовується: *“Огонь тріщав у печі, прискав та сичав, а в Грицевій уяві свистіли кулі, ревли гармати, лопотів густо карабіновий огонь, розлягалися скажені крики. Він зажурив очі і потонув у мріях і прокинувся аж тоді, коли розбулькотаний окріп почав збігати з горщика”*³.

В оповіданні Франка “Під оборогом” немає яскравих та детальних описів будь-якого інтер’єру, є тільки коротке речення: *“В хаті стояв сум, чяпіла по кутах глуха тривога”*⁴. Такий внутрішній простір без розгорнутих описів виконує роль віддзеркалення душі та думок батьків малого Мирона, який довго не повертався додому. Франко кількома словами представив середину хатини й уповільнив розвиток дій. Вираз *“чяпіла по кутках глуха тривога”* можна потрактувати як відчуття запаморочення та втрати свідомості, бо подібний стан має людина у стані тривоги та сильного переживання.

Спостерігаємо ще декілька стислих змалювань інтер’єру у новелі-притчі “Хмельницький і ворожбит”: *“Хмельницький торкнув ногою дубові дверцята і, згинаючися глибоко, ввійшов до хатчини... Хмельницький сів на дубовім ослінци край вікна, пильнуючи заслонити своїми широкими плечима віконце так, щоб світло не блимало надвір”*⁵. Щоб ефективно передати атмосферу кімнати в новелі, Франко зосереджується на сенсорних деталях і економно використовує мову: *“Ввійшли до хати. Невеличкий осліничик був застелений пишним турецьким килимом. На середині землянки стояв круглий столик, вирізаний із дубового пня і застелений парчею. На столику на срібній тарілці лежала сушена риба”*⁶. Саме показує, як кімната відчувається та звучить очима Хмельницького. Замість того, щоб затопити читача довгими описами, автор стратегічно посипає сенсорні враження по всьому опису, дозволяючи їм природним чином з’являтися, коли персонаж взаємодіє з простором.

Франкова психологічна новела “Сойчине крило” ілюструє одну з функцій інтер’єру – відображення свідомості персонажа: *“Ось тут, у тім затишнім кабінеті, обставленім хоч і не багато, та по моїй уподобі, я сам свій пан. Тут світ і поезія мого життя. Тут я можу бути раз дитиною, другий раз героєм, а все самим собою”*⁷. Кабінет Хоми – це місце, що створює простір мрій, через який герой досягає гармонії. Перед нами постає будинок, де для головного героя кожне місце, навіть у закутках кімнати, є чимось особливим, інтимним. Внутрішня розповідь – це більше, ніж просто опис простору; це потужний інструмент для вибуху емоцій, та розкриття характеру. Портрети видатних мислителів і митців уособлюють різні грані особистості героя: філософія (Гете), індивідуалізм і самопізнання (Емерсон), естетичні ідеали (Рескін). У наступному фрагменті читаємо: *“... а скрізь по столиках цвіти - хризантеми, мої улюблені хризантеми різних кольорів і різних відмін. А на*

² Франко І. Зібрання творів. Т. 21. Київ: Наукова думка, 1979. С. 237.

³ Там само. С. 238.

⁴ Франко І. Зібрання творів. Т. 22. Київ: Наукова думка, 1979. С. 49.

⁵ Франко І. Зібрання творів. Т. 21. Київ: Наукова думка, 1979. С. 143.

⁶ Там само. С. 144.

⁷ Франко І. Зібрання творів. Т. 22. Київ: Наукова думка, 1979. С. 55–56.

бюрку розложена тека з моїм дневником. А обік бюрка столик, застелений, уквітчаний – їй-богу, сьогодні не лише листки барвінку, але й сині його квітки! А на столику вся холодна кухня. І яблука, і помаранчі, і фігу”⁸. На його столі стоять хризантеми різних барв та видів, але Хома також виділяє барвінок. Кольори справляють певний психологічний вплив на людей, які живуть у будинку. Сині пелюстки барвінку – холодні і підходять спокійним та замкнутим людям. Але головний герой також емоційний та чуттєвий, тому прозаїк додає інші холодні та теплі кольори, зображуючи “яблука, помаранчі, фігу”. Психологічний ефект кольору пов’язаний з людською особистістю.

Але найбільше приголомшує фрагмент з новели “Неначе сон”, у якому перед нами постає “Новенька селянська хата з білими стінами, з ясними вікнами, збудована в дві половини, під насупленою стріхою. В віночку розлогих верб і яблунь, що хилилися над нею, осяяна блиском літнього південного сонця. Відчинені сінешні двері, в хаті рух, і стукіт, і веселий гамір. Крізь отворені двері впало скісним стовпом блідо-золоте денне світло до темної комори, і в тім світлі Марися побачила картину, що наповнила її господарське серце правдивим жахом. На низенькій дубовій лавці стояли там рядом здорові горшки свіжовидоєного молока. І о диво: молоко в горшках немовби кипіло, клекотіло, шуміло і клубилося і почало, мов кип’яток, утікати з горщиків, заливаючи лавку і поміст холодною піною”⁹. У цьому епізоді опис світлиці переповнений різними кольорами. Простежуємо спочатку білий, що виступає символом чистоти та ясності, далі відтінки жовтого та золотого, які повільно переходять знову в білий в описі молока та занурюються до темної кімнати. Іван Франко використовує таку палітру кольорів, щоб створити заспокійливу атмосферу, а описи дивного закипання молока без вогню, щоб кожен домальовував те, що не показав автор. Окрім цього, Іван Денисюк зазначає, що “...епізод з википанням без вогню молока виконує функцію особливого утаємничення, а разом з тим сюжетної інтриги...”. Також дослідник зазначає, що “...свекруха у цій новелі дізналася про те, що діється з неприсутньою невісткою, саме за допомогою википаючого молока в коморі як чудесного показжчика”¹⁰ (Денисюк-2, 2005, 214).

Оповідання “Місія” яскраво розкриває те, що інтер’єр – тріумф замкнутості, акт архівування думок та портретування персонажів. Скажімо, в одному з фрагментів бачимо, що патер Гаудентій “Самсамісінський, запертий в опущеній хаті, в котрій пахло вогкістю, віяло ще не зовсім засохлими сльозами, він не міг ані на хвилю заснути... Невеселі думи ворушилися в його голові і прогонювали сон з його повік; але, може, ще дужче прогонювали його інші недогоди: затхле повітря пухлики, тверда, тільки з солом, верети і солом’яної подушки зложена постіль і блощиці, котрі, виголоднівши, з усіх кутів у пільмі так і навалилися, так і впилися в його тіло. Немов посолений пискір, вився патер на твердих дошках...”¹¹. Фактично помешкання набуває більш негативних рис завдяки настрою католицького монаха. Там немає лиха, що повзає по дому, там лише травма пам’яті патера, спричинена злом поза помешканням. Спостерігаємо далі, що “натомлена думка патерова не могла зібратися і зосередитися; увага його розбіглася на околичні предмети, що з наставанням дня звільна виринали з нічних потемків і чимраз різне набивалися патеровим змислам у всій своїй непринадній подобі. Глиняна піч без комина займала чверть хати; чорні від диму стіни понуро, як могила, гляділи на нього; дощана постіль і безногий, топором тесаний стіл, – оте є, крім грубої верстви пилю і сміття, був весь спряток в тій нужденній хаті”¹². Священник не може зібрати думок до купи через негативний досвід, тому концентрує свою увагу на предметах у хаті. Місце, у якому патер може усамітнитись, змальовано як брудне і темне житло. Це підсилюється порівнянням “стіни понуро, як

⁸ Франко І. Зібрання творів. Т. 22. Київ: Наукова думка, 1979. С. 56.

⁹ Там само. С. 318.

¹⁰ Денисюк І. Літературознавчі та фольклористичні праці: у 3 томах, 4 книгах. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2005. Т. 2: Франкознавчі дослідження. С. 204.

¹¹ Франко І. Зібрання творів. Т. 16. Київ: Наукова думка, 197. С. 288.

¹² Там само. С. 289.

могила, гляділи на нього”. лексемами “пил”, “сміття”, “нужда”.

Найбільше описів інтер’єру знаходимо у романі “Основи суспільності”. Наприклад, читачі можуть зазирнути за лашпунки міських будинків: *“Правда, горіхова шафа для убрання, магоневий викладений столик для туалетових приборів і комода з білизною свідчили про колишню заможність. Та в шафі висіли якісь старі, давно відложені сукні, в шухлядці столика лежало хіба пару старих і повизублюваних гребінців та слоїк помади до волосся, а в комоді також невеликі були скарби. На стінах висіли два чи три старі портрети, а в кутику коло ліжка пані Олімпії стояла невеличка дубова, залізними штабами окована і міцно замкнена скринька – каса пані Олімпії”*¹³. Інтер’єр постає перед нами як єднальна нитка, що з’єднує в одній кімнаті пам’ять і тугу, афективне і фізичне, просторове і часове. Цікавим є те, що письменник дозволяє зазирнути в середину предметів і побачити приватні речі мешканців. У цьому творі Іван Франко неодноразово повертає своїх героїв у спогади, щоб краще розкрити їхні характери. Тією самою функцією наділяє інтер’єр. Знаходимо поєднання старих та нових речей у шафі старої пані. У наступному уривку бачимо, що *“в кожній половині був один обширніший pokій з двома вікнами в сад і одна кухня з одним вікном на подвір’я. Одна половина тепер стояла порожня; тільки раз або два рази до року в ній пробував хто-небудь. У другій половині жив о. Нестор, і на сю власне половину, висунену геть у сад, обернена була вся увага пані Олімпії. Ось поблискує до сонця вікно, що освітлює кухню. Воно заслонене зеленою патичковою сторою і заперте. Та рама недобре пристає, видно, долишня заціпка відірвана”*¹⁴. Письменник досить примітивно описує це приміщення, але особливим є те, що він об’єднує інтер’єр та пейзаж за допомогою кольорів. Сад та зелена шпора створюють свіжу та затишну атмосферу, не дивлячись на те, що автор акцентує увагу на старих, зношених предметах. У наступному фрагменті інтер’єр знову показаний у думках героїні, він допомагає пані повністю зануритися у спогади минулого: *“Ось перед панею стає виразно старий панський двір, обширна панська спальня, багате ліжко, а на нім у пишних подушках живий труп, безпомічний, як дитина, а зловний, як чорт, – pokійний муж, граф Торський. А при ліжку на стільчику оцей самий Цвях – та не оцей, а молодий – жвавий хлопець з хитрими, злодійкуватими очима, в панській ліберії, подає панові якесь лікарство. Вона бачить і себе саму – отут у противнім куті, за котарою, на ліжку, чує своє сонне сапання...”*¹⁵.

Отже, інтер’єр відображає смаки, настрої, емоції мешканців, які резонують із загальною естетикою простору. Окрім цього, відтворення внутрішньої частини будинку може слугувати засобом розгортання сюжету, підвищувати естетичну привабливість твору та відображати особисту ідентичність героїв. Інтер’єр є фундаментальним аспектом розповіді, який впливає на розуміння читача. Невпорядкована кімната може символізувати хаос у житті персонажа, тоді як мінімалістична атмосфера будинку свідчить про відчуття контролю або, навпаки, порожнечі.

Іван Франко виходить за рамки фізичного опису внутрішнього простору, зосереджуючись на переживаннях та спогадах персонажів, для того, щоб читачі відчули, що існують в окремому куточку світу. Автор використовує інтер’єр, щоб відобразити емоційні стани або розвиток своїх героїв, створюючи захопливу атмосферу.

Список використаної літератури

Денисюк І. Літературознавчі та фольклористичні праці: у 3 томах, 4 книгах. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2005. Т. 2: Франкознавчі дослідження. 528 с.

Легкий М. Проза І. Франка: поетика, естетика, рецепції в критиці: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2021. 605 с.

¹³ Франко І. Зібрання творів. Т. 19. Київ: Наукова думка, 1979. С. 158.

¹⁴ Там само. С. 158–159.

¹⁵ Там само. С. 175.

Літературознавчий словник-довідник. За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка.
Київ: ВЦ "Академія", 2007. 751 с.
Франко І. Зібрання творів: У 50 томах. Київ: Наукова думка, 1976–1986.

МОВОЗНАВЧІ ДИСКУСІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВОЄННОЇ ЕМІГРАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛАХ БЮЛЕТЕНІВ УВАН ТА ІНШИХ DP-ВИДАНЬ 1945–1952 pp.)

Касьяненко Ростислав Юрійович,
*Український Вільний Університет, магістратура, факультет
україністики (спеціальність: українська мова та літ-ра)*
Email: rostyslav.kasyanenko@ufu-muenchen.de
Науковий керівник: проф. мовознавства Інституту
славістики Віденського університету та Українського
Вільного Університету **Міхаель Мозер**

Об'єктом дослідження стали видання так званого "періоду DP" (від англ. Displaced persons – переміщені особи), який тривав у Німеччині після закінченні Другої Світової війни до початку 1950-х років. У цей час географічним центром українства на еміграції, навколо якого гуртувалася "Планета ДіПі" (термін Ю. Шевельова), став баварський Мюнхен. Саме в його окрузі (Мюнхен-Лайм, Мюнхен-Фрайман, Фельдмохінг, Шляйсгайм), та інших DP-таборах американської окупаційної зони були сконцентровані основні сили українців, що не бажали з політичних мотивів повертатися на Батьківщину. У тому числі, і академічна спільнота, яка відтворила на еміграції потужні власні інститути: УВУ, УТГІ, УВАН, НТШ тощо. Автор аналізує на матеріалах DP-видань, зокрема й Бюлетенів УВАН, зміст наукових дискусій серед українських вчених-мовознавців.

Ключові слова: українське мовознавство, DP-видання, УВАН, повоєнна українська еміграція, Мюнхен, УВУ, УТГІ, НТШ

LINGUISTIC DISCOURSE OF THE UKRAINIAN POSTWAR ÉMIGRÉ COMMUNITY (BASED ON THE UVAN BULLETINS AND OTHER DP PUBLICATIONS, 1946–1952)

The object of this study is the publications of the so-called "DP period" (from the English: Displaced Persons), which lasted in Germany from the end of World War II until the early 1950s. During this time, the geographic center of the Ukrainian émigré community – what Yurii Shevelov called the "DP Planet" – became the Bavarian city of Munich. It was in Munich's vicinity (Munich-Laim, Munich-Freimann, Feldmoching, Schleissheim), as well as in other DP camps in the American occupation zone, that the main forces of Ukrainians who refused to return to their homeland for political reasons were concentrated. Among them was a strong academic community that recreated its own institutions in exile, such as UFU, UTHI, UVAN, and ShSS. This study analyzes the materials of DP publications – particularly the UVAN Bulletins – to explore the content and nature of scholarly discussions among Ukrainian linguists during that time.

Keywords: Ukrainian linguistics, DP publications, UVAN, postwar exile, Munich, academic discourse, Ukrainian émigré institutions

Український діаспорський повоєнний самвидав є унікальним явищем на еміграції: спочатку в Німеччині, Австрії та у таборі дивізійників в Римині (а згодом – у Великій Британії), потім – також за океаном. Уявіть собі: Європа лежить у руїнах після Другої

Світової; типографії, як власне і бібліотеки, архіви чи вищі школи не працюють. А у кожному українському DP-таборі – професура зі *своїми книжками* і підручниками читає лекції, конспекти яких майже відразу виходять друком: на правах монографій або на сторінках таборової преси.

Щодо “своїх книжок”: у дозволі на проведення навчання, наданому Українському вільному університету Американською окупаційною адміністрацією, написано: “...професорам університету дозволяється викладати зі своїми книжками”. Таким чином була визначена їх ‘благонадійність’, адже альянти остерігались, щоб у повоєнні роки не були відтворені підвалини націонал-соціалістичної ідеології.

Найголовніше, що майже у кожному таборі виходив свій власний науковий або мистецький, студентський, а іноді навіть дитячий чи гумористичний часопис, а разом з ними – декілька партійних та суспільно-політичних видань.

На картині “Скитальці” знаного американського художника українського походження *Якова Гніздовського* ми бачимо фрагмент інтер’єру саме такого DP-табору в Авгсбурзі. Симетрія, характерна для подальших полотен Гніздовського (з яких це – одне з найбільших), де три ряди ліжок і підлога ділять картину на вісім частин. На ній зображено й вісім осіб – шість дорослих та двоє дітей – які представляють різні світи (*Липовецький, 2022*).

Вважають, що саме в цій картині, яку художник намалював 1948 року, закладено ґрунт до відомого стилю Гніздовського. Англійською картина має точнішу назву – *Displaced Persons (DP)*. Саме так називали мільйони людей, які після Другої світової війни опинилися поза своєю батьківщиною, в основному в Німеччині та Австрії, де для них утворили окремі DP-табори.

Власне тут, у DP-таборі в Авгсбурзі, гурт українських учених на еміграції 15 листопада 1945 року створив Українську Вільну Академію Наук, як спадкоємницю традицій і продовжувачку діяльності Всеукраїнської академії наук (*Атаманенко, 2009*). Остання була відкрита у 1918 році у Києві, за указом гетьмана Павла Скоропадського.

Предмет, ціль та завдання дослідження

Завданням цього дослідження було зафіксувати серед академічних дискусій, що від професури з DP-таборів переходили на сторінки DP-видань (а з них – поверталися назад до таборів), матеріали *саме мовознавчих студій*. Ціллю дослідження було визначити основні напрямки таких студій та їх ключових учасників-науковців.

Новизна дослідження

Ознайомившись з працями докторки історичних наук, професорки кафедри міжнародних відносин Національного університету “Острозька академія” **Алли Атаманенко** (*Атаманенко, Хімка, 2005; Атаманенко, 2009*), кандидатки історичних наук, доцентки кафедри журналістики та українознавства Національного університету водного господарства і природокористування **Галини Клинової-Дацюк** (*Клинова-Дацюк, 2019*), а також докторки історичних наук, провідної наукової співробітниці Інституту книгознавства Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, доцентки **Тетяни Антонюк** і молодшої наукової співробітниці того ж відділу **Вікторії Антонової** (*Антонюк, Антонова, 2020*) щодо Літопису і Бюлетенів УВАН, а також інших таборових видань, можу констатувати таке.

По-перше, дослідниці фокусуються здебільшого на матеріялах саме історичної секції УВАН та дотичних до неї секцій. По-друге, згадана Аллою Атаманенко (і введена таким чином у науковий обіг) ще у 2009 році доповідь *Ярослава Рудницького* на мовознавчій секції (*Рудницький, 1946*), на жаль, через більш ніж п’ятнадцять років, попри масштаб постаті цього відомого вченого, керівника мовознавчої секції УВАН, так і не викликала наукового зацікавлення у когось із українських дослідників (констатуємо з огляду на відсутність її цитування). Сподіваюсь, більш комплексний підхід до аналізу діяльності саме мовознавчої секції УВАН стимулює подальші розвідки вітчизняних (а можливо, і не тільки) дослідників.

Наукове значення Бюлетенів УВАН

У пошуках необхідного дослідницького матеріалу автору пощастило знайти в бюлетенях УВАН з Архіву Українського Вільного Університету (що наразі практично відсутні в мережі Інтернет, як ось на “Діаспоріані”, *Diasporiana*, 1946) як анонси з програмами засідань мовознавчої секції, так і конспекти окремих виступів з тезами дискурсів.

“Бюлетені” важливі не лише авторськими “скриптами” (нім. *Skript* – “конспект лекцій”) доповідей, які редакції надавали самі доповідачі. Але й розлогими стенограмами саме дискусій, які вони викликали, з професійними відгуками колег на тези наукових доповідей. Автор старанно перевіряв: останні, окрім як в “Бюлетенях” УВАН, дотепер, на превеликий жаль, *ніде не опубліковані*.

Візьмемо ось, як приклад, статтю “Проблема фонетичного прогресу” **Володимира Державина** (*Державин*, 1946). Не опублікована, як і багато інших праць Державина, у т.ч. його монографія “*Теорія мовної трансформації*” 1931 р. (наразі міститься в особовому фонді В. Державина в Архіві УВУ, *Державин*, 1931).). На жаль, інформація про науковця на сайті “Велика Українська Енциклопедія”, виглядає більше, ніж скромно: “Літературознавець та критик, один з активних діячів Мистецького Українського Руху” (*BUE: Державин*).

Окрім згаданого, науковець був відомий як перекладач та викладач (професор) в УВУ. І викладав він тут... саме мовознавство! До речі, був науковим керівником Емми Андієвської (нар. 1931) – як поетеси, і в згаданому Особовому фонді Державина в УВУ лежить купа невиданих автографів і віршів Е. Андієвської з менторськими коментарями професора. Варто було б знайти “Курс загального мовознавства”, надрукований в Авгсбурзі у 1947 році – звісно ж, його немає в мережі, але він цілком може бути в Архіві УВУ, один з фондів якого, складають саме скрипти лекцій професорів УВУ, НТШ та УВАН.

Однією із останніх знахідок автора з Особового фонду Державина в УВУ є його стаття в часописі “Наша Мова” (Мюнхен) – “Чи є в мові природні звуки” (*Державин*, 1947). А також стаття “Проблема фонетичного прогресу” – скрипт виступу на Третій Мовознавчій конференції УВАН в Фюсені 9-10 травня 1946 р. (*Державин*, 1946).

Характерно, що Володимир Державин та Ярослав Рудницький з колегами досліджували не лише мову, якою ми спілкуємося, але і назовництво (ономастику). Тобто мову, якою наші предки декілька століть тому надавали один одному прізвища (що з часом перетворились на прізвища) та ймена – своїм містам і селищам. І тут важливо згадати члена мовознавчої комісії УВАН *Володимира Мацяка* з його доповіддю “До проблеми топоніміки староукраїнського осадництва Галичини” (*Мацяк*, 1946). А також його колегу, відому дослідницю і педагога *Марію Пишюрську-Овчаренко* (“Значення й організація діалектичної праці по таборах”, *Пишюрська*, 1946).

Список використаної літератури

Атаманенко А., Хімка М. (2005). “Літопис” Української Вільної Академії Наук (1946–1948 рр.). Українська періодика: історія і сучасність. Доповіді IX Всеукраїнської науково-теоретичної конференції. С. 188–194.

Атаманенко А. (2009). “Бюлетень” Української Вільної Академії Наук 1946–1947 рр. як джерело до вивчення діяльності УВАН у Німеччині. Науковий блог, НУ «Острозька академія». URL: <https://naub.ua.edu.ua/byuleten-ukrajinskoji-vilnoji-akademiji-nauk-1946-1947-rr-yak-dzherelo-do-vyvchennya-diyalnosty-uvan-u-nimechchyni/> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Антонюк Т., Антонова В. (2020). Видавнича продукція Української вільної академії наук (УВАН) у Німеччині з фонду відділу зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Історичні науки». Вип. 31. С. 165–173.

Бюлетень Української Вільної Академії Наук (1946). Ukrainian Museum-Archives of Cleveland Displaced Persons. Camp Periodicals collection. Diasporiana. URL: <https://diasporiana.org.ua/periodika/18741-byulet-en-ukrayinskoyi-vilnoyi-akademiyi-nauk-1946-ch-6/> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Велика Українська Енциклопедія: Володимир Державин. URL: https://vue.gov.ua/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BD_%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80_%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 [Дата останнього доступу 01.12.2023].

Державин В. (1931), *“Теорія мовної трансформації”*, монографія (рукопис). Архів УВУ. Особові фонди: “Державин” (Тека №2 “Творчі документи”, 2.1. Рукописи праць).

Державин В. (1946). *Проблема фонетичного прогресу*. “Бюлетень” УВАН. Число 5, травень. С. 6–7.

Державин В. (1947). *Походження слів*. Часопис “Наша Мова”. Число 7. С. 10

Клинова-Дацюк Г. (2019). *Українська вільна академія наук у Німеччині: виникнення та розвиток установи в 1945–1952 рр.* Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Вип. 52. Том 2. С. 55–61.

Лесів М. (2007) *Професор Марія Пшепюрська-Овчаренко (1909–1998)*. Мова українців Надсяння. Перемишська бібліотека. Том XI. С.9.

Липовецький С. (2022). “Скитальці” Якова Гніздовського. Історія однієї картини. Локальна історія. URL: <https://localhistory.org.ua/rubrics/painting/skitaltsi-iakova-gnizdovskogo-pro-ukrayintsiv-ia-ki-cherez-viinu-opinilisia-na-chuzhini/> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Мацяк В. (1946). *До проблеми топоніміки староукраїнського осадництва Галичини*. “Бюлетень” УВАН. Число 5, травень. С.12-13.

Пшепюрська М. (1946) *Значення й організація діалектичної праці по таборах* “Бюлетень” УВАН. Число 5, травень. С.13-14.

Рудницький Я. (1946). *Найближчі завдання українського мовознавства на чужині* “Бюлетень” УВАН. № 3, березень. С. 3-5.

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ: ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ТА ЇЇ СПРИЙНЯТТЯ РЕЦИПІЄНТОМ

Загребіна Анастасія Валентинівна

Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
аспірантура (спеціальність “Філологія”)

Email: anastasiia.zahrebina@student.karazin.ua

Науковий керівник: к.філ.н., доц. кафедри української мови
Харківського НУ ім. В. Н. Каразіна **Трифонов Р. А.**

Експресивні одиниці художнього тексту завжди постають цікавими об’єктами дослідження. Вони реалізують різноманітні наміри автора й здатні утворювати особливий зв’язок між світом письменника та світом читача. У цій розвідці подано короткий і чіткий огляд основних типів психолінгвістичних експериментів, а також сформульовано запитання для проведення власного психолінгвістичного експерименту, щоб з’ясувати, як експресивна лексика художнього тексту впливає на емоційне та когнітивне сприйняття реципієнтом мовного повідомлення.

Ключові слова: експресивна лексика, психолінгвістика, психолінгвістичний експеримент, художній текст, реципієнт.

PSYCHOLINGUISTISCHES EXPERIMENT: DER EXPRESSIVE WORTSCHATZ EINES LITERARISCHEN TEXTES UND SEINE WAHRNEHMUNG DURCH DEN REZIPIENTEN

Anastasiia Zahrebina

Doktorandin, Fakultät für Philologie,

W. N. Karazin Nationale Universität Charkiw

Wissenschaftlicher Betreuer: PhD in Philologie Tryfonov R.

Die ausdrucksstarken Einheiten eines literarischen Textes sind immer interessante Studienobjekte. Sie verwirklichen die verschiedenen Absichten des Autors und sind in der Lage, eine besondere Verbindung zwischen der Welt des Autors und der Welt des Lesers herzustellen. Es ist nicht sinnvoll, das expressive Vokabular ausschließlich unter linguistischen Gesichtspunkten zu analysieren, da wir dann die Möglichkeit verlieren, genauer zu beurteilen, wie die expressiven Elemente die emotionale, intellektuelle und volitionale Sphäre der Rezipienten beeinflussen. Es sind psycholinguistische Methoden, die es uns ermöglichen zu verstehen, wie Menschen expressives Vokabular im künstlerischen Raum eines Textes wahrnehmen und interpretieren, ob ihr philologisches Wissen und beispielsweise ihre Lebenserfahrung ihre Fähigkeit beeinflussen, expressive Einheiten von neutralem Vokabular zu unterscheiden und die offensichtlichen und versteckten Absichten des Autors zu erkennen.

Nach Ansicht von Forschern, die sich mit der Methodik der Psycholinguistik befassen, hat die weltweite Psycholinguistik ein unglaublich breites Spektrum an Interessen, darunter Psychosemantik, künstliche Intelligenz, Übersetzung, und ist somit ein interdisziplinäres Wissensgebiet. Der Ursprung der Psycholinguistik als eigenständiges Fachgebiet ist mit den Aktivitäten des Committee on Linguistics and Psychology (USA) verbunden. Die Veröffentlichung des Buches "Psycholinguistics: A Review of Theory and Research Methods" von C. Osgood und T. Sebeok, das sich mit der Übertragung von Sprachnachrichten sowie der Kodierung und Dekodierung von Informationen befasst, gab den Anstoß für weitere Forschungen (Osgood, Sebeok, 1954). Auch deutsche Linguisten untersuchten den Text unter dem informativen und kommunikativen Aspekt und fassten ihre Forschungen in dem zweibändigen Werk "Fachsprachen" (Fachsprachen, 1998).

Was die ukrainische Psycholinguistik betrifft, so lassen sich derzeit mehrere Bereiche ihrer Entwicklung unterscheiden: Psycholinguistik der sozialen Kommunikation, Psycholinguistik des künstlerischen Diskurses, Theorie der sprachlichen Persönlichkeit und nonverbale Kommunikation. Aktuelle Themen der Psycholinguistik werden insbesondere in der Fachzeitschrift "Psycholinguistics" behandelt.

Ausdrucksstarke Einheiten als Produkt einer sprachlichen und außersprachlichen Symbiose sind nicht nur wichtige Elemente des textlichen Raums, sondern auch interessante Objekte der psycholinguistischen Analyse. Um die Mechanismen der Rezeption eines literarischen Textes und die Rolle der Ausdrucksmittel bei der Gestaltung der Emotionen und Reaktionen der Leser besser zu verstehen, lohnt es sich, die Prinzipien der psycholinguistischen Experimente anzuwenden.

Ziel dieses Beitrags ist es, einen kurzen und klaren Überblick über die wichtigsten Arten von psycholinguistischen Experimenten zu geben sowie Fragen für die Durchführung eines eigenen psycholinguistischen Experiments zu formulieren und herauszufinden, wie der ausdrucksstarke Wortschatz eines literarischen Textes die emotionale und kognitive Wahrnehmung des Empfängers der sprachlichen Botschaft tatsächlich beeinflusst.

Anhand der umfangreichen Literatur zu diesem Thema lassen sich die folgenden Arten von psycholinguistischen Experimenten unterscheiden.

1. Assoziationsexperiment – untersucht die Reaktion auf ein Reizwort durch die schnelle Reproduktion einer Assoziation (emotional, lexikalisch, grammatikalisch).
2. Timing (Zeitreaktion) – misst die Geschwindigkeit der Reaktion auf sprachliche Reize,

einschließlich Erkennen, Lesen, Verstehen.

3. Fragebogen – Erfassung subjektiver Einschätzungen zur Wahrnehmung von Spracheinheiten.

4. Text-/Sprachverständnisexperiment – analysiert das Verständnis, das Erinnerungsvermögen und die emotionale Einstellung zum gehörten oder gelesenen Text.

5. Satzvervollständigungsexperiment – der Teilnehmer vervollständigt unvollständige Sätze, was die Ermittlung von Spracherwartungen und semantischen Reaktionen ermöglicht.

6. Die Technik des “lauten Denkens” – die Versuchsperson spricht ihre Gedanken laut aus, während sie einen Text liest oder eine Sprachaufgabe ausführt, wodurch sie Zugang zu kognitiven Prozessen erhält.

7. Physiologische Methoden (Eye-Tracking usw.) – Aufzeichnung der physischen Reaktionen des Gehirns oder der Augen auf sprachliche Reize.

Beim Studium der marinitischen Texte des ukrainischen Schriftstellers A. Sanchenko wurde beschlossen, die Prinzipien des psycholinguistischen Experiments anzuwenden. Unserer Meinung nach ermöglicht der Fragebogen nicht nur die Analyse des Einflusses des ausdrucksstarken Vokabulars auf die emotionale, intellektuelle und willensmäßige Sphäre des Lesers, sondern auch den Versuch, die Besonderheiten der individuellen Sichtweise des Textes zu erforschen. Die Fragebögen wurden für zwei Gruppen von Personen erstellt: für Personen mit und ohne philologische Ausbildung. Für die Umfrage wurden vier verschiedene Auszüge aus den Werken des Autors ausgewählt. Für jeden Text wurden die folgenden Fragen vorgeschlagen:

1. In welchen Wörtern oder Ausdrücken sehen Sie Humor / Ironie?

2. Welche Wörter oder Ausdrücke enthalten Ihrer Meinung nach eine negative Bewertung / positive Bewertung?

3. Welche Wörter finden Sie seltsam?

4. Welche Worte oder Ausdrücke könnten Sie als Aphorismen bezeichnen?

Da die Ergebnisse des Experiments noch ausgewertet werden, können wir nur vorläufig feststellen, dass die Befragten trotz vorhandener oder fehlender philologischer Bildung in fast gleichem Maße ironische oder humoristische Absichten in den Ausdruckseinheiten identifizierten, positive und negative Bewertungen und aphoristische Motive in denselben Lexemen sahen.

Wir glauben, dass die formulierten Fragen von anderen Forschern bei der Arbeit mit verschiedenen literarischen Texten verwendet werden sollten. Die detaillierten Ergebnisse des Experiments werden in zukünftigen Arbeiten vorgestellt. Weitere Forschungen könnten darauf abzielen, ein Modell der emotionalen Wirkung eines Textes auf den Leser zu erstellen, das die individuellen Besonderheiten der Rezeption berücksichtigt.

Referenzliste

Chomsky, N. (1986). *Knowledge of Language: Its Nature, Origin, and Use*. New York: Praeger Publishers.

Fachsprachen (1998). Berlin, New York.

Osgood, C., Sebeok, T. (Eds.) (1954). *Psycholinguistics: a survey of Theory and Research Problems*. The Journal of Abnormal and Social Psychology, 49 (4, pt. 2).

Psycholinguistics. URL: <https://psycholing-journal.com/index.php/journal>

Загнітко, А., Михальченко, М. (2008). *Основи психолінгвістики*. Донецьк: ДонНУ.

Загнітко, А. (2017). *Теорія лінгвоперсонології*. Вінниця: Нілан-Лтд.

Засєкіна, Л., Засєкін, С. (2002). *Вступ до психолінгвістики*. Острог: Вид-во Національного ун-ту “Острозька академія”.

Куранова, С. (2012). *Основи психолінгвістики*. Київ: ВЦ “Академія”.

Папіш, В. *Модерні посібники із психолінгвістики в Україні: інтерпретація переваг і недоліків*. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Випуск 56.

ЗАЛИШКИ ПЕРФЕКТУ НА МАТЕРІАЛІ РОБІТ СТЕПАНА РУДНИЦЬКОГО

Меший Михайло Сергійович

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна
філологічний факультет,
аспірантура (спеціальність “Філологія”)
email: m.s.meshyi@gmail.com

Науковий керівник: к.ф.н., доц. Трифонов Р.А.

У статті розглянуто енклітичні форми дієслів, зокрема для першої особи множини та однини, як одну з ознак ідіостилю науковця та яскраву рису західноукраїнського варіанта літературної мови в першій половині XX століття. Простежено частотність і умови вживання таких одиниць. Розкрито фонетичні, морфологічні й правописні особливості, що змінюються залежно від часу написання текстів. Виявлено тенденцію до занепаду таких форм у пізніших працях Степана Рудницького, що відбиває загальний перехід до стандарту “східного зразка”. Дослідження підкреслює важливість діалектної варіативності у формуванні наукового стилю. Особливу увагу також приділено зв’язку між особистим стилем і суспільно-політичними змінами.

Ключові слова: *перфект, енклітика, ідіостиль, Степан Рудницький.*

REMNANTS OF THE PERFECT TENSE IN THE WORKS OF STEPAN RUDNYTSKY

Meshyi Mykhailo Serhiiiovych

V. N. Karazin Kharkiv National University

Faculty of Philology

Postgraduate Student (specialization: *Philology*)

Email: m.s.meshyi@gmail.com

Supervisor: PhD in Philology, Associate Professor **R. A. Tryfonov**

The article examines enclitic verb forms, particularly in the first person plural and singular, as markers of the scholar’s individual style and as a prominent feature of the Western Ukrainian variant of the literary language in the first half of the 20th century. The study traces the frequency and conditions of usage of these archaisms. It reveals phonetic, morphological, and orthographic features that change depending on the time the texts were written. A tendency towards the decline of such forms is identified in Rudnytsky’s later works, reflecting a general shift to the “Eastern standard.” The research emphasizes the importance of dialectal variation in shaping scientific style. Special attention is also paid to the relationship between personal style and socio-political changes.

Keywords: *perfect tense, enclitic, idiolect, Stepan Rudnytsky.*

Варіативність в історії розвитку української мови тільки зі здобуттям незалежності України почала привертати до себе повноцінну увагу. На тлі усталеного стандарту “східного зразка” дедалі частіше виринає на поверхню західний варіант української літературної мови з безліччю малознаних, забутих або заборонених його представників, чії мовно-правописні практики нині цікаві й нагальні. Одним із таких науковців є Степан Рудницький – видатний географ і картограф, основоположник української географічної

науки¹⁶. І не сам ідіюстиль нас цікавить з усіма можливими особливостями, а радше ті міпки, що дають змогу пов'язати текст одночасно як із самим автором, так і з варіантом літературної мови, уживаним до другої половини ХХ ст. Такими міпками – однією з рис південно-західного наріччя – є, зокрема, залишки давнього перфекту, притаманного і тогочасній літературній практиці загалом¹⁷, і роботам С. Рудницького.

Стаття має на меті висвітлити енклітичну складову при дієсловах у роботах Степана Рудницького у світлі його ідіюстилю та відповідності тодішнім правилам. Об'єктом вивчення є наукові роботи Рудницького, а саме статті, рецензії та звіти; предметом – дотична дієслівна лексика науковця.

Як відомо, українська мова історично успадкувала перфект, що в давнину являв собою аналітичну форму, «до складу якої, крім активного дієприкметника минулого часу на -ль, -ло, -ла, входило і допоміжне дієслово *їсмь, їси, їсть* і т. д.»¹⁸. Слід наголосити, що в південно-західному наріччі досі вживано залишки перфекту, хоча й фонетично та морфологічно зміненого. Ф. Жилко такий архаїзм називає енклітичною формою допоміжного дієслова або ж просто енклітичною частиною¹⁹. Л. Ткач відмічає, що особові дієслівні форми минулого часу на зразок *спиталисьмо, перебралисьмо* протиставляють південно-західні риси південно-східним і водночас виявляють наддіалектність фонетичних і морфологічних норм західноукраїнського варіанта літературної мови кінця ХІХ – початку ХХ ст.²⁰. І їх ми знаходимо в працях Степана Рудницького вже з 1897 року на зразок *згадалисьмо, малисьмо, сказалисьмо*. Якщо розширити часові рамки по 1900 рік (1901 року не вийшла друком жодна праця²¹), ми налічимо п'ять статей і близько одинадцяти рецензій українською мовою.

Знайдену енклітику в складі дієслів можемо розподілити поміж двох найбільших груп. Перша охопить похідні від твірного дієслова *гадати*: *згадалисьмо* (13) та *пригадалисьмо* (1). Друга – від твірного дієслова *казати*: *сказалисьмо* (5), *висказалисьмо* (1) та *казалисьмо* (1). Далі вже йтимуть менші численні випадки: *звернулисьмо* [увагу] (2), *вичислилисьмо* (2), *зазначилисьмо* (1) та *малисьмо* [нагоду] (1), *віднеслисьмо* (1) та *піднеслисьмо* (1), *бачилисьмо* (1), *довелисьмо* (1), *навелисьмо* (1), *виділисьмо* (1) тощо.

Пізніше ми будемо зустрічати ще зразки, хоча в дедалі меншій кількості, наприклад *розріжнилисьмо* (1905), *подибалисьмо* (1905), *бачилисьмо* (1907), *пізналисьмо* (1913), *страпилисьмо* (1913), *скінчилисьмо* (1914). Чималу групу становлять випадки в складі умовного способу дієслова, наприклад, *осьмілили бисьмо ся* (1897), *не відважилибисьмо ся* (1899), *моглибисьмо* (1900), *малибисьмо* (1907), *подибувалибисьмо* (1913), *булибисьмо* (1914).

Енклітична складова може позначати будь-яку особу, від якої мовиться, проте в працях Степана Рудницького ми стикаємося тільки з першою особою, але як у множині, так і в однині. Упадає в очі, що другий випадок уживано лише в складі умовного способу дієслова: *уживбим* (1905), *назвавбим* (1907, 1919), *не боявбим ся* (1913), *мігбим* (1913).

Було б поспішно думати, що цими випадками обмежується вжиток енклітики, адже вона, будучи рухливою, може перебувати окремо від дієслів. Багатство таких позицій виявляємо і в Степана Рудницького: *хочбисьмо* (1899), *щобисьмо, абисьмо* (1899), *щосьмо* (1900), *колисьмо* (1900), *котрусьмо* (1905), *єслиж бисьмо* (1907), *єслибисьмо* (1914), а також

¹⁶ Академік Степан Рудницький – основоположник української географічної науки: збірник наукових праць. Львів: Ред.-вид. відділ Львів. ун-ту, 1994. За ред. О.Шаблія. С. 5.

¹⁷ Ткач Л. Українська літературна мова на Буковині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Ч. 2: Джерела і соціокультурні чинники розвитку. Чернівці: Книги-ХХІ, 2007. С. 369–370.

¹⁸ Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови. Ужгород: Закарпат. обл. вид-во, 1960. С. 306

¹⁹ Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови: посіб. для ф-тів мови й літ. пед. ін-тів. К.: Рад. шк., 1955. С. 99–100.

²⁰ Ткач Л. Українська літературна мова на Буковині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Ч. 2: Джерела і соціокультурні чинники розвитку. Чернівці: Книги-ХХІ, 2007. С. 369–370.

²¹ Академік Степан Рудницький – основоположник української географічної науки: збірник наукових праць. Львів: Ред.-вид. відділ Львів. ун-ту, 1994. За ред. О.Шаблія. С. 129

у разі *щобим* (1913).

На тлі можливості вживати залишки перфекту можемо ствердити, що особливістю ідіостилю вибраного автора є рідкість займенника *ми* в його роботах, що не заважає підтримувати діалог із читачем і проводити логічний ланцюжок. І хоча ми не зустріли поряд займенника *ми* та енклітики, не можемо цього сказати про поодинокі випадки на зразок *я робивбим, я звернувбим* (1905), *я думавбим, я вязавбим* (1913).

Відмітимо також деякі хитання в правописі перфектної форми: за перший 1897 рік знаходимо декілька випадків окремо: *піднесли сьмо, вичислили сьмо, звернули сьмо, закинули бисьмо, звернули бисьмо*. Це явище особливо впадає в очі, коли засвідчуємо того ж року різне написання в межах однієї сторінки однієї рецензії (*звернули бисьмо* та *закинулибисьмо*) або в межах кількох рецензій, що йдуть підряд (*закинули бисьмо* і *закинулибисьмо*).

У будь-якому разі залишки перфекту в наукових працях Степана Рудницького впевнено знаходимо аж по кінець 10-х років XX століття, зокрема вищенаведену форму *назвавбим* за 1919 рік, що збігається з початком еміграційного періоду життя науковця. Проте це одиничний випадок. Уже в двадцятих роках, що вже казати за радянський період (з 17.10.1926), засвідчуємо перевагу граматичної основи *ми (з)робили* над *(з)робилисьмо*.

Оглянувши наші висновки, що розвиток мовно-правописної практики окремо взятого науковця відбиває більше явище: поширення західноукраїнського варіанта української літературної мови поступово вужчало, хай би з особистих чи з політичних причин його представники змінювали власні звички. І занепад залишків перфекту є однією з ознак цього.

Список використаної літератури

Академік Степан Рудницький – основоположник української географічної науки: зб. наук. праць / відп. ред. О. І. Шаблій. Львів: ЛДУ ім. І. Франка, 1994. 136 с.

Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови. Ужгород: Закарпат. обл. вид-во, 1960. 415 с.

Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови: посіб. для ф-тів мови й літ. пед. ін-тів. К.: Рад. шк., 1955. 314 с.

Ткач Л. Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст. Ч. 2: Джерела і соціокультурні чинники розвитку. Чернівці: Книги-XXI, 2007. 704 с.

РОДИНА ПАРАЛЕЛЬНИХ КОРПУСІВ PARAROOK

Лукашевський Арсеній Максимович

НТУ "Харківський політехнічний інститут",

Навчально-науковий інститут соціально-гуманітарних технологій,

студент кафедри інтелектуальних комп'ютерних систем,

Email: Arsenii.Lukashevskiy@sgt.khpi.edu.ua

Науковий керівник: к.ф.н. Шведова М.О.

Представлено родину паралельних корпусів ParaRook, створену на основі Генерального регіонально анотованого корпусу української мови (ГРАК). Описано структуру й технічні характеристики корпусу ParaRook, статистичні дані, обґрунтовано наукову значущість ресурсу для перекладознавства, контрастивної та прикладної лінгвістики, а також окреслено перспективні напрями його застосування.

Ключові слова: паралельний корпус, вирівнювання речень, морфосинтаксична анотація, перекладознавство.

THE PARAROOK FAMILY OF PARALLEL CORPORA

Arsenii Lukashevskiy,

*National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”,
Educational and Scientific Institute of Social and Humanitarian Technologies,*

Student of the Department of Intelligent Computer Systems,

Email: Arsenii.Lukashevskiy@sgt.khpi.edu.ua

Supervisor: Dr. Maria Shvedova

The paper examines the ParaRook family of parallel corpora, created on the basis of General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian Language (GRAC). The structure and technical characteristics of ParaRook are described, along with statistical data. The significance of this resource for translation studies, contrastive and applied linguistics is substantiated, and prospective directions for its application are outlined.

Keywords: *parallel corpus, sentence alignment, morphosyntactic annotation, translation studies.*

Паралельний корпус розглядають як добірку текстів, вирівняних з перекладами однією або кількома мовами, що забезпечує можливість системного кількісного та якісного аналізу перекладацьких стратегій, перекладу термінів і конструкцій на практиці та дозволяють дослідити норми перекладу в різних соціокультурних та історичних контекстах (Baker 1995, 223–243).

Такі корпуси закладають основу для досліджень у перекладознавстві, порівняльній лінгвістиці та машинному перекладі, оскільки надають змогу вивчати перекладацькі трансформації, міжмовні відповідники та інші аспекти процесу перекладу (Teubert 1996, 238; Tiedemann 2012, 2214–2218).

У відкритому доступі наявні великі корпуси паралельних з українською текстів, як автоматизовані, серед яких варто відзначити ParaCrawl (Вайон та ін. 2020, 4555–4567) та OPUS (Tiedemann 2016), так і вручну вирівняні паралельні корпуси від Лабораторії української (Лабораторія української, 2016–2025), але велика частка паралельних корпусів українською мовою недоступна через режим доступу або відсутність координованої системи для публікації корпусів, як у випадку з паралельними корпусами студентів українських університетів (Shvedova, Lukashevskiy 2024, 15–17).

Зважаючи на це, у квітні 2024 року було започатковано серію паралельних корпусів ParaRook, першою парою якої стала німецько-українська: ParaRook||DE–UK. Ядром корпусу є художні тексти ХХ ст., перекладені з німецької на українську, але корпус не обмежується лише ними. Особливістю корпусу є вирівнювання текстів з ручною перевіркою, наявність морфосинтаксичної розмітки Universal Dependencies (De Marneffe та ін. 2021, 255–308) та розширена система метаданих. Метадані охоплюють інформацію про авторів і перекладачів (ім'я, рік народження, стаття, регіон), твори (назва, мова оригіналу, рік написання), видання (місто й рік публікації, видавництво). Усі ці характеристики дають змогу проводити порівняльні дослідження морфології та синтаксису без необхідності застосовувати різні формати розмітки для кожної мови, аналізувати варіанти перекладів конструкцій та досліджувати соціокультурні аспекти перекладацької діяльності.

Протягом 2024 року за участі студентів українських університетів, слухачів курсів з цифрової гуманістики, організованих Єнським університетом за підтримки DAAD, ParaRook було розширено до семи мовних пар. Станом на травень 2025 р. корпус містить тексти англійською, французькою, іспанською, японською, китайською та перською мовами в парі з українською (ParaRook 2025). Усі мовні пари корпусу мають морфосинтаксичну розмітку Universal Dependencies та доступні для дослідження в відкритому доступі через інтерфейс корпусного менеджера NoSketch Engine (Kilgarriff та ін. 2014, 7–36, Rychlý 2007, 65–70). Розміри корпусів, приклад запиту та скриншот інтерфейсу

подані в Додатку (див. Додаток 1).

Початковий етап вирівнювання текстів виконується за допомогою InterText (Vondříčka 2014, 1875) з подальшою перевіркою вручну. Морфосинтаксичну розмітку зроблено з використанням програмного комплексу UDPipe (Straka 2018, 197-207), за допомогою якого визначаються леми, частини мови, граматичні характеристики та синтаксичні зв'язки в реченнях. Процес попередньої підготовки текстів до компіляції містить у собі розбиття сегментів на речення за допомогою pySBD (Sadvilkar, Neumann 2020) для іншомовних текстів та TokenizeText для сегментів українською мовою, включно з попереднім очищенням текстів з використанням CleanText, які є складовими частинами інструментарію для обробки текстів українською мовою nlp_uk (Старко, Рисін 2020, 135–141).

Наукова цінність ParaRook виявляється в його застосуванні для практичних досліджень семантичного, прагматичного потенціалу та еквівалентів фраземних конструкцій (Ситар, 2024; Ігнатенко, 2024), як дидактичного матеріалу (Горохова, 2025) так і для вивчення перекладів конструкцій (див. Додаток 1.1).

Корпус містить різні варіанти перекладів окремих творів українською мовою (зокрема, роману “1984” Джорджа Орвелла (пер. Віктор Шовкун і Віталій Данмер), “Маккоїв нащадок” Джека Лондона (пер. Іван Рильський, Максим Рильський під ред. Ольги Сенюк і Володимира Горбатько)), що створює основу для розвитку поліваріантного корпусу на базі ParaRook.

Отже, родина паралельних корпусів ParaRook є новим багатомовним ресурсом, що містить якісні вирівняні тексти з детальною лінгвістичною розміткою та відкритим доступом. Корпус використовує єдину систему розмітки для всіх мовних пар, що підвищує його цінність для навчання перекладачів, лексикографічних досліджень та порівняльного мовознавства. Проєкт знаходиться в активній фазі розвитку та в процесі підготовки наступного оновлення корпусу.

Список використаної літератури

Горохова Т. О. (2025) Сучасні корпусні технології в навчанні української мови як іноземної.

Ігнатенко Д. (2024) Семантичний і прагматичний потенціал фраземних конструкцій (на матеріалі німецької та української мов).

Лабораторія української. URL: <https://mova.institute/> (дата звернення: 01.05.2025).

Паралельні корпуси ParaRook (2025). uacorpora.org. URL: <https://uacorpora.org/en/poshuk-u-graku/parallelni-korpusi-pararook> [Дата звернення: 01.05.2025].

Ситар Г. (2024) Es ist das Gesetz der Gesetze: фраземна конструкція N1s Corp N1s N2pl в німецькій мові та її українські та чеські еквіваленти.

Старко В., Рисін А. (2020). Великий електронний словник української мови (БЕСУМ) як засіб NLP для української мови. У кн.: Галактика Слова. Галині Макарівні Гнатюк / Ін-т укр. мови НАН України. Вид. дім Дмитра Бурого. Київ. 135–141.

Baker M. (1995). Corpora in Translation Studies: An Overview and Suggestions for Future Research. Target, 7(2), 223–243.

Bañón M., Chen P., Haddow B., Heafield K., Hoang H., Esplà-Gomis M., Forcada M. L., Kamran A., Kirefu F., Koehn P., Ortiz Rojas S., Pla Sempere L., Ramírez-Sánchez G., Sarriás E., Strelec M., Thompson B., Waites W., Wiggins D., Zaragoza J. (2020). ParaCrawl: Web-Scale Acquisition of Parallel Corpora. У: Proceedings of the 58th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics. Association for Computational Linguistics. Online. 4555–4567.

De Marneffe M.-C., Manning C., Nivre J., Zeman D. (2021). Universal Dependencies. Computational Linguistics, 47(2), 255–308.

Kilgarrieff A., Baisa V., Bušta J., Jakubíček M., Kovář V., Michelfeit J., Rychlý P., Suchomel V. (2014). The Sketch Engine: Ten Years on. Lexicography, 1(1), 7–36.

Rychlý P. (2007). Manatee/Bonito-A Modular Corpus Manager. У: RASLAN. 65–70.

Sadvilkar N., Neumann M. (2020). PySBD: Pragmatic Sentence Boundary Disambiguation. CoRR, abs/2010.09657. URL: <https://arxiv.org/abs/2010.09657> [Дата звернення: 01.05.2025].

Shvedova M., Lukashevskyi A. (2024). Creating Parallel Corpora for Ukrainian: A German-Ukrainian Parallel Corpus (ParaRook||DE→UK). UNLP 2024, 14–22.

Straka M. (2018). UDPipe 2.0 Prototype at CoNLL 2018 UD Shared Task. У: Proceedings of CoNLL 2018: The SIGNLL Conference on Computational Natural Language Learning. Association for Computational Linguistics. Stroudsburg, PA, USA. 197–207.

Teubert W. (1996). Comparable or Parallel Corpora? International Journal of Lexicography, 9(3), 238–264.

Tiedemann J. (2012). Parallel Data, Tools and Interfaces in OPUS. Proceedings of LREC 2012, 2214–2218.

Tiedemann J. (2016). OPUS – parallel corpora for everyone. У кн.: Proceedings of the 19th Annual Conference of the European Association for Machine Translation: Projects/Products. Baltic Journal of Modern Computing. Riga, Latvia. URL: <https://aclanthology.org/2016.eamt-2.8> [Дата звернення: 01.05.2025].

Vondřička P. (2014). Aligning Parallel Texts with InterText. Proceedings of LREC 2014, 1875–1879.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Chinese	ParaRook ZH→UK	131,872 words	OPEN
English	ParaRook EN→UK	2,453,810 words	OPEN
French	ParaRook FR→UK	994,024 words	OPEN
German	ParaRook DE→UK	10,297,721 words	OPEN
Japanese	ParaRook JA→UK	211,504 words	OPEN
Persian	ParaRook FA→UK	8,495 words	OPEN
Spanish	ParaRook ES→UK	823,585 words	OPEN
Ukrainian	ParaRook UK→DE	9,050,291 words	OPEN
Ukrainian	ParaRook UK→EN	2,020,907 words	OPEN
Ukrainian	ParaRook UK→ES	680,869 words	OPEN
Ukrainian	ParaRook UK→FA	7,410 words	OPEN
Ukrainian	ParaRook UK→FR	784,027 words	OPEN
Ukrainian	ParaRook UK→JA	116,993 words	OPEN
Ukrainian	ParaRook UK→ZH	113,824 words	OPEN

Рис. 1. Перелік та обсяги паралельних корпусів ParaRook

PARALLEL CONCORDANCE	
ParaRook DE+UK	
CQL [upos="ADJ" & morphology="*.Degree=Cmp.*"... 37 2.94 per million tokens 0.00029%	
1 Генріх Белль ● Генріх Белль Театр в двух томах. Том 2 ● Gruppenbild mit Dame ● Групповый портрет с дамою ● Егген Попович & Юрий Ли <> Ist den Deutschen das Schulrecht wichtiger als Lachen und Weinen, Schmerzen und Leiden und Glückseligkeit zusammen? </>	<> Невже справді німцям винищувачі важливіші за сміх і плач, страждання й блаженство, разом узяті? </>
1 Бертольт Брехт ● ==NONE== ● Das Leben Des Galliei ● Життя Галілея ● Василь Стус & Зінаїда Йоффе ● 1943 <> Eis ist schwerer als Wasser , da es verdichtetes Wasser ist. </>	<> Крига важча за воду , це ж ущільнена вода. </>
1 Erix Maria Ремак ● Der Himmel kennt keine Günstlinge ● Життя у пошуку ● Рема Попелок & Юрій Веніччук ● 1961 <> Hemmungslose Sentimentalität ist noch besser als Tränen . </> <> <> </>	<> Незагальмований сентименталізм кращий за сльози . </>
1 Erix Maria Ремак ● Der Himmel kennt keine Günstlinge ● Життя у пошуку ● Рема Попелок & Юрій Веніччук ● 1961 <> Er sah die Tribünen verschwommen, wie einen bunten Blumenkasten; das Röhren des Motors schien zu ersterben, und in der Stille, die keine war, aber ihm so vorkam, hatte er das Gefühl, als wäre er vorher hochgeworfen worden aus dem Krater des Berges in einem Ausbruch und schwebte nun, icanusgleich, mit weiten Asbest-Schwingen zur Erde hernieder, in die wartenden Arme eines endlosen Gefühls, das weiter als Liebe war und irgendwo auf der Tribüne sich personifiziert hatte in einer Frau, einem Namen und einem Mund. </>	<> У тиші, що несподівано настала, яка зовсім не була тишею, йому раптом здалося, що підземний поштовх викинув його колись із кратера вулкану і що він плавно, як Ікар, ширяв тепер, щоб приземлитися в обійми нескінченного щастя, яке було чимось більшим за кохання і персоніфікувалося в певній жінці на трибуні, певному імені і в певних вустах. </>
1 Генріх Белль ● ==NONE== ● Haus ohne Hüter ● Дім без господаря ● Егген Попович ● 1954 <> <> Besser als Kognak , „murmelte sie, „besser als Doktoren, besser als die ganze dumme säuische Zuvelfresserei, Zuvelfsauferei, Zuvelfraucherei, besser als alles ist Wermut-Tee und ein guter Choral. </>	<> — Кращі за коньяк , — мурмотіла вона, — кращі за всяких там лікарів, кращі за дурну свинячу ненажерливість, кращі за пияцтво, за куріння без тям, кращі за все на світі — полиновий чай і гарний хорал. </>
1 Генріх Белль ● ==NONE== ● Haus ohne Hüter ● Дім без господаря ● Егген Попович ● 1954 <> <> Besser als Kognak , „murmelte sie, „besser als Doktoren, besser als die ganze dumme säuische Zuvelfresserei, Zuvelfsauferei, Zuvelfraucherei, besser als alles ist Wermut-Tee und ein guter Choral. </>	<> — Кращі за коньяк , — мурмотіла вона, — кращі за всяких там лікарів, кращі за дурну свинячу ненажерливість, кращі за пияцтво, за куріння без тям, кращі за все на світі — полиновий чай і гарний хорал. </>
1 Леопольд фон Захер-Мазох ● №3 ● Don Juan von Kolomea ● Дон Жуан з Коломиї ● Наталя Іванчук ● 1972 <> Auch nicht wenn mein Großahn mit Hetman Dorozenko Lemberg belagert hat? </> <> Damals, sag' ich euch, waren die Köpfe der polnischen Edelleute billiger als Birnen , aber - bleibt gesund und laßt mich fahren. </>	<> — Навіть якщо мій предок разом із гетьманом Дорошенком брав у облогу Львів? </> <> Тоді, скажу я вам, голови польських магнатів були дешевші за груші , але... будьте здорові й пропустіть мене. </>
1 Ліон Фейхтвангер ● ==NONE== ● Die Geschwister Oppermann ● Сім'я Оппенгейм ● Іван Маненко ● 1933 <> Rede ist wichtiger als Schrift , diese These des Führers der Völkischen hält er heilig, er nimmt die Diskussionsvorträge sehr ernst. </>	<> Він свято додержується принципу націонал-соціалістського «вождя»: «слово сказане важливіше за слово написане», — і тому надає особливого значення доповідям-рефератам. </>
1 Корнелія Функе ● ==NONE== ● Drachenreiter ● Володар драконів ● Ігор Бондар-Терещенко ● 1997 <> Sie waren kaum größer als Limonadenflaschen , trotzdem hoben sie ihre Hämmer und Hacken und guckten grimmig zu ihm empor. </>	<> І хоч на зріст вони були не вищі за пляшку лимонаду, але всі четверо одразу схопилися за свої молотки і кирки і розлючено витріщилися на нього. </>
1 Корнелія Функе ● ==NONE== ● Drachenreiter ● Володар драконів ● Ігор Бондар-Терещенко ● 1997	

Рис. 2. Паралельний конкорданс порівняльних конструкцій (прикметник + als/за + іменник) у німецько-українському корпусі ParaRook|DE-UK з метаданими

ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕДАКЦІЇ ЦЕРКОВНОСЛОВ'ЯНСЬКОЇ МОВИ У КИЇВСЬКОМУ ОКТОЇХУ 1629 р.

Качмар Марія Ігорівна

Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка

Кафедра музичної медієвістики та україністики

Старший викладач, Доктор філософії, PhD

Email: kachmar.fb@ucu.edu.ua

Октоїх 1629 р. є літургійною книгою Київської Церкви із збереженням української редакції церковнослов'янської мови. Тексти вечірні та утрени співалися на вісім гласів при парофіяльних церквах, катедральних соборах та монастирях. Ці тексти з образами Старого і Нового завітів поруч з вивченням псалтиря були основою катехизації тогочасної молоді. На вагомості саме української редакції текстів наголошував відомий мовознавець митрополит Іларіон (Іван Огієнко).

Однак, через церковні реформи нав'язані Московією на території України співані тексти були замінені “ новою ” редакцією церковнослов'янської мови. Порівняння текстів київського Октоїха з іншими виданнями цього часу свідчить про існування української редакції церковнослов'янської мови, що проявлялося у наголосах, орфографічних та лексичних формах слів, які згодом були замінені московською редакцією. Дослідження саме української редакції літургійних текстів слугує відродженню церковного співу Київської Церкви XVII ст. і є важливим кроком для майбутніх студій фахівців-гуманітаріїв — філологів, літургістів, мистецтвознавців, істориків церкви тощо.

Ключові слова: Октоїх, редакція церковнослов'янської мови, Київська церква, стародруки.

PRESERVING THE UKRAINIAN VERSION OF THE CHURCH SLAVONIC LANGUAGE IN THE KYIVAN OKTOICH 1629

*Maria Kachmar, PhD, senior lecturer,
Department of Musical Medieval and Ukrainian Studies,
The Mykola Lysenko Lviv National Music Academy (Lviv, Ukraine)*

The 1629 Oktoich is the liturgical book of the Kyivan Church with the Ukrainian version of the Church Slavonic language. The texts of Vespers and Matins were sung in eight voices in parish churches, cathedrals, and monasteries. These texts with images of the Old and New Testaments, along with the study of the psalter, were the basis of the catechesis of the youth of that time. The significance of the Ukrainian rendition of the texts was underscored by the eminent linguist Metropolitan Hilarion (Ivan Ohienko).

However, due to church reforms imposed by Muscovy on the territory of Ukraine, the sung texts were replaced by a 'new' version of the Church Slavonic language. Comparison of the texts of the Kyivan Oktoich with other editions of this time shows the existence of a Ukrainian version of the Church Slavonic language, which was manifested in the accents, spelling, and lexical forms of words that were later replaced by the Moscow version. The study of the Ukrainian version of liturgical texts serves to revive the church singing of the seventeenth-century Kyivan Church and is an important step for future research by humanities specialists – philologists, liturgists, art historians, church historians, etc.

Keywords: *Oktoich, version of the Church Slavonic language, old prints.*

Вивчення богослужбових книг (Октоїха, Тріудей постової і цвітної, Анфологіону) має важливе значення для дослідження історії пам'яток церковнослов'янської мови української редакції XVII ст. На цьому наголошували Іван Огієнко, Василь Німчук, Ярослав Ісаєвич та багато інших.

Київське видання Октоїха 1629 року є зразком церковної богослужбової мови на українських землях, яка поступово змінювалась через виправлення книг у Московії (т. зв. никонівська реформа) у другій половині XVII ст. У пізнішій московській редакції були внесені такі лексичні зміни як: *церква* на *храм*, *своего* на *твоего*, *безневисная* на *неневисная*, *немоцным* на *немоцствующим*, *дівця* на *діва*, *прохлажаши* на *орошаши*, *молитви* на *мольби*, *прадіди* на *праотци*, *мысленную* на *умную*, *путь* на *стезю* тощо.

Змінена була і система наголосів у московських книгах: *цАрю* на *царЮ*, *утішИтелю* на *утѢшителю*, *твоЄго* на *твоегО*, *божествЕнного* на *божЕственненого*, *добротУ* на *добрОту* та ін.

Зразком виправлення орфографії текстів “новою церковнослов'янською” служила Граматика Смотрицького 1648 року, яка на той час “відображала московську мовну форму”, бо була виправлена після українського видання 1619 р. Поруч з перекладами та орфографічними правками, деякі слова наслідували грецький стиль у словотворенні, а деякі замінювалися новими лексемами: *мысленную* на *умную*, *шествовавъ* на *пѣшествовавъ*, *пройти* на *пѣшешествовати* та ін.

Порівняння текстів московського, вільнюського, львівського, київського видань свідчить про відмінності української традиції від московської на більш ранньому етапі, ще до запровадження редактованих текстів (XVIII ст.). До сьогодні поширеною є теза про те, що церковнослов'янська мова була незрозумілою, зберігала давньоболгарську редакцію і затримувала розвиток української мови потребує перегляду і детального вивчення. Нова редакція церковнослов'янських текстів, редактована за новими грецькими текстами, а потім примусово замінена мала на меті нав'язати іншу богослужбову мову, яка б не мала свого коріння, а служила б “єдності” московського православ'я.

Після редагування богослужбових книг у Московії, київські видання забороняються і знищуються, натомість нав'язується інша богослужбова православна традиція з вивченням

російської вимови, а також церковнослов'янської мови XVIII-XIX ст., яку росіяни “боронять як оруддя русифікації українського й білоруського населення” (митр. Іван Огієнко). Саме ця “нова” редакція з XVIII ст. була запроваджена царським урядом у Київській академії, а також і друкарнях Києва, Почаєва, Львова та ін.

Незважаючи на те, що у 2-й половині XVIII ст. у православних храмах і друкарнях використовувалася “нова”, тобто московська редакція церковнослов'янських текстів, у творах Григорія Сковороди також зберігаються давньоукраїнські тексти, коли він цитує літургійний текст “отвержи убо житейську печаль” (слово було замінене на “попеченіє” у московській редакції). Зберігали систему українських наголосів і Г. Сковорода (М. Жовтобрюх) та Т. Шевченко (Л. Гнатюк).

Зберігалася українська редакція і у нотованих ірмологіонах – рукописах з піснеспівами київської церкви до XIX ст., про що пишуть Ю. Ясіновський та Ю. Осінчук. Зберігалася редакція церковнослов'янських текстів і у творах партесного багатоголосся XVII-XVIII ст., що дозволяло атрибутивати час походження того чи іншого твору, а також локалізувати твори київських композиторів (О. Шуміліна). Українську редакцію церковнослов'янської мови існувала ще з XII ст., про що свідчить Октоїх того часу, і це питання досліджували К. Кисілевський, С. Смаль-Стоцький та В. Мойсієнко.

Відтак церковнослов'янська мова слугувала зразком “високопоетичного” стилю і зберігала цей статус впродовж століть. Звідси й важливість збереження **української** (київської) вимови та редакції давніх літургійних текстів XVII ст., на що варто звертати увагу виконавців як в контексті богослужбової практики, так і концертного виконання.

Список використаної літератури

- Октоїх, Київ: Друкарня Спиридона Соболя, 1629. [2], 293 арк. 4°. НБУВ, Кир.5556п.
- Всенічне бдіння: велика вечірня, літія, утрєня, час перший.* (2019). Методичний посібник для священослужителів і читців: українська вимова церковнослов'янських богослужбових текстів / упор. А. Пономаренко. Київ-Чернівці-Дніпро.
- Гнатюк, Л. (2017) *Акцентуаційні особливості української редакції церковнослов'янської мови та їх відображення в текстах Г. Сковороди і Т. Шевченка.* Українське мовознавство, вип. 1. С. 5–17.
- Жовтобрюх, М. (1972). *Відбиття процесу становлення фонологічної системи української літературної мови у творах Г. Сковороди.* Мовознавство, вип. 4. С. 59–70.
- Запаско, Я., Ісаєвич, Я. (1981). *Пам'ятки книжкового мистецтва: каталог стародруків, виданих на Україні: 1574–1800.* Кн. 1: 1574–1700. Львів: Вища школа.
- Ісаєвич, Я. (2011) *Виникнення та розвиток друкарства.* Історія української культури, т. 2. Київ. URL: <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult241.htm> [Дата останнього доступу 20.04.2025].
- Ісаєвич, Я. (2001). *Мовний код культури.* Історія української культури, т. 2. Київ. URL: <http://litopys.org.ua/istkult2/ikult211.htm> [Дата останнього доступу 20.04.2025].
- Качмар, М. (2021). *Канон на Різдво Христове: до питання збереження редакції співаних церковнослов'янських текстів XVI–XX ст.* Українська музика, ч. 1. С. 75–83.
- Наєнко, Г. (2022). *Українська редакція церковнослов'янської мови в парадигмі сучасної лінгвістики.* Slavia Orientalis, t. LXXI, № 4. С. 779–795.
- Мозер, М. (2022). *Церковнослов'янська мова української редакції в дзеркалі міжнародної славістики.* Balcania et Slavia, 2(2). С. 133–142.
- Мойсієнко, В. (2021). *Віденський Октоїх – пам'ятка церковнослов'янської мови давньоукраїнської (галицько-волинської) редакції.* Віденський Октоїх. Codex Vindobonensis Slavicus 37 / Дослідження: міжнародна колективна монографія; відп. ред. Л. Гнатенко. Київ: Горобець. С. 195–229.
- Огієнко, І. (1926). *Українська вимова богослужбового тексту в XVII віці: Нарис з історії української фонетики.* Варшава: «Елпіс». С. 9–32.

- Огієнко, І. (1992). *Що то таке церковнослов'янська мова*. Старожитності, ч. 4. С. 7.
- Огієнко, І. (1921). *Як Москва знищила волю друку Києво-Печерської Лаври*. Варшава: Видавництво «Українська Автокефальна церква».
- Шуміліна, О. (2012). *Українська партесна літургія у контексті мовних традицій духовної музики XVII – першої половини XVIII ст.* Українська музика, ч. 2. С. 90–98.
- Ясіновський, Ю. (2021). *Кодекс Ганкеништайна як літургійний збірник: структура та зміст*. Віденський Октоїх. Codex Vindobonensis Slavicus 37 / Дослідження: міжнар. колективна монографія; відп. ред. Л. Гнатенко. Київ: Горобець. С. 105–166.

ПОЗИЦІЙНІ ЗМІНИ ГОЛОСНИХ І ПРИГОЛОСНИХ: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦОПИТУВАННЯ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ

Урсул Ангеліна Едуардівна, магістрантка
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова
філологічний факультет (спеціальність
“Українська мова та література”)
Email: anhelinaursul.14@gmail.com
Науковий керівник: д. філол. наук, проф. **Дружинець М. Л.**

У статті досліджено норми вимови голосних і приголосних звуків, зроблено спробу виявлення, аналізу та опису типових помилок вимови, зокрема позиційних змін у мовленні молоді України, та обґрунтовано рівень володіння кодифікованими нормами. Предметом дослідження є володіння орфоепічними нормами сучасної української мови молоддю різних сфер, зокрема орфоепією ненаголошених [u], [e], [o], наголошеного початкового [i], приголосного [v] як нескладового [ʏ]. Рівень володіння орфоепічними нормами української мови виявився неоднорідним. Більшість респондентів дотримуються норм вимови ненаголошених голосних. Результати дослідження свідчать про суттєву різницю у дотриманні українських орфоепічних норм чоловіками та жінками.

Ключові слова: голосні, приголосні, позиційні зміни, українське мовлення.

POSITIONAL CHANGES IN VOWELS AND CONSONANTS: RESULTS OF A SURVEY WITH A GENDER PERSPECTIVE

Anhelina Ursul, Master's degree
Odesa Mechnikov National University
Faculty of Philology (speciality “Ukrainian language and literature”)
Email: anhelinaursul.14@gmail.com
Supervisor: Doctor of Philology, Professor **Mariia Druzhynets**

The article investigates the norms of pronunciation of vowels and consonants, attempts to identify, analyse and describe typical pronunciation errors, in particular positional changes in the speech of Ukrainian youth, and substantiates the level of mastery of the codified norms. The subject of the study is the mastery of the orthographic norms of the modern Ukrainian language by young people in various fields, in particular the orthography of unstressed [u], [e], [o], stressed initial [i], consonant [v] as a non-syllabic [ʏ]. The level of proficiency in the orthoepic norms of the Ukrainian language was not uniform. The majority of respondents adhere to the norms of pronunciation of unstressed vowels. The results of the study show a significant difference in the observance of Ukrainian orthographic norms by men and women.

Keywords: vowels, consonants, positional changes, Ukrainian speech.

В усному мовленні голосні та приголосні звуки взаємодіють, уподібнюються і відбуваються зміни. З фонетичного боку вони репрезентуються як позиційні та комбінаторні чергування. Позиційні зміни – це зміни звуків у потоці мовлення, спричинені впливом загальних умов вимови: позицією щодо наголосу (голосні звуки), положенням на початку чи в кінці слова, складу, у відкритому чи закритому складі (приголосні звуки). Позиційні зміни голосних представляє вокальна асиміляція (вимова ненаголошених [и], [е], [о]), а приголосних – норми вимови [в], [й], як нескладового [ў], [і]. У мовленнєвому потоці часто порушуються норми вимови голосних і приголосних звуків, зокрема ці, що представляють живі чергування.

Мета нашого дослідження: зробити спробу виявлення, аналізу та опису типових помилок вимови, зокрема позиційних змін у мовленні молоді України, та обґрунтувати рівень володіння кодифікованими нормами. **Предметом дослідження** є володіння орфоепічними нормами сучасної української мови молоддю різних сфер, зокрема орфоепією ненаголошених [и], [е], [о], наголошеного початкового [і], приголосного [в] як нескладового [ў].

Джерельною базою дослідження послуговували аудіозаписи – результати соціопитування. Фактичною базою дослідження є 13 слів, підібраних для соціопитування, у яких можна простежити володіння орфоепією досліджених звуків. Респондентами нашого опитування стали 50 студентів – мешканці різних зон України: Одеської (Одеса, Подільськ, Ананьїв), Київської (Київ) та Вінницької (Вінниця, Жмеринка) областей, зокрема студенти ОНУ ім. І. І. Мечникова, Обласної комунальної установи “Подільський медичний фаховий коледж імені В. О. Жуковського”, Жмеринського вищого професійного училища, Національного університету “Одеська політехніка” (Інститут комп’ютерних систем), Вищого професійного училища Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Київського національного університету імені Т.Г.Шевченка, Ананьївського аграрно-економічного коледжу, Національного авіаційного університету.

Із конкретних методів у дослідженні використовуються: метод лінгвістичного опису, метод соціолінгвістичного аналізу, польовий, до якого належать спостереження та усне опитування, зіставний та прийом кількісних підрахунків, за допомогою яких було зібрано, зафіксовано, проаналізовано та доступно описано матеріал.

Сьогодні існує багато праць, спрямованих на підвищення культури спілкування й культури української мови, зокрема, праці О. Пономарева, О.Сербенської, Н. Бабич, С. Єрмоленко, С. Караванського, М. Пентиліук, Г.Волкотруб, О. Горбул, О. Кубрак, Т. Чмут, С. Шевчук та ін. Українську школу орфоепії представляють Н.Тоцька, М. Жовтобрюх, М. Наконечний, М.Фашенко, М. Дружинець. Проаналізуємо дослідження позиційних змін ненаголошених [и], [е], [о], наголошеного початкового [і] та приголосного [в] як нескладового [ў], які простежуються в усному мовленні українців різного віку та різної сфери діяльності (див. Додаток І).

Згідно із сучасними нормами вимови **ненаголошеного [и]**, виокремлюємо такі тенденції його реалізації в усному мовленні:

1. наближення до [и^е]: [зи^емо́виї];
2. до [е^и] перед складом із наголошеними [а]: [ле^ижва́р],
3. до [е^и] **чи** [е] перед складом із наголошеними [е]: [пе^ис’ме́н:и^ек, пес’ме́н:и^ек], [ве^иде́лка, веде́лка];
4. до [е^і] між м’якими приголосними: зае́ць [за́је’ц’] (Дружинець 2021, 41).

Для визначення рівня володіння нормою вимови ненаголошеного [и] респондентам нашого соціопитування було запропоновано прочитати слова **вершник, виделка, життя**. Можемо стверджувати, що на основі трьох прочитаних слів рівень володіння нормою вимови ненаголошеного [и] становить 77%.

У слові **вершник** маємо незначне наближення ненаголошеного [и] до [е], яке вимовляє 84 % респондентів. При вимові цього слова респонденти допускали одну девіацію – чітко без наближень вимовляли ненаголошений [и] [véршник]. Помилки допустили 88 %

опитаних.

Слово **виделка** [vedélka], [vʲeˈdélka] правильно вимовили 70 % опитаних України, але деякі респонденти при вимові виходять за рамки орфоепічної норми і відтворюють орфографічну норму [vidélka].

У слові **життя** [и] наближається до [е] сильніше і позначається в транскрипції як [eʲ] [жеʲmˈá], але 22 % учасників соціопитування вимовляють у цьому слові [и] згідно з нормами правопису [житˈá].

Отже, можна стверджувати, що, хоч і не у вимові всіх респондентів, але хоч частково, вокальна асиміляція відбивається.

Далі ми розглянули зміни **ненаголошеного [е]**, які, на думку О. Пономарева, є якісною редукцією, що стосується тільки ненаголошених [е], [о] (Пономарів 2013, 269). Простежуються такі тенденції наближення звука [е], що перебуває в ненаголошеній позиції:

1. до **[и]**: [vʲeʲsná], сильніше наближається до [и] і передається в транскрипції як [иʲ] перед складом із наголошеними [і], [и], [у], а перед складом із наголошеним [и] можемо мати і чистий [и]: [vʲeʲzʲínˈa], [стиж́іна чи стиʲж́іна], [пиʲр́ука].

2. до **[и(е)]** перед складом із наголошеними [у], [і], [и]: [ни(е)сі́мо], [ни(е)су́], [ни(е)сі́]

(несі́мо, несу́, неси́);

3. до **[и]** перед складом із наголошеним [и] при швидкому темпі мовлення: [виді́], [ви́лікий] (веди́, великий);

4. до **[е(и)]** перед складом з іншими голосними, особливо з [е]: [че(и)ка́ти], [ме(и)не́], [не(и)сла́], [не(и)сло́], [суве(и)ре́нˈісˈmʲuʲ] (чекати́, мене́, несла́, несло́, суверенність);

5. до **[и(і)]** при швидкій вимові перед наголошеним [і]: [пи(і)ч́і́тʲ] (печі́ть);

6. до **[і]** між м'якими приголосними: [окра́је(і)ц́] (окрає́ць);

7. до **[і]** тільки після м'якого: має́ш [ма́јеш] (Пономарів 2013, 269).

Респондентам було запропоновано вимовити слова **вершина, перука, весна, везіння**.

Беручи до уваги результати проведеного нами соціопитування, можна наголосити на тому, що 90 % опитаних вимовляють слово **вершина** згідно з нормою [vʲи́рші́на], [vʲeʲрші́на]

У слові **весна** ненаголошений [е] наближається до [и] і 16 % опитаних в Україні порушують це правило, копіюючи написання ([vesná]), інші респонденти вимовляють згідно з нормою – [vʲeʲsná].

Слово **везіння** [vʲeʲzʲínˈa], [vʲizʲínˈa] правильно вимовили 70 % респондентів, а решта інформантів у мовленні відтворили написання ([vezʲínˈa]).

Як правило, у слові **перука** ненаголошений [е] вимовляється як [иʲ] або [и]: [пиʲр́ука] чи [пи́р́ука], проте 58 % респондентів при вимові відтворюють правописні норми [перу́ка].

Рівень володіння нормою ненаголошеного [е] на основі слів **вершина, перука, весна, везіння** становить 72 %.

Початковий наголошений голосний [і́] вимовляється з призвук до **[и] > [іʲ]**, або ж взагалі переходить в **[и]** чи **[иʲ]**: *інколи* [íʲнколи], [íʲнколи], [íʲнколи]. Літера *и* на позначення початкового наголошеного [і́] подається в “Словарі української мови” (1907–1909) Б. Грінченка: *идол, ижиця, икати, индик, иржа* (Бондар, Карпенко, Микитин-Дружинець 2006, 182).

У слові **іноді**, яке було винесено для опитування, початковий *і* є наголошеним, тому згідно з нормою [і́] маємо вимовляти як [іʲ], [иʲ] або [и]: [íʲно́дʲі], [íʲно́дʲі], [íʲно́дʲі], проте 24 % опитаних при вимові цього слова відбивають орфографічні норми.

Правопис є головним чинником нормування і регулювання не лише писемної форми літературної мови, а й усної: написання сприймалося та сприймається переважною більшістю носіїв літературної мови як норма вимови. Таким чином, правопис, у багатьох моментах не відбиваючи домінуючих у мові особливостей вимови, завжди впливав на неї. Тому усне мовлення під впливом орфографії набувало неорганічних для української мови рис, зокрема ці особливості стосувалися не лише звукового образу мовлення, а сягали глибинних змін – фонемного рівня мови.

У шкільних підручниках правило щодо вимови наголошеного початкового [і] не розкривається детально, а це і визначає низький рівень володіння нормою вимови початкового наголошеного [и], але ця орфоепічна риса дуже важлива, підкреслює своєрідність української вимови, тому, безперечно, треба звертати увагу на цю норму ще в шкільному курсі.

Із 3 червня 2019 року почала діяти нова редакція Українського правопису. Унормована можливість у деяких випадках писати и на початку слова, що раніше офіційно «заборонялося» і вимагалось писати лише і. Так, літера «и» на початку можлива лише у двох давнозасвоєних українських словах: **ірій** та **йрій**, **ірод** та **йрод** (у значенні «дуже жорстока людина») (Український правопис 2019, 11).

Ми також розглянули зміни **ненаголошеного звука [о]**, який перед складом з [у], [і] в основі слова наближається до [у]: *розумниця* [роʷзʊмнѣц'а], [рузʊмнѣц'а], *борідка* [боʷр'ідка].

При дуже швидкій вимові ненаголошений [о] перед складом із наголошеним [у] може вимовлятися як [у] (*зозуля* [зузʊл'а]).

Для простеження рівня дотримання норм вимови ненаголошеного [о] було обрано слова **проміння** та **зозуля**.

Слово **проміння** [проʷм'ін':а] згідно з орфоепічною нормою вимовили 74% опитаних, а слово **зозуля** [зузʊл'а] вимовляють правильно 80%.

Загальний показник норми вимови ненаголошеного [о] становить 77 %.

Результати вимови ненаголошених [и], [е], [о], наголошеного початкового [і] подано в *Додатку 1*.

Отже, в конкретно запропонованих словах при вимові ненаголошених голосних [е], [и], [о] та початкового голосного [і] зустрічаються дев'яці, зумовлені впливом правопису, відсутністю теоретичних знань чи тільки відсутністю теоретичної бази. Найкраще володіють опоненти нормами вимови ненаголошеного [е] при вимові слова *вершина*.

За місцем артикуляції український звук [в] губно-губний. За участю голосу і шуму він сонорний, за способом творення – щільний. Звук [в] на початку слова перед приголосним, перед глухими та в кінцевій позиції після голосного переходить в [ʋ] нескладовий: *вправа* – [ʋ]права, *вздовж* – [ʋ]здо[ʋ]ж, *ходив* – *ходи*[ʋ]. **Нескладовий [ʋ]** – позиційний варіант губно-губного сонорного щільного звука [в]. При артикуляції звука [в] тон переважає над шумом, тому він не може переходити у звук [ф] (Фашенко 1998, 39).

Для простеження правильності вимови [в] було запропоновано прочитати слова **впав**, **навчання**, **вовк**.

Лексему *вовк* [woʊk] вимовили правильно 30 % респондентів; слово *впав* - [ʋпаʋ] – 58 % опитаних (усі інші, допускаючи три типи помилок, вимовляють [фпаф], [фпаʋ], [впаф]); лексему *навчання* [наʋчан':а] – тільки 28% інформантів.

Володіння нормою вимови [в] як [ʋ] (на основі слів **впав**, **навчання**, **вовк**) становить 25 %, тобто можемо говорити про слабкість норми.

Результати вимови **нескладового консонанта [ʋ]** подано в *Додатку 2*.

На основі отриманих результатів було зроблено висновки про рівень володіння орфоепічними нормами у чоловіків і жінок. Жінки загалом володіють орфоепічними нормами краще, ніж чоловіки. Це стосується як слабких, так і сильних норм.

Жінки частіше правильно вимовляють звукосполучення, що містять [и] перед м'якими приголосними ([зи^ем'оні], [за'їєц']). Чоловіки ж ці норми частіше порушують, ймовірно, спираючись на правопис або повністю замінюючи звук.

Жінки частіше дотримуються орфоепічних норм при вимові [е] перед м'яким приголосним ([пе^ес'м'єн:и^ек]), хоча теж дуже часто оперують відтворенням звуків, які відповідають правопису.

Чоловіки частіше правильно вимовляють слова, де [и] наближається до [е] перед наголошеними [а], [е], [і] ([ве^есна], [ви^ез'ін':а]), але й жінки часто демонструють знання цих норм. Чоловіки частіше дотримуються орфоепічних норм при вимові [о] перед

наголошеними [y] ([проʸм'ін':а], [зоʸз'ул'а]), або ж повністю замінюють уподібнення чітким звуком [y].

У вимові [v] як [y] не спостерігається чіткої гендерної залежності, адже представники обох груп допускали помилки, які домінували над правильною вимовою, через що й можна уналежнити норму вимови [v] як [y] до слабких норм. Результати гендерних особливостей мовлення подано в *Додатку 3*.

Рівень володіння орфоепічними нормами української мови серед респондентів дослідження виявився неоднорідним. Більшість респондентів дотримуються норм вимови голосних і їх можна вважати сильними. Рівень володіння нормою вимови *ненаголошеного [u]* становить 77%, *ненаголошеного [e]* – 72 %, *ненаголошеного [o]* – 77%, *початкового наголошеного [i]* – 72 %. Норма вимови *приголосного [v]* виявилася слабкою, адже її дотримуються лише – 25% опитаних.

Результати дослідження свідчать про суттєву різницю у дотриманні орфоепічних норм вимови між чоловіками та жінками в українській мові. Краща обізнаність жінок з цими нормами може бути зумовлена комбінацією соціальних і культурних факторів, які потребують подальшого вивчення. Крім того, майбутні дослідження повинні охопити ширшу групу учасників, щоб підтвердити ці результати та дослідити інші потенційні впливи на орфоепічну вимову, окрім гендеру.

Список використаної літератури

Бондар, О.І., Карпенко, Ю.О., Микитин-Дружинець, М.Л. (2006). *Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоенія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб.* ВЦ «Академія». Київ. 367 с.

Дружинець, М. (2021). *Соціофонетичне дослідження: вокальна орфоенія у мовленні респондентів України та зарубіжжя*. Прикладна лінгвістика на Півдні України: здобутки і перспективи: зб. матеріалів: 1 Міжнар. Конгрес / 197 ОНУ ім. І. І. Мечникова, Філологічний ф-т [та ін.]. Одеса: Одеський нац. унт, 2021. с. 40-41

Пономарів, О. (2013). *Українське слово для всіх і для кожного*. Либідь. Київ. 359 с.

Український правопис 2019 року (документ) / НАН України (2019). 392 с.

Фащенко М. М. (1998). *Орфоепічні проблеми у вивченні української мови (наслідки одного опитування)*. Щорічні записи з українського мовознавства. Одеса. Вип. 5. С. 36–45.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Слова	Правильна вимова	Девіації
Вершник	[véршни ^е к] – 84%	[véршник] – 16%
Виделка	[ведéлка], [ви ^е дéлка] – 70 %	[видéлка] – 30%
Життя	[же ^и т':á], [жи ^е т':á] – 78%	[жит':á] – 22%
Вершина	[ve ^и рши на], [ви ^и рши на] – 90%	[верши на] – 10%
Весна	[ve ^и сн á] – 84%	[висна́], [весна́] – 16%
Везіння	[ви ^е з'ін':á], [ви ^и з'ін':á] – 70%	[вез'ін':á] – 30%
Перука	[пи ^е ру́ка], [пи ^и ру́ка] – 42%	[перу́ка] – 58%
Іноді	[i ^и нод'і], [и ^и нод'і], [и ^и нод'і] – 76%	[инод'і] – 24%
Зозуля	[з'оз'ул'á], [з'оʸз'ул'á] – 80%	[з'оз'ул'á] – 20%
Проміння	[пр'оʸм'ін':á] – 74%	[пр'ом'ін':á] – 26%

Таблиця 1. Позиційні зміни голосних

Слова	Правильна вимова	Девіації
Впав	[ўпаў] – 58 %	[фпаф], [фпаў], [впаф] – 42%
Навчання	[наўчан'а] – 28%	[нафчан'а] – 72%
Вовк	[woўк] – 30 %	[woфк] – 70 %

Таблиця 2. Позиційні зміни приголосних

Слова	Правильна вимова	Девіації
Вершник	[véршни ^с к] Чоловіки – 68% Жінки – 74%	[véршник] Чоловіки – 32% Жінки – 26%
Виделка	[ведéлка], [ви ^е дéлка] Чоловіки – 77% Жінки – 82%	[видéлка] Чоловіки – 23% Жінки – 18%
Життя	[же ^и т'а], [жи ^е т'а] Чоловіки – 67% Жінки – 79%	[жит'а] Чоловіки – 33% Жінки – 21%
Вершина	[ve ^и рши на], [ви ^и рши на] Чоловіки – 75% Жінки – 81%	[véрши на] Чоловіки – 25% Жінки – 19%
Весна	[ve ^и сн а] Чоловіки – 67% Жінки – 61%	[висна], [весна] Чоловіки – 33% Жінки – 39%
Везіння	[ви ^е з'ін'а], [ви ^и з'ін'а] Чоловіки – 72% Жінки – 85%	[vez'ін'а] Чоловіки – 28% Жінки – 15%
Перука	[пи ^е ру́ка], [пи ^и ру́ка] Чоловіки – 81% Жінки – 86%	[перу́ка] Чоловіки – 19% Жінки – 14%
Іноді	[i ^и нод'і], [и ^и нод'і], [и ^и нод'і] Чоловіки – 47% Жінки – 56%	[i ^и нод'і] Чоловіки – 53% Жінки – 44%
Зозуля	[з'у́з'ул'а], [з'оу́з'ул'а] Чоловіки – 80% Жінки – 76%	[з'оз'ул'а] Чоловіки – 20% Жінки – 24%
Проміння	[пр'о́ум'і́н'а] Чоловіки – 79% Жінки – 68%	[пр'ом'і́н'а] Чоловіки – 21% Жінки – 32%
Впав	[ўпаў] Чоловіки – 32% Жінки – 35%	[фпаф], [фпаў], [впаф] Чоловіки – 68% Жінки – 65%
Навчання	[наўчан'а] Чоловіки – 42% Жінки – 43%	[нафчан'а] Чоловіки – 58% Жінки – 57%
Вовк	[woўк] Чоловіки – 36% Жінки – 39%	[woфк] Чоловіки – 64% Жінки – 61%

Таблиця 3. Позиційні зміни голосних і приголосних з урахуванням гендерного аспекту

ГРАДУАЦІЯ ПРИКМЕТНИКІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ XVII СТ.

*Наталія Подзерей, студентка групи СОУ-21-1
Хмельницького національного університету
Науковий керівник: кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української філології Василь Денисюк,*

У статті досліджено ступені порівняння якісних прикметників в українській поезії середини XVII століття, їх сполучуваність з іменниками, а також специфіку їх використання в контексті часової традиції; увагу приділено формам вищого і найвищого ступенів порівняння як засобам вираження емоційності та експресивності художнього мовлення.

Ключові слова: якісний прикметник, поезія, компаратив, суперлатив, синтетична форма, аналітична форма.

GRADATION OF ADJECTIVES IN UKRAINIAN POETIC DISCOURSE OF THE 17TH CENTURY

*Natalia Podzerei,
student of the SOU-21-1 group
Khmelnyskyi National University
Supervisor: PhD in Philology,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Philology
Vasyl Denysiuk*

The article explores the degrees of comparison of qualitative adjectives in Ukrainian poetry of the mid-17th century, their compatibility with nouns, and the specifics of their use in the context of the historical tradition. Particular attention is paid to the forms of the comparative and superlative degrees as means of expressing emotionality and expressiveness in artistic language.

Keywords: qualitative adjective, poetry, comparative, superlative, synthetic form, analytic form.

Історична морфологія вивчає питання формування та розвитку граматичних категорій, а також способи їх представлення в системі конкретної мови. Прикметник – це самостійна частина мови, яка описує непроцесуальну ознаку предмета, виражаючи її через граматичні категорії роду, числа та відмінка. Хоча це “продукт пізнішого розвитку мови, він більш абстрактний, молодший від іменника й утворився з нього” [9].

Якісними називають прикметники, які описують ознаки предметів за їх якістю і можуть проявлятися в різних ступенях. На сучасному етапі якісні прикметники сприймаються як непохідні слова, хоча в минулому вони були пов’язані з назвами предметів і, відповідно, виражали відносні ознаки через ці предмети. Вони мали форми, що вказували на кількісний прояв ознаки, тобто ступені порівняння, які були успадковані з спільнослов’янської мови. Історію цих ступенів порівняння в українській мові досліджував С. В. Зінченко, який зазначив, що “становлення синтетичних форм компаратива й суперлатива сучасної української мови загалом завершилося в кінці XVIII ст.” [7, с. 16].

У сучасній українській літературній мові категорія ступенів порівняння представлена двома грамами: вищим і найвищим ступенями. Слова, вживані у вищому та найвищому ступенях порівняння, мають дві форми – синтетичну та аналітичну. Синтетична форма утворена за допомогою відповідних суфіксів і префіксів, тоді як “аналітична –

аналітичними синтаксичними морфемами більш і найбільш” [4, с. 139–141].

Донині, як зазначають лінгвісти, питання формування ступенів порівняння прикметників в українській мові остаточно не з’ясоване. На думку В. В. Денисюка, “доцільно було би проаналізувати його крізь призму локального параметру (адже й донині не відомо, чи існувала різниця у використанні різних засобів ступенювання прикметників на різних територіях), жанрово-стильового (пропорційно однаково чи по-різному репрезентовано форми і засоби ступенів порівняння в писемних текстах різних стилів і жанрів), мовно-варіантного (яка з мов та який із її варіантів закріплювали ту чи ту форму і засіб як нормативний) та ін.” [5, с. 33].

Вищий ступінь порівняння, або компаратив, відображає інтенсивність ознаки в опозиційних парах, порівнюючи форму прикметника, що вказує на якість без порівняння, із формою прикметника, де ця якісна ознака виражена вищою мірою. Саме тому “прикметники вищого ступеня порівняння у спільнослов’янській мові утворювалися за допомогою суфікса *-jъs* (*-jes*), який присєднувався в одних випадках безпосередньо до прикметникової основи, а в інших – до основи, ускладненої суфіксальним елементом *-e-*” [3, с. 180].

Синтетична форма вищого ступеня утворюється за допомогою суфіксів *-ш-* та *-іш-*, які можуть змінюватися залежно від фонемного оточення. У сучасній українській літературній мові поширення набув суфікс *-ш(ий)*, що “фонетично сходить на давніший *-jъs* (з *-jis-*), добре засвідчений і старослов’янською, і іншими слов’янськими мовами” [2, с. 299].

На нашу думку, у середині XVII століття аналітичні форми прикметників не використовували через переважання синтетичних форм; не було потреби в докладному оцінюванні; мовна норма була нестабільною; вплив інших мов ще не призвів до формування нової граматичної структури. У “літературній мові (з прислівниками більш/менш, найбільш/найменш) засвідчуються тільки на початку XX ст.” [7, с. 16]. Недаремно І. Р. Вихованець відстоював думку, що “вищий ступінь порівняння – грамема морфолого-синтаксико-словотвірної категорії ступенів порівняння, що пов’язана з модифікаційним типом словотворення вказівкою на вищий ступінь вияву якості предмета порівняно з іншим предметом...” [3, с. 142].

Найвищий ступінь порівняння, або суперлатив, відмінний від вищого вказівкою на найвищий ступінь вияву. Такі конструкції форм найвищого ступеня є одним з найдавніших способів їх утворення, який, імовірно, виник ще на спільнослов’янському мовному ґрунті. Як відомо, у сучасній українській літературній мові синтетичну форму найвищого ступеня порівняння утворено за допомогою префікса *най-* і синтетичної форми вищого ступеня порівняння. С. П. Бевзенко не погоджувався з думкою про те, що “в мові стародавніх східних слов’ян уже здавна не було спеціальної форми найвищого ступеня” [1, с. 222], зазначивши, що такий спосіб утворення найвищого ступеня був властивий мові давніх східних слов’ян, принаймні діалектам півдня та заходу давньої Русі.

У поезії середини XVII ст. зафіксовано синтаксичні ступеньовані форми із префіксом *-най*: *Превелебности твоєй, мнѣ велце милостивого пана и пастыря, **найнижшій** служебник Григорій Бутович, студент презацної Академіи Замойскої; **Найменшіє** аффекта, обоих строн мѣры, / Іако то єст горливість, невѣрства и вѣры, / Истность, лож, гнѣв, любовь, злость, смуток и веселе, / Жарливое до каждой речи розпалене* (с. 204); *Видѣла-м Пана над вѣх **найвышшого**, / На злосливый свѣт барзо гнѣвливого* (с. 212); *Агнец **найпокорнѣший**, сын Бога и отца; / Тому не маш початку, не будет и конца, / Котрий за мир заклан быст, а нынѣ з гробу встал / И свѣтом бозтва своего свѣт хмурний привитал* (с. 338); *Тоє мнѣ похвалит **найподлѣший** орач* (с. 339); *Дата з Ровного, з **найубогшеи** школы Вашей велебности моего милостивого пана всей добра зычливый **найнызший** служе[б]нык з служебников* (с. 190); ***Найменшій** з братіи общежительной монастыря Печерського, превелебности твоєи в духу сын и послушник Софроній Почаській, гимнастес кіновата монах печерскій, реторики професор* (с. 176); *Того ж и я, з*

дитинних праве моих лѣтъ прагнуци, каждому добродѣви моему старал-ѣм ся яковым-колвек слушным и от мене можным способом за отриманыи добродѣйства нагородити, в чом и тепер, не уставаючи, поневаж на том святом мѣстѣ, в том богоспасаемом градѣ Лвовѣ странствующи, спосрод иных добродѣв моих, от ваимости, яко от горливого милостника всѣх духовных, **найпервѣй и найзначнѣй** ласки, упрѣимости и добродѣйств дознал-ѣм, и по всѣ часы гоине дознаваю, ваимости, добродѣви моему, **найпервѣй** знак вѣячности оказати, и за оныи нагородити пристойит и принадлежит (с. 147); Див, же крушии **найпротивнѣйших** собѣ, / Бо не спростают в славѣ, в моци тобѣ (с. 53); **Найпреднѣйшій** а праве гетман и возж всѣх красомовцов рымских, сладкомовный Цицero, ласкавый добродѣю, знаменитую цноту вѣячности улюбивши, и в оной роскохавиши, овыи слова в одной с книг своих написал: “Хочу же бы-м и был и всѣ мене мѣли за вѣячного” (с. 147).

Засвідчено форму, ускладнену префіксом *що-*, який виконує функцію підсилення, інтенсивності прикметника та надає йому елятивного, або безвідносного, значення, напр.: *От мы смерти спечѣмо **щонайбольшии** колач* (с. 339).

В аналізованих віршах зафіксовано форму найвищого ступеня, ускладнену префіксом *пре-*, напр.: *Пренайдостойнѣйшему в Христѣ отцу и пану его милости господину Петру Могилѣ з ласки Божей митрополиту киевскому, галицкому и всей Руси, воеводичевы земл молдавских, пану своему милостивому М. Н. здоров'я, щастя и долголѣтнего повожєня вѣрно зычу и вѣншую»* (с. 189); *Невинного невинне окрутне бичуют, / Пренайчистіше его тѣло канцеруют* (с. 154); *В шату ся чловечєства рабско одѣвает, / Кровь пренайдорожшую гоине проливает* (с. 170).

Аналігічна форма найвищого ступеня прикметника, утворювана нині за допомогою слів *найбільш* / *найменш* та форм звичайного ступеня, у поезії не засвідчена. “Правда, аналігічні форми найвищого ступеня порівняння в українській мові зустрічаються рідко” [1, с. 223]. Причину цього вказано вище. У діалектних формах аналігічні засоби градації з часткою “май” у південно-західних діалектах української мови виникли в XVII столітті, тоді як “відомі також форми з префіксом на-: настарши, навишши (поліські говірки)” [6, с. 182].

Отже, проаналізовані пам'ятки демонструють етап розвитку способів і засобів утворення форм ступенів порівняння прикметників. Основними засобами творення були суфікси *-їйш-*, *-айш-*, а також префікси *най-* та з підсилювальними префіксами *що-*, *пре-*. Панівним способом представлення градації був синтетичний. Аналігічна форма жодного разу не зафіксована.

Список використаної літератури

Бевзенко С. П. *Історична морфологія української мови*. Ужгород: Закарпат. обл. вид-во, 1960. 415, [1] с.

Булаховський Л. А. *Вибрані праці*: в 5 т. Т. 2: Українська мова. Київ: Наук. думка, 1977. 631 с.

Вихованець І. Р., Городенська К. Г. *Теоретична морфологія української мови* / за ред. І. Р. Вихованця. Київ: Пульсари, 2004. 398 с.

Грищенко А. П. *Прикметник в українській мові*. Київ: Наук. думка, 1978. 208 с.

Денисюк В. В. Функціонування форм ступенів порівняння прикметника в українській мові XVII–XVIII ст. *Науковий вісник*: зб. наук. праць / Зайченко І. В., Чепка О. В., Денисюк Т. К. (відп. за випуск) та ін. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. Вип. 1. С. 32–38.

Жовтобрюх М. А., Волох О. Т., Самойленко С. П., Слинко І. І. *Історична грамати́ка української мови*: навч. посібник для студ. філол. ф-тів ун-тів і пед. ін-тів. Київ: Вища шк., 1980. 318 с.

Зінченко С. В. *Історія ступенів порівняння в українській мові*: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Ніжин, 2000. 20 с.

Крижанівська О. І. *Історія української мови. Історична фонетика. Історична граматики*: навч. посібник. Київ: Академія, 2010. 246 с.
Прикметник. URL: <https://studfile.net/preview/7241686/> (дата запиту: 05.04.2025).

ПЕРЕДУМОВИ УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНО-РАДИКАЛЬНОЇ ПАРТІЇ

Вашета Роман Васильович

Національний університет водного
господарства та природокористування
Навчально-науковий інститут економіки
та менеджменту (спеціальність: Історія
та громадянська освіта)

Email: vasheta_em20@nuwm.edu.ua

Науковий керівник: к.і.н., доцент **Цецик Я. П.**

У статті розглядається процес політичної консолідації українських соціалістичних сил у Західній Україні в 1920-х роках. Основну увагу зосереджено на діяльності Української радикальної партії (УРП) після завершення національно-визвольних змагань, її співпраці з волинською групою Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР) та створенні у 1926 році Української соціалістично-радикальної партії (УСРП). З'ясовано етапи переговорного процесу, ідеологічні засади об'єднання, а також вплив новоствореної партії на суспільно-політичне життя українців у міжвоєнний період.

Ключові слова: Українська радикальна партія, УПСР, соціалістично-радикальний рух, політичне об'єднання, Західна Україна, міжвоєнний період.

PRECONDITIONS FOR THE FORMATION OF THE UKRAINIAN SOCIALIST- RADICAL PARTY

Vasheta Roman Vasylovych

National University of Water and Environmental Engineering
Educational and Scientific Institute of Economics and Management
(Specialty: History and Civic Education)

Email: vasheta_em20@nuwm.edu.ua

Supervisor: Yaroslav Tsetsyk, PhD in History, Associate Professor

The article explores the political consolidation of Ukrainian socialist forces in Western Ukraine during the 1920s. It focuses on the activities of the Ukrainian Radical Party (URP) after the national liberation struggle, its cooperation with the Volhynian group of the Ukrainian Socialist-Revolutionary Party (USRP), and the establishment of the Ukrainian Socialist-Radical Party (USRP) in 1926. The article outlines the stages of the negotiation process, the ideological foundations of the unification, and the influence of the newly formed party on the sociopolitical life of Ukrainians during the interwar period.

Keywords: Ukrainian Radical Party, USRP, socialist-radical movement, political unification, Western Ukraine, interwar period.

Після поразки української національної революції та включення західноукраїнських земель до складу міжвоєнної Польщі постало питання щодо об'єднання близьких за ідеологією політичних структур Галичини, Волині, Холмщини, Полісся. Ці тенденції не оминули й Української радикальної партії (УРП).

Перший повоєнний з'їзд УРП за участю 71 особи відбувся 1 квітня 1923 р. у Львові. Головою Головної управи було обрано І. Макуха. Учасники з'їзду ухвалили відредаговану

програму партії (до неї було включено головні постанови з'їзду 1919 р.), тимчасовий організаційний статут та низку резолюцій. Зокрема з'їзд УРП закликав: 1) всіх товаришів по селах і містах, щоб там, де ще не утворено місцевої партійної організації, її найскоріше утворили і взяли ініціативу у віднові нашого просвітнього й економічного життя; 2) всі партійні гуртки й організації до «безпроводного обов'язкового передплатного „Тромадського голосу“, як органу УРП і зобов'язав членів партії 28 поширювати часопис та постійно збільшувати кількість передплатників²². Організаційно-партійна діяльність радикалів була пов'язана із щоденними проблемами українців краю, зокрема з боротьбою проти земельної колонізації, осадництва, захистом національного шкільництва. Основними організаційними формами залучення українського населення до активного суспільного життя стали народні віча, довірочні наради, збори, мітинги та маніфестації²³.

Отже, як бачимо на початку 1920-х рр. радикали намагалися активізувати політичну діяльність партії, важливу увагу приділяли відродженню організаційної мережі партії у галицьких воєводствах. Щодо Волині то у той період партія не здійснювала діяльності у регіоні.

З метою пожвавлення політично-партійного життя 29 вересня 1923 р. Головна управа партії видала комунікат, у якому закликала до проведення в краю масових віч, нарад та зборів, до збільшення числа передплатників „Тромадського голосу“ та до сплати щомісячного податку на організаційний фонд УРП²⁴. Перед радикалами на порядку денному постало завдання активізації суспільно-політичного життя в Львівському воєводстві, де досить міцними продовжували залишатись впливи польських політичних партій та Української народно-трудової партії (УНТП). Саме тому тут масово закладались місцеві осередки УРП. Члени партії розпочали тісну співпрацю з волинською групою Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР), адже, як зазначав І. Макух, „великим своїм завданням уважала УРП, в боротьбі за соборність об'єднати весь національний український рух у Західній Україні“²⁵.

6 квітня 1924 р. у Львові, за участю делегатів волинської групи соціалістів-революціонерів, проходив крайовий з'їзд УРП, який відкрив голова партії І. Макух²⁶. Тривала дискусія завершилася ухваленням резолюцій, основний лейтмотив яких зводився до думки про необхідність визволення української нації з під польського владного режиму.

Ухвалено рішення про консолідацію внутріпартійних сил, зокрема про подальшу співпрацю з волинською групою УПСР в таких напрямках: поширення масової вічевої акції з метою активізації суспільно-політичного життя в краї та проведення щоденної роботи над розбудовою підвалин національного життя²⁷. Обрано нову Головну управу партії, яку очолив Л. Бачинський. До її складу включено голів повітових управ²⁸.

Таким чином, УРП заклала міцний фундамент співпраці з волинською групою УПСР. Водночас остання підтримала ініціативи радикалів: 13 вересня 1924 р. у „Тромадському голосі“ надруковано статтю С. Жука „До злуки соціалістичних сил“, в якій акцентовано

²² Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993. С. 157.

²³ Айненкель А. Українське питання в політиці II Речі Посполитої та концепціях і заходах українських політичних сил у міжвоєнний період (1918–1939). Україна – Польща: важкі питання: матеріали XI Міжнар. семінару істориків „Українсько-польські відносини під час Другої світової війни“ Варшава: Тов. Тирса, 2006. Т. 10. С. 145.

²⁴ Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993. С. 158.

²⁵ Алексієвець Л. Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926 Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. С. 306.

²⁶ Макух І. На народній службі. Київ, 2001. С. 298.

²⁷ Алексієвець Л. Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926 Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. С. 307.

²⁸ Макух І. На народній службі. Київ, 2001. С. 298.

увагу на спільній меті обох партій – “боротьбі за Соборну Незалежну Соціалістичну Трудову Українську Республіку”. Географічним центром партії мав стати Львів, а на Західній Волині, Холмщині, Поліссі та Підляшші планувалось створити краєві управи²⁹.

Таким чином, починаючи з 1923 р. розпочатися консультації з Українською партією соціалістів-революціонерів, що діяла на Волині щодо спільної діяльності та можливого об'єднання враховуючи близькість політичних програм.

У статті “На дорозі з'єднання соціалістичних сил” УРП запропонувала назвати новостворену партію радикально-соціалістичною, оскільки назва “відразу показує, як партія буде ставитись до соціальних питань – з другої сторони та назва збереже в собі усю славу й традицію праці Драгоманова і сеї славної минувшини радикальної партії в Галичині і соціалістів-радикалів на північно-західних українських землях”³⁰. Врешті, 11 жовтня 1924 р. у Львові відбулася нарада представників УРП, Соціалістичного Об'єднання «Селянський Союз» і волинської групи УПСР, на якій підтверджено необхідність узгодженої праці та взаємної допомоги³¹. Активний учасник соціалістично-радикального руху К. Коберський виокремив п'ять вихідних програмних пунктів, без яких неможлива консолідація сил: “Боротьба за соціальне визволення мусить піти в парі з боротьбою за національну державну самостійність 30 України; перша і основна форма політичної боротьби, є господарська боротьба працюючих: селян за землю, робітників за фабрики; форма влади в самостійній державі: трудова демократія; основа влади: союз трудового селянства, робітництва та трудової інтелігенції; боротьба з орієнтаціями на чужі сили і соборність визвольної акції”. 1 лютого 1925 р. XXVIII Крайовий з'їзд УРП у Станіславові вніс чергові зміни в керівний партійний склад: головою партії обрано Л. Бачинського. Останній виголосив реферат “Про політичне становище українського народу та його завдання у визвольній боротьбі”, в якому закликав до тісного організаційного об'єднання всіх українських соціалістичних сил, які стоять із УРП на “однаковім програмовім та тактичнім становищі”³². Результатом попередніх переговорів стало утворення 14 березня 1925 р. спільної комісії, основна мета діяльності якої полягала у виробленні спільної програми. Завдання ускладнювалося рівним зовнішньополітичним спрямуванням партій: УРП відкидала орієнтацію на Польщу та СРСР, а Соціалістичне Об'єднання “Селянський Союз” – дотримувалося радянської орієнтації. Співпрацю радикали продовжили з соціалістами-революціонерами.

Отже, враховуючи ситуацію, що склалася у українському соціалістичному таборі з 1925 р. УРП вела переговори про об'єднання лише з УПСР, що діяла на Волині. Це створювало умови для зближення близьких за ідеологією політичних угруповань, що стояли на позиції відродження Української держави.

Об'єднавчий Крайовий конгрес УРП та волинської групи УПСР відбувся у Львові 14 лютого 1926 р. На з'їзд прибули делегати від двадцяти двох повітових організацій Східної Галичини та трьох повітових організацій Волині. Центральну доповідь, присвячену виробленню спільної політичної програми, виголосив С. Жук. Він зачитав, прийняту 24 січня 1926 р. на з'їзді в Кременці, декларацію про злиття з галицькою радикальною партією: “З'їзд приймає до відома звіт з 31 дотеперішних заходів Краєвої Управи в справі злиття з УРП в одну партію з назвою Української партії соціалістів-радикалів”³³.

²⁹ Стахів М. Проти хвиль. Історичний розвиток українського соціалістичного руху на західних українських землях Львів: Накладом соймового клубу УСРП. 1934. 56 с.

³⁰ Кугутяк М. Радикальна партія в Східній Галичині. Український історичний журнал. 1990. № 10. С. 57.

³¹ Там само. С. 58.

³² Раєвич Т. Вплив політичних партій на жіночий рух Волині в 1921-1939 рр. Збірник навчально-методичних матеріалів та наукових статей історичного факультету Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Луцьк. 1999. Вип. 4. С. 102.

³³ Кучерепа М. Цецик Я. Українські національні партії на Волині: монографія. Ч. 1. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки. 2011. С. 57.

Від радикалів декларацію такого ж змісту виголосив І. Курах. Учасники конгресу ухвалили рішення об'єднати УРП та волинську групу УПСР і утворити Українську соціалістично-радикальну партію (УСРП) як політичну організацію "українських працюючих мас села і міста"³⁴.

Отже, як бачимо у результаті об'єднання УРП з волинськими осередками УПСР у лютому 1926 р. було утворено Українську соціалістично-радикальну партію, яка незабаром стала однією з найвпливовіших легально діючих українських політичних структур, що вели боротьбу за відродження української державності на всіх етнічних українських землях.

Список використаної літератури

Кугутяк М. (1993). *Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.)*. Івано-Франківськ. 200 с.

Айненкель А. (2006). *Українське питання в політиці II Речі Посполитої та концепціях і заходах українських політичних сил у міжвоєнний період (1918–1939)*. Україна – Польща: важкі питання: матеріали XI Міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини під час Другої світової війни» Варшава: Тов. Тирса Т. 10. С. 141–154.

Алексієвець Л. (2006). *Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926*. Тернопіль: Підручники і посібники. 448 с.

Макух І. (2001). *На народній службі*. Київ. 572 с.

Стахів М. (1934). *Проти хвиль. Історичний розвиток українського соціалістичного руху на західних українських землях*. Львів: Накладом соймового клубу УСРП. 135 с.

Кугутяк М. (1990). *Радикальна партія в Східній Галичині*. Український історичний журнал. № 10. С. 55–62.

Расвич Т. (1999). *Вплив політичних партій на жіночий рух Волині в 1921–1939 рр.* Збірник навчально-методичних матеріалів та наукових статей історичного факультету Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Луцьк. Вип. 4. С. 101–108.

Кучерепа М. Цецик Я. (2011). *Українські національні партії на Волині: монографія*. Ч. 1. Луцьк: Волинський національний унів-т імені Лесі Українки. 304 с.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА БІОГРАФІЯ ІСТОРИКА БОГДАНА КЕНТРЖИНСЬКОГО

Ситар Олена, магістрантка Національного університету
водного господарства та природокористування (м. Рівне),
спеціальність "Історія. Середня освіта"

Email: sytar_em24@nuwm.edu.ua

Науковий керівник: к.і.н., доц. Галина Клинова-Дацюк

У статті розглянуто інтелектуальну біографію відомого історика, дослідника козацької доби Богдана Кентржинського (1919-1969). Вчений активно поширював інформацію про Україну, заснувавши Українське інформаційне бюро для Фінляндії та Скандинавії, матеріали якого активно використовувалися фінськими ЗМІ. Кентржинський відомий своїми новаторськими дослідженнями шведсько-українських відносин, зокрема монографією про Мазепу, де він запропонував переосмислення поглядів на Карла XII. Його наукові праці, включно з габілітаційною дисертацією про Карла X Густава, отримали високу оцінку шведських науковців, що сприяло його активній співпраці зі шведськими історичними товариствами та подальшій професорській діяльності у Стокгольмі.

³⁴ Кучерепа М. Цецик Я. Українські національні партії на Волині : монографія. Ч. 1. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки. 2011. С. 57

Ключові слова: Українське інформаційне бюро для Фінляндії та Скандинавії (УІФС), Карл Х Густав, Шведсько-польський альянс, Антимосковський союз.

INTELLECTUAL BIOGRAPHY OF HISTORIAN BOHDAN KENTRZHYSKY

*Sytar Olena, National University of Water
and Environmental Engineering Master's degree
(specialty "History. Secondary Education")*

Supervisor: Ph.D., Assoc. Prof. *Halyna Klynova-Datsiuk*

The article examines the intellectual biography of the famous historian, researcher of the Cossack era Bohdan Kentrzyński (1919-1969). The scientist actively disseminated information about Ukraine, founding the Ukrainian Information Bureau for Finland and Scandinavia, whose materials were actively used by the Finnish media. Kentzynski is known for his pioneering research on Swedish-Ukrainian relations, in particular his monograph on Mazepa, where he proposed a rethinking of views on Charles XII. His scientific works, including his habilitation dissertation on Charles X Gustaf, were highly praised by Swedish scholars, which contributed to his active cooperation with Swedish historical societies and further professorship in Stockholm.

Keywords: *Ukrainian Information Bureau for Finland and Scandinavia (UIBFS), Charles X Gustav, Swedish-Polish alliance, Anti-Moscow coalition.*

Богдан Кентржинський народився 22 лютого 1919 року у м. Рівне. У 1936 році в гімназії ім. Пекарського склав матуру та того ж року вступив до гуманістичного відділу Варшавського університету. 1937 року слухав виклади у Високій школі журналістики у Варшаві, 1938 році в університеті Франкфурта на Майні. Продовжував навчання у 1939 році в університеті у Осло, а також у 1940–1941 роках в університеті Берліна, 1943 р. – Гельсінському університеті, а також слухав виклади в університеті Стокгольму 1949–1950 рр. (Вінтоняк 1969, 74) Будучи студентом, Богдан Кентржинський і сам давав виклади про Україну в різних наукових товариствах, зокрема у лютому 1942 року в Гельсінкі у Географічному товаристві Фінляндії, а в березні того ж року відбувся його виклад на спільному засіданні трьох історичних товариств. В 1943 р. дав цикл викладів про Україну німецькою мовою у Гельсінському університеті. По десятих роках (1953) читав знову доповіді в тому ж університеті шведською мовою на тему «Каролінсько-мазепинська доба в навігленні шведської історіографії». У 1954 році мав публічні виклади в Стокгольмі про українську визвольну боротьбу XVII–XVIII ст. (Вінтоняк 1969, 75)

Богдан Кентржинський заснував Українське інформаційне бюро для Фінляндії та Скандинавії (УІФС). Бюро видавало інформаційний бюлетень трьома мовами: фінською, шведською та німецькою. Крім того, Кентржинський організував українську інформаційну службу для української преси. Фінські медіа дуже уважно вивчали матеріали, які надавало УІФС. За період з 1942 по 1944 рік у фінській пресі з'явилося близько 800 статей та заміток про Україну, значна частина яких базувалася на інформації з бюлетенів УІФС. Серед важливих публікацій Б. Кентржинського варто відзначити працю «Правда про Україну». У цій роботі автор у доступній формі, використовуючи ілюстративний матеріал, показав, що німецька влада займалася лише економічною експлуатацією України та перешкоджала розвитку самостійницьких прагнень українців. (Вінтоняк 1969, 75–76).

В українській історіографії Богдана Кентржинського пам'ятають передусім як автора кількох статей про шведсько-українські відносини періоду XVII ст. і монографії про часи Мазепи. Добре володіючи шведською мовою (а крім того фінською, німецькою, французькою, англійською, польською і російською), він протягом 1955–1956 років вивчав документи зі шведських архівів у м. Уппсали про українсько-шведські відносини у XVII – на початку XVIII ст., співпрацював зі шведським історичним товариством «Karolinska

förbundet”, у щорічнику якого публікував свої наукові праці. (Черченко 2012, 546)

У 1957 р. Кентржинський захистив габілітаційну дисертацію в Українському Вільному Університеті в Мюнхені на тему “Карл X Густав і східноєвропейська криза 1654–1655 pp.”. З цього року аж до кінця свого життя у 1969 р. працював професором університету в Стокгольмі. У своїй праці автор зробив спробу переоцінки політики шведського короля Карла X Густава щодо Москви та Польщі у перші роки його панування. У світовій історіографії було прийнято твердження, що Карл X продовжував закордонну політику королеви Христини та її канцлера Акселя Оксеншерни. Проте при докладному вивченні джерел Кентржинським було виявлено, що історики базували свої твердження саме на історії життя та подвигів Карла X, що була написана в другій половині XVII ст. Самуелем Пуфендорфом. Проаналізувавши джерела державного Шведського архіву та Військового архіву автор дійшов висновку, що канцлер Акселя Оксеншерна базував свою політику на приязні до Москви, що виражалось у торгівлі та спільній ворожнечі проти Польщі. (Вінтоняк 1969, 72)

Коли Карл X Густав став королем, він одразу ж розкритикував дружні стосунки між Швецією та Московією. Він вважав, що Швеції треба змінити свої зовнішньополітичні пріоритети, переключившись із Заходу на Схід. Король був переконаний, що від дружби з Московією виграла лише вона сама, адже за кілька десятиліть Московія значно зміцніла в політичному, економічному та військовому плані. Тому Карл X Густав відмовився від давньої ворожнечі Швеції з Польщею і почав дипломатичні переговори, щоб укласти шведсько-польський союз проти Московії. (Вінтоняк 1969, 73)

Вважається, що Карл Густав збирався напасти на Польщу, яка була виснажена війнами з Україною та Московією. Але насправді війна між Швецією та Польщею, що почалася в липні 1655 року, виникла через нерозумну поведінку польського короля Яна Казимира, який своїми інтригами порушував умови шведсько-польського мирного договору. Як уже згадувалося, за словами Богдана Кентржинського, дуже важливим союзником для Карла X Густава була Україна. Тоді в Стокгольмі Україну представляв видатний дипломат Данило Грек, який від імені гетьмана Богдана Хмельницького пропонував Швеції створити антимосковський союз, до якого мала б приєднатися і Польща. Король Карл X Густав всіляко намагався організувати цей антимосковський союз. Цікаво, що він навіть відмовив послам із Семигороддя та Бранденбургу, які пропонували йому союз проти Польщі. Це свідчить про його пріоритет у боротьбі саме проти Московії. (Вінтоняк 1969, 73).

За словами Б. Кентржинського, з протоколу засідання державної ради від 17 січня 1655 року, де був присутній сам король Карл X Густав, видно, що Швеція дуже хотіла укласти союз з Польщею проти Московії. На цьому засіданні також обговорювали візит українського посла Данила Грека до Стокгольма та налагодження хороших стосунків з козацькою державою, яку тоді очолював гетьман Богдан Хмельницький.

Працю доктора Б. Кентржинського дуже високо оцінили відомі шведські вчені, які працювали з джерелами. Серед них: професор Нільс Анлюнд – видатний історик, президент Каролінського союзу і член Шведської академії (саме вона присуджує Нобелівські премії); Свен А. Нільсон – керівник кафедри історії в університеті Упсали; Доктор Свен Ульсон – міський архіваріус, визначний дослідник періоду Карла XII та член президії Каролінського союзу. (Вінтоняк 1969, 74) Дослідження Кентржинського було опубліковане у “Річнику Каролінського союзу” за 1956 рік. Крім того, йому виділили 5 600 шведських крон від Гуманістичного фонду на чотиримісячне вивчення джерел за цією темою в архівах різних країн, таких як Англія, Франція, Італія, Греція, Туреччина, Австрія та Німеччина.

У монографії про гетьмана Івана Мазепу Богдан Кентржинський використовував праці як старих, так і нових шведських істориків. Представники “старої школи” (наприклад, Е. Карльсон, А. Фріксель) зазвичай негативно ставилися до Карла XII і досить неприхильно – до Мазепи. Натомість, нова шведська історіографія, що, як доводив Кентржинський, трактувала похід Карла XII на Україну як продуманий полководцем план,

а не просто необдуману авантюру, як вважали історики “старої школи”. Таким чином, вони виправдовували свого короля і пом’якшували негативний образ Мазепи. Засновниками нової шведської історіографії були Гаральд Єрне, Артур Стілле, К. Галлендорфф. У роботі Кентржинський детально розкрив плани, дії та роль гетьмана Івана Мазепи у війні Карла XII з Петром I. (Вінтоняк 1969, 74)

Богдан Кентржинський плідно працював і на ниві журналістики як кореспондент багатьох видань: фінського журналу “*Itsenäinen Suomi*” (1942), стокгольмської газети “*Svenska morgenbladet*”, копенгагенської газети “*Politiken*”. У 1950 р. він працював у стокгольмській редакції американського агентства Associated Press. Також співпрацював з українськими часописами: “Український вісник” (видання УНО, Берлін), “Краківські вісті” (1942–1943), українськими виданнями США і Канади, був співредактором газети “Українське слово” (Париж). (Черченко 175)

Отже, Богдан Кентржинський є визначною постаттю в українській та європейській історіографії. Його багатогранна діяльність охоплювала глибокі наукові дослідження шведсько-українських відносин, зокрема періоду гетьмана Мазепи, а також активну просвітницьку роботу, спрямовану на поширення правди про Україну у світі. Завдяки вільному володінню багатьма мовами та плідній співпраці з провідними науковими та медійними інституціями, Кентржинський зробив значний внесок у формування об’єктивного погляду на українську історію та виступив як важливий голос української дипломатії та інформаційної політики за кордоном. Його праці, зокрема переоцінка політики Карла X Густава та висвітлення ролі Івана Мазепи, залишаються цінними джерелами для розуміння складних історичних процесів.

Список використаної літератури

Черченко Ю. Документи Богдана Кентржинського в архіві ОУН у Києві. https://shron1.chtyvo.org.ua/Cherchenko_Yurii/Dokumenty_Bohdana_Kentzhynskoho_v_Arkhiv_i_OUN_u_Kyievi.pdf.

Черченко Ю. Листування Богдана Кентржинського з Дмитром Дорошенком, Борисом Крупницьким, Володимиром Кубійовичем і Володимиром Яневим / Український археографічний щорічник. *Нова Серія*. 2012. Випуск 16/17.

Вінтоняк О. Пам’яті Богдана Кентржинського. *Український історик*, 1969, № 4, С. 72–76.

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНЕ ЛІКУВАННЯ ПТСР: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ОГЛЯД КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВОЇ, EMDR, ПСИХОДИНАМІЧНОЇ ТА ГРУПОВОЇ ТЕРАПІЇ

Рощин Дмитро Георгійович

Український Вільний Університет,
філософський факультет,
магістратура (спеціальність “Психологія”)

Email: dm.roshchyn1@gmail.com

Науковий керівник: к.психол.н., доц. Кузьо О.Б.

У статті розглядається ефективність та перспективи психотерапевтичних підходів до лікування посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Зокрема, проводиться порівняльний аналіз методів когнітивно-поведінкової терапії (КПТ), терапії за допомогою рухових емотивних відновлень (EMDR), психодинамічної терапії та групової терапії.

Автор визначає переваги та обмеження кожного з підходів, а також досліджує їх практичне застосування в лікуванні пацієнтів з ПТСР. Окремо акцентується увага на індивідуальному підході до вибору стратегії лікування, комбінованих методах та ролі підтримки пацієнтів у процесі терапії. Стаття також підкреслює важливість мультидисциплінарного підходу для максимізації ефективності лікування. Висновки статті орієнтовані на вдосконалення психотерапевтичних практик і розвитку методів для ефективного подолання ПТСР.

Ключові слова: посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), терапія за допомогою рухових емотивних відновлень (EMDR), психодинамічна терапія, групова терапія, комбіновані підходи, фармакотерапія, порівняльний аналіз.

PSYCHOTHERAPEUTIC TREATMENT OF PTSD: A COMPARATIVE REVIEW OF COGNITIVE BEHAVIORAL THERAPY, EMDR, PSYCHODYNAMIC AND GROUP THERAPY

Dmytro Roshchyn,

Master's Program (Specialization: Psychology),
Faculty of Philosophy, Ukrainian Free University

Supervisor: PhD in Psychology, Associate Professor **Kuzio O.B.**

The article examines the effectiveness and prospects of psychotherapeutic approaches to the treatment of post-traumatic stress disorder (PTSD). In particular, a comparative analysis of cognitive-behavioral therapy (CBT), eye movement desensitization and reprocessing (EMDR), psychodynamic therapy, and group therapy is conducted.

The author identifies the advantages and limitations of each approach and explores their practical application in the treatment of PTSD patients. Special emphasis is placed on the individual approach to selecting treatment strategies, combined methods, and the role of patient support throughout the therapy process. The article also highlights the importance of a multidisciplinary approach to maximize treatment effectiveness. The conclusions of the article are aimed at improving psychotherapeutic practices and developing methods for the effective overcoming of PTSD.

Keywords: post-traumatic stress disorder (PTSD), cognitive-behavioral therapy (CBT), eye

movement desensitization and reprocessing (EMDR), psychodynamic therapy, group therapy, combined approaches, pharmacotherapy, comparative analysis.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) розвивається після переживання травматичних подій, таких як бойові дії, катастрофи чи насильство. Симптоми включають нав'язливі спогади, кошмари, тривожність, депресію та соціальну ізоляцію. Лікування ПТСР включає психотерапію, фармакотерапію та реабілітацію. Сучасні методи, такі як когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), EMDR, психодинамічна та групова терапія, мають високу ефективність. Проте вибір лікування залежить від індивідуальних особливостей пацієнта.

ПТСР включає такі симптоми: повторювані спогади, уникання травмуючих ситуацій, негативні зміни у когнітивному стані та підвищену тривожність. У МКХ-11³⁵ ПТСР також включає комплексний ПТСР (С-PTSD), що характеризується труднощами в емоційній регуляції та міжособистісних стосунках. Причини розвитку ПТСР включають біологічні, психологічні та соціальні фактори. До біологічних належать зміни в мозку, зокрема в мигдалині, гіпокампі та префронтальній корі.

Психологічні фактори включають попередній травматичний досвід, рівень резилієнтності та індивідуальні особливості. Соціальні фактори, такі як соціальна підтримка та тип травматичної події, також впливають на розвиток ПТСР. Механізми розвитку ПТСР включають порушення стрес-реакцій та когнітивних процесів, зокрема порушення пам'яті та негативні переконання про себе та світ.

Основні психотерапевтичні підходи до лікування ПТСР включають різноманітні методи, кожен з яких має свої особливості та ефективність.

Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) є одним із найефективніших та найвивченіших методів. Вона допомагає пацієнтам змінити негативні переконання і поведінкові реакції, пов'язані з травмою, на більш адаптивні. Важливими елементами КПТ є експозиційна терапія, когнітивна реструктуризація та навчання навичкам регулювання емоцій. КПТ показала високу ефективність у зниженні симптомів ПТСР у 60-80% пацієнтів після 12-20 сеансів³⁶.

Десенсибілізація та репроцесуалізація рухами очей (EMDR) є ще одним популярним методом, що базується на поєднанні спогадів про травму з ритмічними рухами очей. Цей метод виявився дуже ефективним і отримав рекомендації від ВООЗ³⁷ як стандартний метод лікування ПТСР. Він також визнаний одним з найуспішніших у лікуванні ПТСР, з високою результативністю в досягненні зменшення симптомів³⁸.

Психодинамічна терапія фокусується на розумінні несвідомих процесів і внутрішніх конфліктах, які можуть впливати на розвиток симптомів ПТСР. Вона допомагає пацієнтам зрозуміти, як їхні дитячі травми та неусвідомлені емоційні реакції на травматичні події впливають на їхню поведінку в дорослому житті. Цей метод зазвичай є довготривалим, але дає хороші результати в опрацюванні глибоких емоційних проблем.

Групова терапія, в свою чергу, дозволяє пацієнтам отримати підтримку від інших людей з подібним досвідом, що знижує відчуття ізоляції та допомагає у процесі

³⁵ World Health Organization. (2019). *International statistical classification of diseases and related health problems* (11th ed.). <https://icd.who.int/>

³⁶ Hofmann, S. G., Asnaani, A., Vonk, I. J., Sawyer, A. T., & Fang, A. (2012). The Efficacy of Cognitive Behavioral Therapy: A Review of Meta-analyses. *Cognitive Therapy and Research*, 36(5), 427-440.

³⁷ World Health Organization. (2013). *Guidelines for the management of conditions specifically related to stress*. World Health Organization.

³⁸ Bisson, J. I., Roberts, N. P., Andrew, M., Cooper, R., & Lewis, C. (2013). Psychological therapies for chronic post-traumatic stress disorder: Systematic review and meta-analysis. *The British Journal of Psychiatry*, 204(3), 196-203.

відновлення. Дослідження показують³⁹, що групова терапія також є ефективним методом для зменшення симптомів ПТСР. Психоосвітні та підтримувальні групи дають пацієнтам можливість отримати нові знання та емоційну підтримку.

Фармакотерапія інколи використовується як доповнення до психотерапії, коли симптоми ПТСР є важкими. Призначення таких препаратів, як селективні інгібітори зворотного захоплення серотоніну (СІЗЗС), протитривожні препарати та атипіві антипсихотики, може знижувати симптоми тривоги та депресії, полегшуючи процес психотерапевтичного лікування^{40 41}.

Крім основних методів лікування, застосовуються й допоміжні підходи, зокрема арт-терапія, майндфулнес, йога та гіпнотерапія. Арт-терапія, використовуючи художнє самовираження, допомагає пацієнтам виразити емоції, що важко висловити словами, а майндфулнес та тілесно-орієнтовані практики зменшують рівень стресу та допомагають контролювати емоційні реакції⁴². Гіпнотерапія також є корисним методом для роботи з підсвідомими спогадами та зменшенням тривожності у пацієнтів із ПТСР⁴³.

У дослідженні ефективності КПТ, EMDR, психодинамічної терапії та групової терапії в лікуванні ПТСР важливо оцінити, який метод буде найбільш підходящим для кожного пацієнта. КПТ є «золотим стандартом» для лікування ПТСР завдяки численним доказам її ефективності⁴⁴, де 60–80% пацієнтів відчувають значне покращення. Особливо ефективними є експозиційна терапія та когнітивна реструктуризація, що дозволяють пацієнтам справлятися з травматичними спогадами та змінювати негативні переконання. Метод EMDR, за результатами Shapiro⁴⁵, є також ефективним, особливо для пацієнтів, які мають труднощі з вербалізацією травматичних спогадів, і близько 70% пацієнтів відчувають покращення після застосування цього методу.

Психодинамічна терапія, хоча й менш досліджена, має потенціал для довгострокової ефективності, особливо при роботі з підсвідомими конфліктами, що сприяють розвитку ПТСР. Групова терапія, на думку⁴⁶, є корисною через підтримку та взаємний обмін досвідом між учасниками, що допомагає зменшити симптоми ПТСР, хоча її ефективність залежить від динаміки групи та її модерації. Порівняльний аналіз різних підходів дозволяє обрати найбільш ефективний метод, враховуючи особливості кожного пацієнта, а також допомагає визначити найбільш підходящий терапевтичний підхід.

Різні терапевтичні методи мають свої переваги й обмеження. КПТ і EMDR є короткостроковими методами, ефективними для швидкого досягнення результатів, тоді як психодинамічна терапія більше орієнтована на довгострокову роботу. Групова терапія може бути корисною як додатковий метод, особливо при поєднанні з індивідуальними підходами.

Вибір терапевтичного підходу має бути індивідуалізованим і залежить від багатьох факторів, таких як тип травматичного досвіду, інтелектуальні й емоційні особливості пацієнта, мотивація до змін, соціально-культурний контекст і наявність супутніх захворювань. Наприклад, для пацієнтів, які пережили бойові дії, можуть бути більш підходящими методи, спрямовані на глибоку переробку травматичних спогадів, такі як

³⁹ Bisson, J. I., Ehlers, A., Matthews, R., Pilling, S., Richards, D., & Turner, S. (2007). Psychological therapies for chronic post-traumatic stress disorder: Systematic review and meta-analysis. *The British Journal of Psychiatry*, 190(2), 97–104.

⁴⁰ Stein, D. J., Kossowsky, J., & Klatzkin, R. (2006). SSRIs in the treatment of PTSD: A review of the evidence. *Journal of Affective Disorders*, 91(1), 23–32.

⁴¹ Hamner, M. B., Frueh, B. C., & Trestman, R. L. (2003). Atypical antipsychotics in the treatment of post-traumatic stress disorder. *Journal of Clinical Psychiatry*, 64(6), 687–690.

⁴² Lang, A. J., et al. (2012). Mindfulness and trauma-focused therapy in PTSD: A comprehensive review. *Journal of Anxiety and Trauma*, 26(6), 599–608.

⁴³ Spiegel, D. (1988). Dissociation and hypnosis in post-traumatic stress disorder. *Journal of Trauma & Stress*, 1(1), 17–33.

⁴⁴ Hofmann, S. G., Asnaani, A., Vonk, I. J., Sawyer, A. T., & Fang, A. (2012). The Efficacy of Cognitive Behavioral Therapy: A Review of Meta-analyses. *Cognitive Therapy and Research*, 36(5), 427–440.

⁴⁵ Shapiro, F. (2001). *EMDR: Eye Movement Desensitization and Reprocessing*. Guilford Press.

⁴⁶ Yalom, I. D. (2005). *The Theory and Practice of Group Psychotherapy* (5th ed.). Basic Books.

EMDR. Для тих, хто пережив довготривале насильство, більш доречними можуть бути психодинамічні методи.

Інтелектуальний рівень і здатність до саморефлексії також впливають на вибір терапії. Пацієнти з високим рівнем самосвідомості можуть краще реагувати на психодинамічні методи, тоді як для тих, хто має менший рівень саморозуміння, ефективнішою буде КПТ. Мотивація пацієнта також відіграє важливу роль: ті, хто активно прагне змінити своє життя, можуть досягти кращих результатів за допомогою КПТ.

Також важливими є соціально-культурні фактори. Пацієнти з культур, де психотерапія є менш прийнятною, можуть віддати перевагу груповій терапії через соціальну підтримку, яку вона забезпечує. Для пацієнтів із супутніми психічними чи фізичними захворюваннями потрібно вибирати терапевтичний метод, який враховує всі їхні проблеми. Для таких випадків фармакотерапія може бути необхідною як додатковий метод.

Вибір терапії також залежить від доступності й часових обмежень. Для тих, хто шукає швидкі результати, КПТ є оптимальним варіантом завдяки своїй структурованості. Пацієнти, які потребують довготривалої терапії, можуть отримати більше користі від психодинамічного підходу.

Комбіновані терапевтичні методи, що поєднують різні психотерапевтичні техніки, стали популярними через свою гнучкість. Такий підхід дозволяє врахувати індивідуальні потреби пацієнта і забезпечити більш стійкі результати. Одним із найбільш поширених комбінованих підходів є поєднання психотерапії з фармакотерапією. Антидепресанти та бензодіазепіни можуть зменшити рівень тривожності й депресії, тоді як психотерапевтичні методи працюють з емоційними та когнітивними наслідками травм.

Інтеграція різних психотерапевтичних методів, таких як комбінація КПТ та EMDR, може бути корисною для пацієнтів з глибокими травмами. КПТ дозволяє змінювати негативні патерни мислення, тоді як EMDR допомагає зменшити вплив травматичних спогадів. Інша комбінація – це психодинамічна терапія разом з групою терапією, що дозволяє пацієнтам не лише працювати з підсвідомими процесами, а й отримати підтримку в групі.

Комбіновані підходи до лікування ПТСР дозволяють максимізувати переваги кожного методу, оскільки медикаменти допомагають стабілізувати стан пацієнта, та знижують ризик рецидивів, сприяючи комплексному вирішенню емоційних, когнітивних і фізичних аспектів травматичного досвіду.

Індивідуальний підхід до вибору терапії є ключовим для досягнення максимального ефекту.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДІТЕЙ З ПРОЯВАМИ ПТСР ПІД ЧАС ВІЙНИ В УМОВАХ ЕМІГРАЦІЇ

*Людмила Шиманн
Аспірантка УВУ, педагог, біолог;
психолог, гештальт-терапевт*

Війна завжди є серйозним викликом для суспільства, особливо коли люди змушені залишати свої домівки та адаптуватися до життя в іншій країні. Українці, які опинилися в еміграції через війну, стикаються з безліччю труднощів: стресом, соціальною ізоляцією, мовним бар'єром, економічною нестабільністю та необхідністю інтеграції в нове суспільство. У таких умовах підтримка здорового способу життя (ЗСЖ) стає не лише питанням фізичного добробуту, а й важливим інструментом збереження психологічного здоров'я та адаптації до нових реалій.

У цій роботі розглядаються ключові соціально-психологічні стратегії, які сприяють

формуванню та підтримці здорового способу життя дітей з проявами ПТСР в освітньому просторі під час війни.

Ключові слова: війна, еміграція, здоровий спосіб життя, адаптація, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), діти, соціально-психологічна підтримка, освітній простір.

SOZIALPSYCHOLOGISCHE STRATEGIEN ZUR FÖRDERUNG EINES PSYCHISCH GESUNDEN LEBENSSTILS BEI KINDERN MIT PTSD-SYMPTOMEN WÄHREND DES KRIEGES IN DER EMIGRATION

Liudmyla Schiemann

Doktorandin der Ukrainischen Freien Universität

Pädagogin, Biologin, Psychologin,

Gestalttherapeutin

Krieg stellt stets eine große Herausforderung für die Gesellschaft dar, besonders, wenn Menschen gezwungen sind, ihre Heimat zu verlassen und sich in einem anderen Land zurechtzufinden. Die Ukrainer, die aufgrund des Krieges emigrieren mussten, sehen sich mit zahlreichen Schwierigkeiten konfrontiert: Stress, soziale Isolation, Sprachbarrieren, wirtschaftlicher Unsicherheit und der Notwendigkeit, sich in eine neue Gesellschaft zu integrieren. In diesen Umständen wird die Aufrechterhaltung eines gesunden Lebensstils nicht nur zu einer Frage des körperlichen Wohlbefindens, sondern auch zu einem bedeutenden Instrument zur Erhaltung der psychischen Gesundheit und zur Anpassung an neue Lebensrealitäten.

Diese Arbeit beleuchtet zentrale sozialpsychologische Strategien, die zur Entwicklung und Förderung eines gesunden Lebensstils bei Kindern mit PTSD-Symptomen im schulischen Umfeld während des Krieges beitragen.

Keywords: war, emigration, healthy lifestyle, adaptation, post-traumatic stress disorder (PTSD), children, socio-psychological support, educational environment.

Інтеграція дітей з проявами ПТСР в освітній простір: виклики та рішення

Станом на 2024 рік, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є поширеною проблемою серед українських дітей, які зазнали впливу війни. За дослідженнями, до 44% дітей в Україні демонструють ознаки ПТСР, такі як порушення сну, підвищена тривожність, депресія, нав'язливі спогади про травматичні події, а також саморуйнівна поведінка у підлітків, включаючи самоушкодження та інші ризиковані дії. Основні виклики для психічного здоров'я дітей, пов'язані з ПТСР, включають очікування повторення травматичних подій, емоційну нестабільність та знижену здатність до навчання через проблеми з пам'яттю та концентрацією.

Основною метою цього дослідження є аналіз соціально-психологічних стратегій, що сприяють формуванню та підтримці здорового способу життя серед дітей з проявами ПТСР, які опинилися в еміграції через війну.

Основні симптоми ПТСР у дітей шкільного віку.

Емоційні прояви: Підвищена тривожність та страхи. Часті напади плачу без видимої причини. Емоційна замкнутість або надмірна залежність від дорослих.

Поведінкові ознаки: Регресивна поведінка. Уникнення ситуацій, що нагадують травму. Агресія або надмірна пасивність.

Фізичні симптоми: Головний біль, біль у животі, безсоння. Відсутність апетиту або переїдання.

Когнітивні труднощі: Проблеми з концентрацією уваги. Зниження успішності в навчанні.

Соціальна дезадаптація: Відчуженість від однолітків. Неприязнь до групових ігор.

Методи дослідження.

Створення безпечного середовища. Організація навчальних просторів, що знижують стресові фактори. Постійний розклад, передбачуваність у шкільному житті.

Індивідуальний підхід. Адаптовані плани навчання для дітей з ПТСР. Гнучкість щодо виконання завдань.

Травма-орієнтована педагогіка. Уникнення повторної травматизації. Використання творчих методів для зняття напруги.

Підтримка соціалізації. Організація заходів для інтеграції в колектив. Медіація у конфліктах.

Тренування вчителів і персоналу. Навчання для розуміння ПТСР та роботи з такими дітьми. Залучення шкільних психологів.

Міждисциплінарний підхід. Співпраця з батьками, психологами, лікарями.

Фокус на емоційне відновлення. Практики майндфулнес та релаксації. Мистецька терапія, музика, рухові активності.

Висновки

Емоційний комфорт та фізичний контакт мають заспокійливий ефект, що сприяє довірі. “Безпечний простір” дозволяє травмованим дітям поступово знизити рівень стресу й почати будувати нові, здорові прив’язаності. Це фундамент для емоційного відновлення й розвитку. Для успішної адаптації та збереження здорового способу життя важливо не лише дбати про фізичне здоров’я, а й використовувати ефективні соціально психологічні стратегії для підтримки ментального благополуччя.

Список використаної літератури

Американська психіатрична асоціація. (2013). *Діагностичне та статистичне керівництво з психічних розладів (DSM-5)*. Вашингтон: АРА.

Бурлачук, Л. Ф., & Кочарян, Г. А. (2004). *Психологічна допомога дітям, які пережили психотравмуючі події*. Київ: Вища школа.

Гаврилова, А. В. (2022). *Соціально-психологічна підтримка дітей з посттравматичним стресовим розладом в умовах військового конфлікту*. Психологічна наука і освіта, 27(1), 59–67.

Дьяченко, Н. А. (2023). *Особливості адаптації дітей-біженців в умовах еміграції: психосоціальний аспект*. Соціальна робота та соціальна педагогіка, 2(18), 112–118.

Іванова, І. М. (2021). *Психологічні засади формування здорового способу життя у дітей та підлітків*. Педагогіка та психологія, 3, 47–54.

Masten, A. S. (2018). *Resilience theory and research on children and families: Past, present, and promise*. Journal of Family Theory & Review, 10(1), 12–31.

UNICEF. (2023). *Supporting the mental health of children affected by war and displacement*. <https://www.unicef.org>

Міляєва, О. В. (2023). *Психологічне консультування дітей з ПТСР: методи і стратегії*. Практична психологія та соціальна робота, 5, 15–22.

WHO. (2022). *Mental health and psychosocial well-being among children affected by emergencies*. Geneva: World Health Organization.

Чуприкова, Н. І. (2020). *Психологічні стратегії подолання стресу у дітей: теоретичний аналіз*. Психологічний часопис, 6(1), 39–46.

ФОРМУВАННЯ ОРАТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ДИСЛАЛІЄЮ

Мицак Уляна,

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
факультет управління,
магістратура (спеціальність 016 “Спеціальна освіта”)*

Email: uliana.mytsak.20@pnu.edu.ua

Науковий керівник: доктор пед. наук, проф.,

*завідувач кафедри логопедії та інноваційних технологій в інклюзії **Джус О.І.***

У статті визначено поняття ораторської майстерності, досліджено вплив риторики на старших школярів із дислалією, розглянуто основні напрями формування ораторської майстерності та її форми.

Ключові слова: ораторська майстерність, мистецтво красномовства, дислалія, старші школярі, мовленнєве дихання, голос, артикуляційна моторика, просодичний компонент мовлення, констатувальний експеримент, формувальний експеримент, контрольний експеримент.

FORMATION OF ORATORY SKILLS IN SENIOR SCHOOL-AGE CHILDREN WITH DYSLALIA

Mztsak Ulyana,

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Faculty of Management,
Master's degree (specialty 016 “Special Education”)*

Email: uliana.mytsak.20@pnu.edu.ua

Supervisor: Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Speech Therapy and
Innovative Technologies in Inclusion **Dzhus O.I.**

The article defines the concept of oratory skills, investigates the influence of rhetoric on senior schoolchildren with dyslexia, and highlights the main directions of the formation of oratory skills and its forms.

Keywords: oratory, art of eloquence, dyslalia, senior schoolchildren, speech breathing, voice, articulatory motility, prosodic component of speech, ascertaining experiment, formative experiment, control experiment.

Ораторська майстерність або мистецтво красномовства на сьогодні є важливим показником “грамотної мовленнєвої” особи. Для дітей старшого шкільного віку, які інтегруються в соціум постає значною актуальністю оволодіння майстерністю слова. Тому що вони вчаться комунікувати з однолітками, налагоджувати довіру, взаєморозуміння між ними. У школярів у яких наявне порушення голосу – дисфонія, звуковимови – дислалія, крім того наявні психологічні специфіки: невпевненість в собі, замкнутість, негативізм. Тому, учні старшої школи є тією віковою категорією дітей, яка вступає не тільки в соціальні контакти, а й вчиться вирішувати проблеми, а для цього їм необхідно навчитися правильно аргументувати свої думки.

Дослідження ораторської майстерності бере початок від періоду античності аж нашого сьогодення.

Демосфен, Цицерон, Марк Фабій Квінтіліан, Сократ, Платон, Аристотель є найвідомішими ораторами стародавнього світу, які своїми думками, промовами запалювали людські розуми, формували суспільні ідеї, впливаючи на розвиток філософських та

політичних концепцій.

У старовинних філософських трактатах можна знайти записи про важливість величних думок та добрих слів, що здатні збудити душу людини і надихнути її на великі звершення, що не знищать цінності людей. Відомий філософ Платон своєму у діалозі "Торгій" зазначає слова Сократа про потужну роль у формі божественної сили мистецтва красномовства. [5, с.110]

Варто наголосити, що у наукових джерелах можна побачити глибокий історичний екскурс риторики, проте його необхідно скуппульозно та систематично вивчати для виведення логічних і послідовних подій еволюції мистецтва красномовства.

Ораторська майстерність – це мистецтво комплексного алгоритму дій для підготовки до публічних виступів, що має на меті переконати слухачів силою слова, інтонації, міміки та жестів.

Оскільки, основною функцією ораторської майстерності є оволодіння силою слова, то мистецтво слова є рушійною силою, але для його освоєння необхідна постійна та клопітка праця, певні знання та досвід із публічних виступів. [4, с.7]

Варто наголосити, що учні старшої школи перебувають на етапі входження у різноманітні соціальні зв'язки, відповідно їм необхідно опанувати основи мистецтва красномовства. Звичайно, що ними можна оволодіти, але такий процес вимагає послідовної, комплексної системності та систематичності [2, с.9]

Існують основні форми роботи з учнями для формування ораторської майстерності:

- усвідомлене, виразне читання текстів, віршів з інтонацією та питаннями до визначення семантики нових слів;

- з'ясування головного авторського задуму, так званий, критичний аналіз прочитаного та його обговорення;

- лаконічний переказ прочитаного з дотриманням ключового змісту та ідей думок автора;

- висловлення промов, які залежать від різних мовленнєвих ситуацій та вправлення із технікою мовлення учнів, що базується на тренуванні мовленнєвого дихання, артикуляційної моторики, голосоподачі тощо;

- складення оцінки-рекомендації за прочитаним повідомленням у газеті, журналі;

- стимулювання в учнів творчості у формі написання віршів, творів. [5, с.179]

Творчі завдання стимулюють в учнів критичне та креативне мислення, уяву, фантазію, вміння проникати та досліджувати, виводити ланцюжки суджень і висновків.

Тому завданням творчого характеру для учнів є:

- скласти відповідно до ситуації, ролей ділові та інтелектуальні ігри з основами і елементами дискусії;

- підготувати лекцію, розповідь про проблеми національної риторики і виступити з нею перед аудиторією слухачів.

- виступити на дебатах, у відкритих клубах, риторичних поєдинках зі своїми промовами, проаналізувати їх ефективність та переконливість виголошення. [5, с.184]

Варто зауважити, що констатувальний та формувальний експерименти у нашому дослідженні передбачає обстеження та корекцію таких компонентів:

- мовленнєвого дихання: сили, плавності видихуваного повітря, наявність діафрагмального дихання;

- артикуляцію: їх анатомічні особливості та рухливість;

- вимову звуків;

- праксис: на рівні артикуляційної, дрібної, загальної моторики, перевірка кінетичного та кінестетичного праксису;

- голос: силу, інтонацію та її діапазон;

- просодичний компонент мовлення: наголос, темп, ритм, розстановка логічних пауз;

- міміку: рухливість мімічних м'язів та відображення емоцій;

- жести: узгодженість їх з мовленням та формування темпу та амплітуди рухів; [6,

с.20]

Отже, ораторська майстерність є важливою складовою, яку варто формувати у старших школярів із дислалією. Оскільки, учнів підліткового віку потрібно вчити впевнено і чітко ставити свої позиції та правильно обґрунтовувати свої думки. Вступаючи у соціальні контакти та публічне життя, варто пам'ятати, щоб без мистецтва красномовства важко бути успішною особистістю, яка готова вступати не тільки вступати в інтелектуальні дискусії, а й захоплювати своїх слухачів грамотним мовленням, мелодійним голосом та переконливою промовою.

Список використаної літератури

Вандишев В.М. Риторика: екскурс в історію вчень і понять: навчальний посібник, "Кондор": Київ, 2003.

Н. Грицан. Техніка сценічного мовлення: навчально-методичний посібник, Симфонія форте: Івано-Франківськ, 2020.

О.Б.Залюблінська, Спроба аналізу та узагальнення теоретичних положень про риторику: стратегія зміст та нові технології підготовки спеціалістів з вищою технічною освітою.

Ораторське мистецтво: підручник: за ред: М. П. Требіна, Г. П. Клімової, – 2-ге видання: "Право": Харків, 2015.

Сагач Г. Риторика: навчальний посібника: "Видавничий дім", Київ, 2000.

С. В. Карсканова, М.О. Супрун. Методологія наукових досліджень в корекційний освіті. Навчальний посібник: видав.: Г.В. Румянцева, м. Миколаїв, 2024.

МАРКЕТИНГ ДЛЯ МІГРАНТІВ У НІМЕЧЧИНІ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ У 2025 РОЦІ

Гринішин Сергій Геннадієвич

Магістратура «Менеджмент підприємств та організацій» УВУ

Злобін Ілля Володимирович

кандидат економічних наук

Докторант «Менеджмент підприємств та організацій» УВУ

У статті досліджуються сучасні підходи до маркетингу для мультикультурної аудиторії в Німеччині, зокрема в умовах зростання міграційних потоків та соціально-економічних змін. Аналізуються ключові фактори впливу на споживчу поведінку мігрантів, виклики адаптації рекламних стратегій та ризики, пов'язані з поверхневим використанням Diversity-підходу. Дослідження базується на офіційних даних BAMF, аналітиці GfK та EY, а також кейсах брендів (IKEA, EDEKA, Vodafone).

Ключові слова: маркетинг для мігрантів, мультикультурний споживач, Diversity, локалізація реклами.

MARKETING FOR MIGRANTS IN GERMANY: CHALLENGES, OPPORTUNITIES, AND PROSPECTS IN 2025

Hrynishyn Serhii Hennadiyovych

Master's student in "Enterprise and Organization Management,"

Ukrainian Free University (UFU)

Zlobin Illia Volodymyrovych

Candidate of Economic Sciences (PhD equivalent),

Doctoral student in "Enterprise and Organization Management,"

Ukrainian Free University (UFU)

The article explores contemporary approaches to marketing for a multicultural audience in Germany, particularly in the context of increasing migration flows and socio-economic changes. It analyzes the key factors influencing the consumer behavior of migrants, the challenges of adapting advertising strategies, and the risks associated with the superficial use of the Diversity approach. The research is based on official data from BAMF, analytics from GfK and EY, as well as case studies of brands (IKEA, EDEKA, Vodafone).

Keywords: marketing for migrants, multicultural consumer, Diversity, advertising localization.

Вступ

Сучасний маркетинг для мультикультурної аудиторії в Німеччині набуває особливого значення в умовах стрімкого зростання міграційних потоків та супутніх соціально-економічних трансформацій. За даними Федерального відомства у справах міграції та біженців (BAMF 2024), станом на 2025 рік кількість мешканців Німеччини з міграційним походженням досягла 13,4 млн осіб, що становить понад 16% загального населення країни. Це свідчить про суттєве збільшення економічного впливу мігрантів та необхідність розробки цільових маркетингових стратегій, що враховують культурні, мовні та релігійні особливості цієї аудиторії.

Незважаючи на значний внесок мігрантів у розвиток економіки, зокрема, створення 26% нових підприємств у країні, маркетингові кампанії часто залишаються недостатньо

адаптованими. Переважання традиційних рекламних методик, орієнтованих на середньостатистичного німецького споживача, не враховує специфіку мультикультурного ринку, що може призводити до низької ефективності рекламних комунікацій та недоотримання прибутку від цієї групи споживачів.

Актуальність дослідження мультикультурного маркетингу також підтверджується численними науковими роботами та аналітичними звітами. Дослідження компанії EY Germany (2024) вказують на значний приріст споживчих витрат серед мігрантів, особливо у сфері продуктів харчування, електроніки та фінансових послуг. Водночас, KfW (2024) звертає увагу на важливість фінансової інтеграції та підприємництва мігрантів як рушійних сил економічного зростання Німеччини.

Також актуальність проблеми підсилюється ризиками поверхневого використання концепції Diversity у маркетингових комунікаціях. Непродумане застосування стереотипних рекламних рішень може не лише знизити комерційну ефективність кампаній, але й завдати шкоди репутації брендів, особливо в умовах загострення суспільно-політичних дискусій щодо міграції та інтеграції.

Таким чином, у даній статті розглядаються сучасні підходи та перспективи розвитку мультикультурного маркетингу в Німеччині, аналізуються виклики та наводяться успішні приклади адаптації маркетингових стратегій відомими брендами, такими як IKEA, EDEKA та Vodafone. Наведені приклади демонструють важливість поглибленого вивчення культурного контексту для створення ефективних і соціально відповідальних рекламних кампаній.

Історико-економічний контекст

Розвиток сучасного маркетингу для мігрантів у Німеччині неможливо повною мірою зрозуміти без аналізу історичних передумов та їх економічних наслідків. Початковим етапом формування мультикультурного споживчого ринку стала програма Gastarbeiter, яка активно реалізовувалася у період між 1950-ми та 1970-ми роками. Ця ініціатива сприяла масовому притоку трудових мігрантів переважно з Туреччини, Італії та Греції, створивши основу для формування численних етнічних діаспор, які згодом істотно вплинули на економічний ландшафт країни.

Важливо відзначити, що економічний внесок мігрантів вийшов далеко за межі простої робочої сили. Згідно з останніми даними KfW (2024), приблизно 26% усіх нових бізнесів у Німеччині були засновані підприємцями з міграційним походженням. Цей показник не лише демонструє високий рівень підприємницької активності серед мігрантів, але й свідчить про їхню здатність ефективно заповнювати ринкові ніші, які часто залишаються без уваги місцевих підприємців.

Паралельно з цим спостерігаються суттєві зміни у споживчій поведінці цієї категорії населення. Дослідження компанії EY Germany (2024) вказують на значне зростання витрат мігрантів на ключові категорії товарів та послуг, зокрема на продукти харчування, електроніку та фінансові послуги. Це свідчить про стабільне зростання купівельної спроможності цієї групи та потребує відповідної реакції з боку брендів, що працюють на німецькому ринку.

Таким чином, історичний досвід Німеччини у сфері міграційної політики створив унікальні передумови для формування динамічного мультикультурного ринку. Економічний потенціал цієї групи споживачів продовжує зростати, що робить її все більш привабливою для маркетингових комунікацій, але водночас вимагає глибокого розуміння її специфіки та актуальних потреб.

Виклики в маркетингових комунікаціях

Сучасний мультикультурний маркетинг у Німеччині стикається з низкою суттєвих викликів, які потребують ретельного аналізу та продуманого підходу. Однією з найпоширеніших проблем залишається поверхове розуміння культурних особливостей

цільової аудиторії, що часто призводить до маркетингових невдач. Бренди, які прагнуть швидко адаптувати свої комунікації до мультикультурного середовища, нерідко вдаються до шаблонних рішень, таких як використання універсальних кліше на кшталт “смачно, як у мами”, які не враховують реальних культурних відмінностей у сприйнятті продуктів. Ще серйознішою помилкою є ігнорування релігійних обмежень, коли, наприклад, реклама алкогольних напоїв без жодних корективів спрямовується на мусульманську аудиторію, що не лише знижує ефективність комунікації, але й може спричинити відверте відторгнення.

Окремо варто зупинитися на соціальних ризиках, пов'язаних із маркетингом для мігрантів. Як справедливо зазначає організація DaMigra у своєму звіті за 2025 рік, Diversity не повинен розглядатися виключно як маркетинговий тренд, оскільки такий підхід зводить нанівець саму суть інклюзивності. Насправді робота з мультикультурною аудиторією вимагає глибокого розуміння соціальної відповідальності бренду та його ролі в інтеграційних процесах. Ця проблема особливо актуальна на тлі політичних дискусій, які останнім часом загострилися в німецькому суспільстві. Яскравим прикладом можуть слугувати суперечки навколо арабомовних вивісок у Берліні, коли навіть нейтральні комерційні повідомлення ставали об'єктом політичних маніпуляцій та суспільного розколу. Подібні ситуації демонструють, наскільки делікатною є робота з мультикультурною аудиторією, де кожен маркетинговий крок потребує ретельного зважування не лише комерційних, а й соціальних наслідків.

Ці виклики вказують на необхідність розробки більш продуманих стратегій, які б поєднували ефективні маркетингові інструменти з глибоким розумінням соціокультурного контексту. Відсутність такого балансу може не лише знизити ефективність рекламних кампаній, але й завдати шкоди репутації брендів, особливо в умовах загострення суспільно-політичних дискусій навколо міграційної тематики.

Успішні стратегії мультикультурного маркетингу

Аналіз сучасного німецького ринку демонструє, що ефективна робота з мігрантською аудиторією вимагає комплексного підходу, який поєднує технологічні рішення з глибоким розумінням культурних особливостей. Провідні бренди, що досягли успіху в цьому сегменті, реалізують стратегії, які варто розглядати як взірці для наслідування.

Локалізація контенту виявилася одним із найефективніших інструментів роботи з мультикультурною аудиторією. Шведський гігант ІКЕА, наприклад, досяг значних успіхів завдяки випуску каталогів турецькою та арабською мовами, що не лише підвищило лояльність існуючих клієнтів, але й залучило нові групи споживачів. Аналогічний підхід демонструє Vodafone, який запровадив службу підтримки російською та польською мовами, тим самим значно знизивши бар'єри у спілкуванні для значних сегментів своєї клієнтської бази. Ці приклади підтверджують, що мовна доступність є критично важливим фактором успіху на мультикультурному ринку.

Не менш важливим аспектом є співпраця з лідерами думок з мігрантського середовища. Кращі світові практики показують, що залучення популярних блогерів, які представляють різні етнічні спільноти, дозволяє брендам не лише підвищити впізнаваність, але й досягти більш органічного просування своїх продуктів. Особливо помітних результатів у цьому напрямку досягли косметичні бренди, які активно співпрацюють із beauty-блогерами з Близького Сходу, чиї рекомендації мають значний вплив на споживчі рішення своїх співвітчизників.

Окремої уваги заслуговує підхід, що поєднує комерційні цілі з соціальною відповідальністю. Німецька мережа супермаркетів EDEKA досягла значних успіхів завдяки спонсорству мультикультурних фестивалів, що дозволило не лише підвищити впізнаваність бренду, але й позиціонувати його як прихильника культурного розмаїття. Аналогічно, Deutsche Bank реалізує програми мікрокредитування для мігрантів, що сприяє не лише розвитку бізнесу в цьому сегменті, але й формуванню довгострокових відносин із перспективною групою клієнтів.

Ці приклади демонструють, що успішний мультикультурний маркетинг вимагає нестандартних рішень, які поєднують технологічні інновації з глибоким розумінням соціокультурного контексту. Ключовим фактором успіху виступає здатність брендів трансформувати культурні відмінності з потенційного бар'єру у конкурентну перевагу, створюючи продукти та сервіси, які не лише відповідають потребам мігрантів, але й сприяють їх соціальній інтеграції.

Перспективи розвитку мультикультурного маркетингу в Німеччині

Перспективи розвитку мультикультурного маркетингу в Німеччині на період 2025–2030 років пов'язані з подальшою інтеграцією технологічних інновацій та гуманітарних підходів. Сучасний аналіз тенденцій ринку демонструє, що для брендів, які прагнуть успіху у роботі з мультикультурною аудиторією, важливо розвивати здатність до культурної емпатії, перетворюючи її з морально-етичного імперативу на конкурентну перевагу.

Однією з ключових тенденцій стає глибока персоналізація маркетингових стратегій. Впровадження CRM-систем нового покоління, здатних враховувати не лише демографічні характеристики, але й культурні особливості споживачів, відкриває нові можливості для брендів. Такі технологічні рішення дозволяють не лише покращити ефективність взаємодії зі споживачами, але й сформувати довгострокові, лояльні стосунки з представниками різних культурних груп.

Перспективним напрямом є також активне залучення представників мігрантських спільнот до процесів розробки маркетингових стратегій. Вже зараз успішні компанії розглядають таку співпрацю не просто як додатковий інструмент, а як органічну складову своєї корпоративної стратегії, що дозволяє створювати автентичні рекламні продукти, які відповідають реальним потребам цільової аудиторії.

Варто відзначити також важливість трансформації підходу Diversity з трендового концепту в фундаментальний елемент корпоративної культури компаній. Як зазначає організація DaMigra у звіті за 2025 рік, поверхневий підхід до Diversity здатний знецінити принцип інклюзивності та завдати шкоди соціальному іміджу брендів. Отже, в перспективі брендам необхідно буде ще більше уваги приділяти системній реалізації принципів інклюзивності як основи для сталого розвитку в умовах мультикультурного суспільства.

Таким чином, майбутнє мультикультурного маркетингу в Німеччині лежить у площині створення цілісних комунікаційних стратегій, що гармонійно поєднують економічну ефективність і соціальну значущість. Це забезпечить не лише позитивний економічний ефект, але й сприятиме процесам соціальної інтеграції та стабільному розвитку суспільства.

Список використаної літератури

- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF). (2024). *Migrationsbericht 2023*.
EY Germany. (2024). *Multicultural Consumers in Deutschland*.
KfW Gründungsmonitor. (2024). *Gründungen durch Menschen mit Migrationshintergrund*.
DaMigra e.V. (2025). *Wake up call: Diversity is not a marketing strategy*.
GfK Consumer Panels. (2024). *Einkaufsverhalten von Migrantenhaushalten*.

ЕКОНОМІЧНИЙ ВПЛИВ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ НА НІМЕЧЧИНУ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Пузікова Валентина Сергіївна,
магістр Українського Вільного Університету,
факультет державних та економічних наук,
(спеціальність “Міжнародні відносини”, “Право”)
магістрант Ганноверського Університету ім. Лейбніца,
юридичний факультет (LL.M “European Law”)
Email: velcenvalya@gmail.com

У статті розглянуто економічний вплив масової міграції українців до Німеччини, що мало місце після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році. За даними масштабного соціологічного дослідження “Біженці з України в Німеччині”⁴⁷, з лютого 2022 року по 23 лютого 2023 року в Центральному реєстрі іноземців було зареєстровано 1 066 951 біженець з України, з яких 771 000 отримали §24 Закону про проживання, а 127 000 подали заяву про захист. Найбільше біженців прийняла Північний Рейн-Вестфалія – 224 000, Баварія – 152 000, Баден-Вюртемберг – 136 000, Нижня Саксонія – 111 000, Гессен – 81 000. Водночас 37% біженців з України хочуть залишитися в Німеччині надовго, при цьому 34% – лише до кінця війни.

Військовий конфлікт створив гуманітарну кризу, яка вимагає негайної реакції та допомоги з боку всієї міжнародної спільноти. У зв'язку з вищевикладеним, тема статті народилася сама собою, у зв'язку з величезними міграційними потоками з України до Німеччини та загальною необхідністю вивчення впливу міграції на економічний розвиток країни-реципієнта, зокрема Німеччини. Дослідницьке питання даної статті: «Як Німеччина може ефективно інтегрувати мігрантів з української війни, щоб максимізувати їхній позитивний економічний вплив на країну перебування?»

Ключові слова: біженці, вимушена міграція, країна перебування, підвищення податків, успішна інтеграція, українські іммігранти в Німеччині, працевлаштування.

THE ECONOMIC IMPACT OF UKRAINIAN MIGRANTS ON GERMANY: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Puzikova Valentyna Serhiivna,
Ukrainian Free University,
Faculty of Public and Economic Sciences,
Graduate of 2024, Master's degree
(Specialization “International Relations”, “Law”)
Leibniz University of Hanover, Faculty of Law,
Master's degree (LL.M “European Law”)

The article examines the economic impact of the mass migration of Ukrainians to Germany, which took place after Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022. According to the large-scale sociological study “Refugees from Ukraine in Germany”⁴⁸, from February 2022 to February 23, 2023, 1,066,951 refugees from Ukraine were registered in the Central Register of Foreigners, of whom 771,000 received §24 of the Residence Act and 127,000 applied for protection. North

⁴⁷ URL: <https://www.bib.bund.de/Publikation/2023/Ukrainian-Refugees-in-Germany-Evidence-from-a-Large-Representative-Survey.html?nn=1219558>

⁴⁸ URL: <https://www.bib.bund.de/Publikation/2023/Ukrainian-Refugees-in-Germany-Evidence-from-a-Large-Representative-Survey.html?nn=1219558>

Rhine-Westphalia received the most refugees – 224,000, Bavaria – 152,000, Baden-Württemberg – 136,000, Lower Saxony – 111,000, Hesse – 81,000. At the same time, 37% of refugees from Ukraine want to stay in Germany for a long time. Another 34% – only until the end of the war.

The military conflict has created a humanitarian crisis that requires an immediate response and assistance from the entire international community. In this context, the topic of this article arose naturally in connection with the huge migration flows from Ukraine to Germany and the general need to study the impact of migration on the economic development of the receiving country, in particular Germany. The research question of the article is "How can Germany effectively integrate migrants from the Ukrainian war in order to maximise their positive economic impact on the host country?"

Keywords: refugees, forced migration, receiving country, tax increase, successful integration, Ukrainian immigrants in Germany, employment.

The problem that arises when considering the impact of Ukrainian migrants on the German economy is topical and relevant now. The study of this problem will allow to determine the key aspects of the interaction between migrants and host countries, in particular Germany and to develop effective strategy to promote the positive impact of migration on economic development. Investing in ensuring proper immigration and integration, processes that are inextricably linked, not only strengthens the economic and financial power of the country, as well as the local labour market, but also avoids the high economic and social costs associated with lack of the successful integration⁴⁹.

Germany needs a common long-term migration policy concept (strategy) to be developed for all ministries, i.e. migration and integration policy should be developed holistically and uniformly across all ministries, while the bureaucratic accompanying processes should be weakened. Why is it necessary to involve different institutional actors: in addition to the responsible ministries, employer and trade union associations as social partners, educational institutions, and civil society institutions⁵⁰.

This accounting should be a roadmap to the National Action Plan on Integration in Germany – “Nationaler Aktionsplan Integration”⁵¹. The relevance of the issue goes beyond considering only one aspect of migration processes. It is an important component of a number of global and regional challenges, especially in the conditions of geopolitical and geoeconomic redistribution of the world.

The influx of labor and the spending of Ukrainian migrants abroad are positive factors for the German economy, although a significant influx of migrants, as in the case of Ukraine, poses a number of challenges, in particular for public finances and the general perception of migrants by the local population, which in some places has a negative attitude toward the influx of migrants because they understand that social security is paid for through the taxes they pay. At the same time, the net fiscal effect for Europe, including Germany, will be positive in the long run, with successful and full integration, as Ukrainians will be able to actively integrate into the European labor market and pay taxes. In order to accelerate this process, an important aspect is the rapid integration, carried out with the participation of Ukrainians themselves, according to the principle of integration into the German society through the eyes of Ukrainians.

In the Agenda in the field of sustainable development until 2030⁵² (item 29) recognizes that migration is one of the main factors of development, and contains a commitment to cooperate at

⁴⁹ URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-658-13409-9>, Jutta Altmüller, Die kommunale Integration von Flüchtlingen, p.145

⁵⁰ URL: <https://www.fachkommission-integrationsfaehigkeit.de/fk-int/kernbotschaften>, p. 1-8

⁵¹ URL: <https://www.integrationsbeauftragte.de/resource/blob/215856/1800432/403a846607fd39ad65591ce1f8c0d309/pdf-napi-phase-ii-bericht-data.pdf?download=1>

⁵² URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Agenda2030_UA.pdf

the international level for safe, orderly and regulated migration with full respect for human rights. This commitment is reaffirmed by the Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration (GCM), which covers all aspects of international migration and is based on the Universal Declaration of Human Rights. The Sustainable Development Goals (SDGs), which refer directly to migration, recognize migrant women, men and children as a vulnerable group to be protected and migrants as participants in the development process. Achieving these goals is critical to achieving a wide range of development goals, and will help reduce inequalities within and between countries (SDG 10). Promote orderly, safe, regular and responsible migration. As such, such policies contribute to peace, justice and the building of effective institutions (SDG 16).

However, it is important to consider that migration processes have not only financial, but also social, economic and geopolitical aspects. The integration of migrants can also bring economic benefits, such as a larger labor market, economic growth through consumer demand, innovation and entrepreneurship. In addition, Ukrainian migrants can work in sectors where there is a shortage of labor, helping to keep the economy functioning.

In October of 2023, Finance Minister Lindner estimated that 5.5 to 6 billion of local citizens' money would be needed to support Ukrainians. The County Council demanded a downgrade to the New Arrivals Asylum Seeker Benefits Act, the Labor Minister called for an "employment turbo regime" and a special Employment Service Representative was appointed⁵³.

This integration course has the conventional name "Turbo". According to the new rules, German companies are called to relax the requirements for knowledge of the German language and provide additional training for their employees. The German Minister of Labor, Hubertus Geil, emphasized that this step not only meets the labor needs of the German economy, but also contributes to the integration of refugees into society. He noted that work is the key to successful integration and that the new measures are aimed at helping refugees who have already completed or are about to complete integration courses offered by the German government. However, it is important to keep in mind that successful integration requires a complex approach and various measures, not only in the field of employment, but also in the social and cultural spheres. Thus, the effectiveness of the "Turbo" integration course can only be evaluated on the basis of its practical results and impact on the lives of refugees. It is important to monitor its development and real contribution to facilitating the integration of Ukrainian migrants into German society.

So, currently only 2% of German companies employed at least one refugee from Ukraine in the third quarter of 2022⁵⁴. According to the data of the Federal Employment Agency, there are currently about 196,600 employed citizens of Ukraine in Germany. Of these, 154,600 work subject to payment of social security contributions, and 42,000 are employed in low-paid or part-time work⁵⁵. According to the Federal Employment Agency, the number of workers with Ukrainian citizenship who pay social contributions increased from 57,000 (in 2022) to approximately 125,000 (in 2023). About 29,000 people had insignificant employment. Payment of taxes is included in the GDP (gross domestic product) of the country. Therefore, the data of the 2022 and 2023 values of Germany's GDP are taken as a basis⁵⁶.

The central research hypothesis of the article is the assumption that the successful integration of Ukrainian refugees into the German labor market will lead to an increase in tax revenues. The article proposes to test the above hypothesis using the Pearson k correlation coefficient. This coefficient is used to measure the statistical relationship between two variables. In this case, if we consider the relationship between the successful integration of Ukrainians in

⁵³ URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/fluechtlinge-asyl-leistungen-ukraine-krieg-russland-100.html>

⁵⁴ URL: <https://www.bib.bund.de/DE/Forschung/Migration/Projekte/Gefluechtete-aus-der-Ukraine-in-Deutschland.html>

⁵⁵ URL: <https://www.bmas.de/DE/Service/Presse/Pressemitteilungen/2023/turbo-zur-arbeitsmarktintegration.html>

⁵⁶ URL: <https://www.socscistatistics.com/tests/pearson/default2.aspx>

Germany and the increase in tax payments in Germany, the Pearson coefficient is used to determine the degree of dependence between these two variables. This assumption led to the conclusion that with the successful integration of Ukrainians in Germany, tax payments will increase. According to the calculations given in the article, even with an approximate calculation, the value of R is equal to 0.3407, the value is greater than 0. That is, there is a positive correlation, in other words, there is a connection between the specified variables. Therefore, the successful integration of Ukrainians in Germany will contribute to an increase in tax payments and may have a positive effect on the economy of the country.

Although migrants in Germany pose additional challenges to public finances in the short term, if they remain and are successfully integrated into Germany, they will be able to become active participants in the labor market and have a positive impact on budget revenues and overall economic growth.

References

Die Bundesregierung Nationaler Aktionsplan Integration, September 2020, p.1-72, <https://www.integrationsbeauftragte.de/resource/blob/215856/1800432/403a846607fd39ad65591ce1f8c0d309/pdf-napi-phase-ii-bericht-data.pdf?download=1>

Fachkommission Integrationfähigkeit, 2025, p. 1-8,

<https://www.fachkommission-integrationsfaehigkeit.de/fk-int/kernbotschaften>

Geselmann F., Roth R. Handbuch Lokale Integratione, Chapter: Jutta Alumüller, Die kommunale Integration von Flüchtlingen, p.173-198, <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-658-13409-9>

Geflüchtete aus der Ukraine in Deutschland, Geflüchtete aus der Ukraine in Deutschland, 2025, <https://www.bib.bund.de/DE/Forschung/Migration/Projekte/Gefuechtete-aus-der-Ukraine-in-Deutschland.html>

Geflüchtete in Deutschland: Das sind Knackpunkte der Migrationspolitik, ZDF Heute, 04.10.2023, <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/fluechtlinge-asyl-leistungen-ukraine-krieg-russland-100.html>

Global Multidimensional Poverty Index 2024, OPHI, UNDP,

https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Agenda2030_UA.pdf

Job-Turbo zur Arbeitsmarktintegration, BMAS, 18.10.2023, <https://www.bmas.de/DE/Service/Presse/Pressemitteilungen/2023/turbo-zur-arbeitsmarktintegration.html>

Social Science Statistics,

<https://www.socscistatistics.com/tests/pearson/default2.aspx>

Ukrainian Refugees in Germany: Evidence From a Large Representative Survey, Comparative Population Studies, Vol. 48 (2023): 395-424 (Date of release: 08.08.2023), <https://www.bib.bund.de/Publikation/2023/Ukrainian-Refugees-in-Germany-Evidence-from-a-Large-Representative-Survey.html?nn=1219558>

ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ ТА НОВИЙ ХАРАКТЕР МІНЕРАЛЬНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Галуган Наталія Володимирівна

Каразінський університет

факультет економіки

аспірантура (спеціальність “Економіка”)

Email: natala.gal@gmail.com

Науковий керівник: д.ек.н., проф. Соболєв В. М.

30 квітня 2025р., Україна та США підписали угоду про створення Інвестиційного фонду відбудови. Як повідомила Перший-віце-прем'єр-міністр та міністр економіки Юлія Свириденко, Угода передбачає залучення глобальних інвестицій в Україну в обмін на спільну розробку та впровадження нових проєктів в сфері видобутку нафти та газу, а також інших критичних ресурсів.⁵⁷ Хоча, задля набрання політичної ваги, ця Угода ще має ратифікуватися Верховною Радою, підписаний текст дає змогу говорити про фундаментальні зміни в теоретичних підходах до ролі критичних ресурсів у постконфліктних країнах, а також започаткування нової глави у розвитку мінеральної дипломатії.

У цій статті порівнюється традиційний підхід до критичних ресурсів як інструменту відновлення у конфліктних середовищах, а також сучасний підхід адміністрації Президента Трампа до критичних ресурсів, як сплати за військову допомогу та післявоєнне відновлення, імplementованих на прикладі України.

Ключові слова: Україна, США, постконфліктна відбудова, мінеральна дипломатія, критичні ресурси.

POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE AND THE NEW NATURE OF MINERAL DIPLOMACY

Natalia Volodymyrivna Halugan

Karazin University

Faculty of Economics

PhD Candidate (specialty: Economics)

Email: natala.gal@gmail.com

Supervisor: Doctor of Economics, Prof. V. M. Soboliev

On April 30, 2025, Ukraine and the USA signed an agreement to establish a Reconstruction Investment Fund. As reported by the First Vice Prime Minister and Minister of Economy Yulia Svyrydenko, the Agreement envisages attracting global investments to Ukraine in exchange for the joint development and implementation of new projects in oil and gas extraction, as well as other critical resources. Although this Agreement still requires ratification by the Verkhovna Rada to gain political weight, the signed text allows us to speak about fundamental changes in theoretical approaches to the role of critical resources in post-conflict countries, as well as the beginning of a new chapter in the development of mineral diplomacy. This article compares the traditional approach to critical resources as a recovery tool in conflict environments with the modern approach of the Trump administration to critical resources as payment for military aid and post-war reconstruction, implemented on the example of Ukraine.

Keywords: Ukraine, USA, post-conflict reconstruction, mineral diplomacy, critical resources.

⁵⁷ Повний текст підписаної угоди, опублікований на сайті Кабінету Міністрів.
<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/681/33c/e8f/68133ce8f2e82842702204.pdf>

Традиційні підходи до взаємозв'язку критичних ресурсів, миротворчих зусиль та постконфліктного відновлення

Традиційні теорії взаємозв'язку критичних ресурсів та конфліктів розглядають ресурси – прямо чи опосередковано – як першоджерело збройних протистоянь, а саме:

1. Теорія ресурсного прокляття стверджує, що країни, багаті на легко добувні ресурси, часто характеризуються сповільненим економічним зростанням, значною корупцією та підвищеною ймовірністю конфліктів. Ключові дослідники – Річард Ауті (Auty), Джеффри Сакс (Sacks), Пол Колльєр (Collier).

2. Модель Колльєра–Геффлера (“жадібність проти образи”) розглядає причини громадянських війн, та доводить переважання економічних мотивів (“жадібність”) над політичними чи етнічними проблемами (“образи”). Ключові дослідники – Пол Колльєр та Анке Геффлер (Collier and Hoeffler).

3. Модель Гомера-Діксона доводить, що дефіцит відновлюваних ресурсів (води, орних земель, лісів) призводить до міграції, економічного спаду і, зрештою, до насильницьких конфліктів. Ключовий дослідник -Томас Гомер-Діксон (Homer-Dixon).

4. Теорія рентної держави обґрунтовує твердження, що держави, які отримують значну частину доходів з рент (нафтових, газових чи мінеральних), менш схильні до розвитку сильних інституцій. Ключовий дослідник – Хазем Беблаві (Beblawi).

В той же час, в рамках ліберальної школи міжнародних відносин, що домінувала в західному політичному дискурсі впродовж минулих десятиліть, ефективне управління критичними ресурсами у вразливих середовищах розглядалось як один із ключових інструментів постконфліктного відновлення, зміцнення легітимності держави та сприяння миротворчим зусиллям (UNEP).

Таким чином, природні ресурси можуть відігравати двояку роль у конфліктах і миротворчих зусиллях: в деяких регіонах вони спричиняють війни, але в той же час вони активно використовуються у миротворчих зусиллях та з метою постконфліктного відновлення.

Українсько-американська угода про створення Інвестиційного фонду відбудови як приклад формування фундаментальних змін в теоретичних підходах

30 квітня 2025р., Україна та США підписали угоду про створення Інвестиційного фонду відбудови. Як повідомила Перший-віце-прем'єр-міністр та міністр економіки Юлія Свириденко (Свириденко), Угода передбачає залучення глобальних інвестицій в Україну в обмін на спільну розробку та впровадження нових проєктів в сфері видобутку нафти та газу, а також інших критичних ресурсів (Agreement).

Хоча, задля набрання політичної ваги, ця Угода ще має ратифікуватися Верховною Радою, підписаний текст дає змогу говорити про фундаментальні зміни в теоретичних підходах до ролі критичних ресурсів у постконфліктних країнах, а також започаткування нової глави у розвитку мінеральної дипломатії. На думку Центру стратегічних та міжнародних досліджень (Baskarin), ця Угода “є чітким сигналом того, що адміністрація Трампа інтегрує мінерали у свою зовнішню політику”.

Аналізуючи процес підписання та текст Угоди, можна виокремити наступні фундаментальні положення:

1. Президент Трамп розглядає сам факт присутності американського капіталу в Україні як інструмент забезпечення миру;

2. США пропонують трансакційний підхід до допомоги під час війни та післявоєнного відновлення, пропонуючи доступ до розробки українських критичних ресурсів як сплату за американську присутність;

3. США бачать свою зацікавленість в даній Угоді свідченням визнання ширших досягнень України в процесі захисту демократичних принципів.

Таким чином можна стверджувати, що українсько-американська угода може

розглядатися як приклад ширшої зміни підходів, коли критичні ресурси в нестабільних середовищах оцінюються не тільки, як причини конфліктів та інструменти внутрішнього відновлення у постконфліктних середовищах, а й починають відігравати активну роль у забезпеченні поточних військових партнерств. Окремої уваги заслуговує пов'язування теперішньої військової допомоги та майбутніх інвестиційних проєктів в умовах продовження активних військових дій на території України.

Висновки

У багатополярному світі держави змагаються за геополітичний доступ до критично важливих ресурсів, необхідних для національної безпеки та технологічного лідерства. В процесі розвитку сучасних технологій особливої ваги набувають ресурси, необхідні для нових галузей – літій, кобальт, рідкоземельні елементи та графіт. За таких умов, міжнародна економічна допомога для постконфліктного відновлення починає набувати нових юридичних та політичних форматів, що можна відслідковувати на прикладі українсько-американської Угоди про створення Інвестиційного фонду відбудови.

Ця угода не лише закладає принципи нової американської мінеральної дипломатії, але і реформує усталені теоретичні підходи до критичних ресурсів та відновлення у постконфліктних середовищах. Якщо традиційно міжнародні зусилля фокусувалися на посиленні ефективності управління ресурсами в середині вразливих країн для забезпечення економічної стійкості та, таким чином, запобігання новим конфліктам, згадана угода прямо прив'язує міжнародну допомогу до участі у видобутку мінеральних ресурсів, а також розглядає економічну присутність міжнародних акторів як запобіжник для подальших для подальшої військової агресії.

Список використаної літератури

Свириденко, Ю. (2025). Фейсбук-пост про підписання Угоди з США. URL: [https://www.facebook.com/yulia.svyrydenko/posts/pfbid02jDHLGeQPvpjDj1uEkeci6x3XUUZbkFsopUCCqWV1hywGKaTWAck9R4Hhptk3Guc?_cft_\[0\]=AZV0AdrcQwZsNQKeuq8VEtrSgwuWkMaFg5whNyHMx5wDodSMC_pfhY1suYZwubb9yAhRRmfZuLBTv1V2Z5jJbsxC0z9-gB3T7aFo8tKOg4UxVF9ggzx4QCT25eL6fr0Ow96etAZ3e8YWqr-a5gTk09hHDPG_L2h5Y0NEvvKb5nC64Ec-sVTj_NtWMBIDJJYAdp-1P6FODCfli8HkquF7p003&_tn_=%2CO%2CP-R](https://www.facebook.com/yulia.svyrydenko/posts/pfbid02jDHLGeQPvpjDj1uEkeci6x3XUUZbkFsopUCCqWV1hywGKaTWAck9R4Hhptk3Guc?_cft_[0]=AZV0AdrcQwZsNQKeuq8VEtrSgwuWkMaFg5whNyHMx5wDodSMC_pfhY1suYZwubb9yAhRRmfZuLBTv1V2Z5jJbsxC0z9-gB3T7aFo8tKOg4UxVF9ggzx4QCT25eL6fr0Ow96etAZ3e8YWqr-a5gTk09hHDPG_L2h5Y0NEvvKb5nC64Ec-sVTj_NtWMBIDJJYAdp-1P6FODCfli8HkquF7p003&_tn_=%2CO%2CP-R) [Дата останнього доступу 05.05.2025].

Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the United States of America on the Establishment of a United States-Ukraine Reconstruction Investment Fund (2025). URL:

<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/681/33c/e8f/68133ce8f2e82842702204.pdf> [Дата останнього доступу 05.05.2025]

Auty, R. (2002). *Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis*. London: Routledge. URL: <https://doi.org/10.4324/9780203422595> [Дата останнього доступу 05.05.2025]

Baskarin, G. Center for Strategic and Security Studies (2025). *What to Know About the Signed U.S.-Ukraine Minerals Deal*. URL: <https://www.csis.org/analysis/what-know-about-signed-us-ukraine-minerals-deal> [Дата останнього доступу 05.05.2025]

Beblawi, H. (1987). *The Rentier State*. URL: <https://www.routledge.com/The-Rentier-State/Beblawi-Luciani/p/book/9781138923720?srsId=AfmBOoo5Zb-Hozk541fQkV37ajfNWZALJwRLDd-8Pw8SeDoYnXHLRCG> [Дата останнього доступу 05.05.2025].

Collier, P, and Hoeffler, A. (2005). *Resource Rents, Governance, and Conflict*. The Journal of Conflict Resolution 49, no. 4 (2005): 625–33. URL: <https://www.jstor.org/stable/30045133> [Дата останнього доступу 05.05.2025]

Collier, P. (2010). *The Political Economy of Natural Resources*. URL:

<https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:5c649dfd-7738-4178-a1ee-1e0d151c3741/files/ma788ed5111d18d7f22e38fa59c468f94>
05.05.2025]

[Дата останнього доступу

Homer-Dixon, T. (1999). *Environment, Scarcity, and Violence*. Princeton University Press.
URL: <https://doi.org/10.2307/j.ctt7pgg0> [Дата останнього доступу 05.05.2025]

Sachs, J. (2001). *The Curse of Natural Resources*. URL: <https://www.jeffsachs.org/journal-articles/7y84hgmwg29z434ygxd55yzhz5s8mb> [Дата останнього доступу 05.05.2025].

UNEP (2015). *Addressing the Role of Natural Resources in Conflict and Peacebuilding. Executive Summary of Progress from UNEP's Environmental Cooperation for Peacebuilding Programme 2008–2015*. URL: https://iucn.org/sites/default/files/2022-10/ecp_executive_summary_progress_report_2015_compressed.pdf [Дата останнього доступу 05.05.2025]

**БІОЛОГІЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕФЕКТИВНОГО ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ**

Святний Владислав Михайлович
Український Вільний Університет,
факультет державних та економічних наук,
докторантура (спеціальність “Міжнародне Право”)
E-mail: vladavanger@gmail.com

У статті розглянуто головні проблеми для біологічне різноманіття і можливі шляхи вирішення. Втрата біорізноманіття через антропогенний вплив становить загрозу та потребує негайних дій захисту для довкілля і прав людини. Однак, наразі ефективний правовий захист належним чином не діє в повній мірі через політичні та правові проблеми. Наразі міжнародні відносини вимагають оновлення законодавства, міжнародної співпраці, інтеграції екологічних інтересів у всі рівні політики, впровадження сталого розвитку та сучасних механізмів екологічного контролю.

***Ключові слова:** біорізноманіття, Конвенція про біологічне різноманіття, міжнародне право.*

Svyatnyy Vladyslav Mykhailovych
Ukrainian Free University,
Faculty of Public and Economic Sciences,
Doctoral studies (specialization “International Law”)
E-mail: vladavanger@gmail.com

The article discusses the main problems for biological diversity and possible solutions. The loss of biodiversity due to anthropogenic impact poses a threat and requires immediate protective actions for the environment and human rights. However, currently effective legal protection is not fully effective due to political and legal problems. Currently, international relations require updating legislation, international cooperation, integration of environmental interests into all levels of policy, implementation of sustainable development and modern environmental control mechanisms.

***Keywords:** biodiversity, Convention on Biological Diversity, international law.*

Біологічне різноманіття є основою життя на Землі, забезпечуючи стабільність екосистем, регулювання клімату, продовольчу безпеку. Однак, в умовах інтенсивного техногенного розвитку, урбанізації, змін клімату та неконтрольованого використання природних ресурсів, біорізноманіття зазнає критичного зниження. Втрата біорізноманіття має серйозні наслідки для людського життя і, отже, може стосуватися й прав людини, оскільки вона негативно впливає на стабільність і безперервність екосистем в яких існує людство, а також на надання ними товарів і послуг, від яких воно залежить. Так, Роберт Уотсон, колишній голова IPBES, заявив, що з погіршенням стану екосистем: “ми розмиваємо самі основи нашої економіки, засобів до існування, продовольчої безпеки, здоров’я та якості життя в усьому світі”.

Ефективний правовий захист біологічного різноманіття є ключовим інструментом для збереження екосистем та їхньої здатності забезпечувати життєво важливі функції. Дії людини часто спричиняють незворотні втрати у видовому різноманітті життя на Землі – розвиток сільського господарства, осушення водойм, забруднення та інші “блага” цивілізації стають причинами часто незворотного пошкодження екосистем.

Оскільки людина здійснює чи не найбільший вплив на екологію та довкілля, на неї покладається обов'язок здійснювати ефективні заходи для захисту й підтримки довкілля. Для цього потрібні належні правові механізми. У свою чергу, це вимагає розробки сучасного законодавства, яке враховує міжнародні зобов'язання, регіональні особливості та екологічні інтереси в усі сфери державної й міжнародної політики. Водночас правове забезпечення стикається з низкою викликів, зокрема з конфліктом між економічними інтересами та природоохоронною діяльністю, недостатньою координацією на міжнародному рівні, браком фінансування та недосконалістю механізмів контролю за виконанням правових норм.

Першою проблемою, з якою найчастіше стикається міжнародна спільнота, є відсутність дієвого, зобов'язуючого механізму захисту біорізноманіття. Попри існування численних міжнародних угод – зокрема, Конвенції про охорону біологічного різноманіття, прийнятої 5 червня 1992 року в Ріо-де-Жанейро – більшість з них мають декларативний характер і не містять чітко визначених юридично обов'язкових норм, що передбачають реальні санкції за їх порушення⁵⁸.

Відсутність санкцій, надмірна гнучкість формулювань, а також складність погодження конкретних стандартів призводять до мінімізації зобов'язань і фактичної безвідповідальності. Крім того, багатосторонні домовленості нерідко підміняються рамковими деклараціями, що не мають юридично зобов'язального характеру. Наприклад, численні стратегії та програми ООН часто не передбачають належного моніторингу виконання або юридичних наслідків у разі їх невиконання. Як наслідок, держави нерідко ігнорують взяті на себе зобов'язання або не здійснюють достатніх заходів для збереження екосистем і видів. До того ж, механізми моніторингу та оцінки виконання таких угод зазвичай слабо розвинені або повністю ґрунтуються на добровільній звітності, що унеможливує ефективний контроль і координацію на глобальному рівні.

Від часу набуття чинності у 1993 році багато держав ужили заходів для реалізації цілей Конвенції, однак вони виявилися неефективними. Це підтверджується Глобальним звітом про оцінку біорізноманіття та екосистемних послуг, підготовленим Міжурядовою науково-політичною платформою з біорізноманіття та екосистемних послуг (IPBES) у 2019 році⁵⁹. У звіті наголошено, що втрата біорізноманіття триває з тривожною швидкістю, а ключові цілі Конвенції не досягаються у необхідному обсязі (Review IPBES 2019, 77). Тепер країни мають не лише співпрацювати, а й адаптувати своє законодавство відповідно до глобальних викликів, а разом з цим і розвивати міжнародне законодавство для захисту довкілля та біологічних видів.

Другою суттєвою проблемою є дисбаланс між розвиненими країнами та державами, що розвиваються. Хоча Конвенція містить низку зобов'язань щодо збереження, співпраці, моніторингу та фінансування, у її тексті часто трапляються оціночні формулювання на кшталт “наскільки це можливо”, “у межах національного законодавства” або “у міру доцільності”. Другою суттєвою проблемою є дисбаланс між розвиненими країнами та державами, що розвиваються.

Хоча Конвенція містить низку зобов'язань щодо збереження, співпраці, моніторингу та фінансування, у її тексті часто трапляються оціночні формулювання на кшталт “наскільки це можливо”, “у межах національного законодавства” або “у міру доцільності” (Harrop SR, Pritchard DJ 2011, 3)⁶⁰.

⁵⁸ Організація Об'єднаних Націй (1992) Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року: *Конвенція Організації Об'єднаних Націй* від 05.06.1992: станом на 29 жовтень 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text

⁵⁹ Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (2019) Review of the effectiveness of the administrative and scientific functions of the Platform. *Plenary of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. Seventh session Paris*, 29 April–4 May 2019. Retrieved from: https://files.ipbes.net/ipbes-web-prod-public-files/ipbes-7-5_en_review.pdf

⁶⁰ Harrop SR, Pritchard DJ (2011) A hard instrument goes soft: the implications of the convention on biological diversity's current trajectory. *Glob Environ Change* 21:474–480. Retrieved from:

Глобальна система охорони біорізноманіття стикається з труднощами узгодження інтересів країн з різним рівнем розвитку. Країни Півдня, які зазвичай володіють багатими біоресурсами, вимагають справедливого розподілу вигод від їх використання. Водночас країни Півночі зосереджені на захисті інтелектуальної власності та прагнуть мінімізувати економічні втрати. Такий дисбаланс посилюється історичними факторами колоніалізму, які спричинили нерівномірний доступ до ресурсів і технологій. Зокрема, баланс між екологічними пріоритетами та економічними інтересами є ключовим викликом у міжнародній політиці захисту біорізноманіття. Одним із підходів може стати визнання того, що довгострокова економічна стабільність безпосередньо залежить від стану екосистем, що, своєю чергою, може стимулювати активніші дії з боку держав.

З метою уникнення конфліктів між державами щодо використання біоресурсів було прийнято Нагойський протокол про доступ до генетичних ресурсів і справедливий та рівноправний розподіл вигід від їх використання – як додаткову угоду до Конвенції про біологічне різноманіття, підписану 29 жовтня 2010 року⁶¹. Цей протокол спрямований на узгодження інтересів розвинених країн, які використовують генетичні ресурси для наукових і технологічних інновацій, та країн, що розвиваються, які прагнуть економічного зростання. Документ передбачає не лише правові гарантії, а й фінансові та етичні механізми, що стимулюють збереження біорізноманіття. Підкреслюючи таким чином, що довгострокова економічна стабільність залежить від збереження екосистем, може стимулювати більш активні дії. Це може включати надання фінансових компенсацій, технологій, навчання та створення інклюзивних програм, які дозволяють країнам, що розвиваються, зберігати природні ресурси без шкоди для свого економічного розвитку.

Наглядним прикладом можна навести прийнятий владою Коста-Ріка Лісовий закон № 7575 від 1996 року, що забезпечує регуляторну основу для отримання дрібними землевласниками та власниками природних лісів і лісових насаджень прямих платежів за екосистемні послуги та переваги для збереження біорізноманіття, які забезпечують їхні ліси. За повідомленнями, між 1995 і 2015 роками платежі за захист та відновлення лісових середовищ існування згідно з цим положенням склали близько 320 мільйонів доларів США. Станом на 2015 рік було підписано приблизно 14 500 контрактів, що охоплюють понад 1 мільйон га та посадку близько 6 мільйонів дерев в агролісових системах (J. Bélanger & D. Pilling 2019, 422)⁶².

Третьою ключовою проблемою є те, що біологічне різноманіття охоплює надзвичайно широкий спектр об'єктів, кожен із яких потребує специфічного правового підходу. Чинне міжнародне право розглядає біорізноманіття як цілісне поняття, що не завжди дозволяє розробити ефективні механізми охорони для окремих його елементів. Зокрема, рослинний і тваринний світ, мікроорганізми, ґрунтове і морське біорізноманіття мають різні особливості, що потребують спеціалізованого правового підходу.

Відсутність класифікації та ієрархії об'єктів охорони ускладнює формування пріоритетів і обмежує ефективність природоохоронних заходів. Як наслідок, значна частина видів, особливо менш відомих або нехаризматичних, залишається поза увагою правового регулювання. Це також ускладнює системну взаємодію між галузями права – екологічного, аграрного, земельного тощо – і призводить до дублювання або розриву у нормативному полі.

Переваги поділу для правового регулювання, можна визначити у чіткість

https://www.researchgate.net/publication/251624193_A_Hard_Instrument_Goes_Soft_The_Implications_of_the_Convention_on_Biological_Diversity%27s_Current_Trajectory

⁶¹ Організація Об'єднаних націй (2012) Нагойський протокол про доступ до генетичних ресурсів та справедливий і рівноправний розподіл вигід від їхнього використання до Конвенції про біологічне різноманіття. *Десята нарада Конференції Сторін Конвенції про біологічне різноманіття*. 30 січня 2012 р., Нью-Йорк. США. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_k03#Text

⁶² J. Bélanger & D. Pilling (2019) State of the World's Biodiversity for Food and Agriculture. *International Union for Conservation of Nature 2019*. Retrieved from: <https://www.fao.org/3/CA3129EN/ca3129en.pdf>

законодавчих норм і встановлення рамок для специфічного об'єкту щодо яких вони мають діяти, оскільки розподіл дозволяє створювати спеціалізовані нормативні акти для кожної категорії, таким чином уникаючи надмірної узагальненості. Таке відокремлення полегшує створення інструментів для оцінки стану і впливу діяльності на різні складові біорізноманіття.

Умовно кажучи, створюючи нові законодавчі норми на кожен особливий об'єкт потрібно визначити окремий вид і спосіб правового регулювання:

А) Генетичне різноманіття - включає гени, геноми та інші генетичні ресурси, які мають фактичну або потенційну цінність. Правові питання стосуються доступу до генетичних ресурсів і розподіл вигід, захист від біопіратства (використання ресурсів без згоди країни походження), використання генетичних ресурсів у сільському господарстві, медицині та інших сферах.

Б) Видове різноманіття - включає всі види флори, фауни та мікроорганізмів. Це Захист рідкісних і зникаючих видів, управління використанням видів, що мають економічну або культурну цінність, а також заходи для відновлення популяцій.

В) Екосистемне різноманіття - включає екосистеми (ліси, болота, коралові рифи тощо) та природні ландшафти. Це правове регулювання створення природоохоронних територій і заповідників, управління сталим використанням природних екосистем, заходи з адаптації до змін клімату, що впливають на екосистеми.

Такий поділ дозволяє створити адресні, спеціалізовані правові механізми, уникаючи надмірної узагальненості. Він також спрощує оцінку впливу діяльності людини на кожен компонент біорізноманіття.

Чудовим прикладом можна навести прийняття Картахенського протоколу 2000 року, що визначає поняття "живий модифікований організм" як будь-який організм із новою комбінацією генетичного матеріалу, отриманого за допомогою сучасної біотехнології⁶³. Протокол передбачає застосування принципу обережності та надає країнам право обмежувати або забороняти імпорт ГМО за відсутності переконливих наукових доказів їх безпеки. У Протоколі чітко зазначено, що продукти з нових технологій повинні базуватися на принципі обережності та дозволяти країнам, що розвиваються, збалансувати здоров'я населення та економічні вигоди. Основним завданням протоколу є відокремлення в сферу окремого регулювання окреме специфічне питання стосовно застосування, поширення і захист від продуктів генної інженерії.

У підсумку, охорона біологічного різноманіття вимагає не лише оновлення міжнародних правових норм, а й переосмислення підходів до формування зобов'язань, врахування глобального балансу інтересів та створення ефективної системи класифікації об'єктів охорони. Лише через юридично зобов'язальні інструменти, узгоджені на основі взаємної довіри та об'єктивного наукового знання, можна досягти реального збереження біорізноманіття для майбутніх поколінь. Важливим є також підсилення міжнародної співпраці, оскільки проблеми довкілля не зупиняються на кордонах держав. Підкреслюючи, що довгострокова економічна стабільність залежить від збереження екосистем, буде сприяти розвитку комплексного підходу до імплементації положень Конвенції, врахування сучасних викликів та об'єднання зусиль усіх суб'єктів міжнародного права дозволять забезпечити збереження біорізноманіття як спільного надбання людства.

Список використаної літератури

Організація Об'єднаних Націй (1992) Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року: *Конвенція Організації Об'єднаних Націй* від 05.06.1992: станом на 29 жовтень 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text [дата

⁶³ Організація Об'єднаних націй (2002) Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття. *Протокол Орг. Об'єдн. Націй* від 29.01.2000: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_935#Text [дата звернення: 06.05.2025].

звернення: 06.05.2025];

Організація Об'єднаних націй (2012) Нагойський протокол про доступ до генетичних ресурсів та справедливий і рівноправний розподіл вигід від їхнього використання до Конвенції про біологічне різноманіття. *Десята нарада Конференції Сторін Конвенції про біологічне різноманіття*. 30 січня 2012 р., Нью-Йорк. США. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_k03#Text [дата звернення: 06.05.2025];

Організація Об'єднаних націй (2002) Картаженський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття. *Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 29.01.2000*: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_935#Text [дата звернення: 06.05.2025].

Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (2019) Review of the effectiveness of the administrative and scientific functions of the Platform. *Plenary of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. Seventh session Paris, 29 April–4 May 2019*. Retrieved from: https://files.ipbes.net/ipbes-web-prod-public-files/ipbes-7-5_en_review.pdf [Дата останнього доступу 06.05.2025];

Harrop SR, Pritchard DJ (2011) A hard instrument goes soft: the implications of the convention on biological diversity's current trajectory. *Glob Environ Change* 21:474–480. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/251624193_A_Hard_Instrument_Goes_Soft_The_Implications_of_the_Convention_on_Biological_Diversity%27s_Current_Trajectory [Дата останнього доступу 06.05.2025];

J. Bélanger & D. Pilling (2019) State of the World's Biodiversity for Food and Agriculture. *International Union for Conservation of Nature 2019*. Retrieved from: <https://www.fao.org/3/CA3129EN/ca3129en.pdf> [дата звернення: 06.05.2025];

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФАКТИЧНИХ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН У ЗАКОНОДАВСТВІ НОВОЇ ЗЕЛАНДІЇ

Чечулін Микола Володимирович

Юридичний факультет Вільного Університету Берліну
аспірант кафедри цивільного, міжнародного приватного
та порівняльного права, <https://orcid.org/0000-0002-7321-7185>

E-Mail: himmelnstern@gmail.com

Науковий керівник: проф. др. **Беттіна Ренч**, LL.M. (Michigan)

Автор наводить огляд особливостей правового регулювання фактичних шлюбних відносин у законодавстві Нової Зеландії. З урахуванням наявності схожих правових проблем у європейських країнах, зокрема і Україні та Німеччині, розкриття даної теми має суттєве значення для вирішення вищевказаної проблеми, удосконалення національного цивільного та європейського законодавства, та відповідає сучасним реаліям та запитам суспільства.

Ключові слова: міжнародне приватне право, порівняльне право, сімейне право, зареєстроване партнерство, фактичні шлюбні відносини.

LEGAL REGULATION OF DE FACTO MARITAL RELATIONSHIPS IN NEW ZEALAND LEGISLATION

Mykola Chechulin, PhD candidate,

Department of Law of Free University of Berlin,

Chair of Civil Law, International Private Law and Comparative Law,

<https://orcid.org/0000-0002-7321-7185>

Author presents review of the legal regulation of de facto marital relationships under New Zealand legislation. The analysis seems actual in light of similar legal challenges faced by European countries, particularly Ukraine and Germany. The topic could be useful for filling legal gaps, improving national civil and European legislation, bringing legal frameworks in line with social realities and public needs.

Keywords: International Private Law, comparative law, family law, civil partnership, de facto marital relationships.

Безумовно, однією з нагальних проблем, які наразі стали актуальними в царині міжнародного приватного права є процес реновації такої підгалузі приватного права як сімейне право. В свою чергу, в рамках сімейного права, як національного, так і міжнародного, особливе місце посідає питання правового регулювання фактичних шлюбних відносин. На жаль, процес визнання фактичних шлюбних відносин на законодавчому рівні, незважаючи на стрімкий ріст популярності таких відносин у світі, досі носить фрагментарний характер. Незважаючи на це, деякі правопорядки вже мають різноманітний правовий досвід визнання фактичних шлюбні відносин в своєму національному законодавстві. Серед таких держав можна виділити Нову Зеландію, яка однією з перших та поки ще небагатьох держав легалізувала всі форми фактичних шлюбних відносин. З огляду на це, вбачається що досвід правового регулювання фактичних шлюбних відносин саме Нової Зеландії може стати корисним та цінним для подальшого усунення аналогічних правових прогалин в європейських країнах, зокрема в Україні та Німеччині.

Досить тривалий час Нова Зеландія, як і більшість інших країн, не визнавала фактичні шлюбні відносини у будь-якій їх формі, що відображалось у чинному на той час законодавстві, зокрема у “Законі про власність у відносинах” 1976 році (Property (Relationships) Act 1976, 1976). Однак, реагуючи очевидно на активний запит суспільства, вже у 2001 році новозеландським парламентом було ухвало так званий “Закон-поправку до Закону про власність у відносинах” (Property (Relationships) Amendment Act 2001, 2001). Даним документом було в певній мірі легалізовано фактичні шлюбні відносини у формі співжиття у законодавстві Нової Зеландії. Так, даним нормативно-правовим актом було визначено чіткі критерії для визначення поняття співжиття, надано громадянам, які перебувають у таких правовідносинах такі самі майнові права, які закон гарантує подружжю. Особливістю даного документу також є те, що він регулює лише певну частину сімейних прав та обов’язків громадян, а саме майнові права співмешканців та подружжя у випадку сепарації, припинення шлюбу або співжиття чи смерті одного з пари, що є типовим для країн загального права. Незважаючи на певну обмеженість та незавершеність такої легалізації, це був на той час досить значним кроком у вирішенні вищезгаданої правової проблеми.

Однак, незважаючи на визнання такого правового режиму як співжиття, новозеландський законодавець пішов ще далі у вирішенні правової проблеми регулювання фактичних шлюбних відносин. В 2005 році відбулись чергові зміни до новозеландського законодавства, а саме було ухвалено черговий “Закон-поправку до Закону про власність у відносинах” (Property (Relationships) Amendment Act 2005, 2005). Цим документом, до вже існуючих в національному законодавстві правових інститутів шлюбу та співжиття, було додано також цивільне партнерство. Відповідно, тепер громадяни мали змогу оформити свої стосунки у формі цивільного партнерства та отримали відповідно такий самий обсяг майнових прав та обов’язків, що і подружжя та співмешканці, що передбачені у «Законі про власність у відносинах».

Таким чином, за допомогою вищезгаданих поправок 2001 та 2005 років до відповідного законодавства в Новій Зеландії, було нарешті врегульовано питання правового

регулювання фактичних шлюбних відносин як у формі співжиття, так і у формі цивільного партнерства. Це, в свою чергу, надало громадянам більш широкий правовий інструментарій для врегулювання, принаймні, своїх майнових правових прав, що витікають з сімейних правовідносин. Звичайно, новозеландське законодавство не є ідеальним та потребує подальшого вдосконалення, однак фактичне визнання на законодавчому рівні фактичних шлюбних відносин у всіх її формах, робить Нову Зеландію, мабуть, єдиним правопорядком, який успішно, хоча поки що не повністю, заповнив відповідну правову прогалину у своєму національному законодавстві.

Цікавим моментом є те, що законодавець у Новій Зеландії в процесі визнання фактичних шлюбних відносин пішов трохи іншим шляхом, ніж у європейських країнах. Якщо більшість країн Європи починали процес легалізації фактичних шлюбних відносин саме з визнання таких правовідносин у формі цивільного партнерства та виключно для одностатевих пар, як це, наприклад, в тому ж 2001 році зробила Німеччина (Lebenspartnerschaftsgesetz, 2001). Нова Зеландія ж спочатку почала визнавати таку форму фактичних шлюбних відносин, як співжиття. При цьому правовий інститут співжиття, так і згодом цивільне партнерство, були відразу доступні як для одностатевих, так і для різностатевих пар. До речі, схожим шляхом через 3 роки пішов і вітчизняний законодавець, закріпивши схожий об'єм майнових прав та обов'язків для громадян у ст.74 Сімейного Кодексу України (Сімейний Кодекс України, 2004), а згодом, в 2023 році розробивши законопроект щодо зареєстрованих партнерств (Проект Закону України № 9103 "Про інститут реєстрованих партнерств", 2023). Це робить правовий досвід Нової Зеландії щодо правового регулювання фактичних шлюбних відносин релевантним для адаптації в українських реаліях, а зважаючи на євроінтеграційний поступ України, даний досвід може стати корисним також і для Німеччини та інших європейських країн, які мають аналогічні правові прогалини в національному законодавстві, а також в подальшому на рівні права ЄС та міжнародного сімейного права.

Висновки. Опираючись на вищевикладене, можна прийти до закономірного висновку, що питання удосконалення правового регулювання фактичних шлюбних відносин наразі є актуальною проблемою для як для національного, так і міжнародного приватного права. Зважаючи на це, дослідження та імплементація релевантного іноземного правового досвіду може стати досить ефективним механізмом для вирішення вищезазначеної правової проблеми. В цьому контексті, особливо цікавим вбачається ознайомлення з законодавством Нової Зеландії щодо правового регулювання фактичних шлюбних відносин. Нова Зеландія наразі є унікальною в своєму роді країною, яка за допомогою відповідних змін до свого законодавства змогла легалізувати всі основні форми фактичних шлюбних відносин для різностатевих та одностатевих пар, як альтернативу для традиційних форм шлюбу, для врегулювання громадянами своїх основних майнових прав, що витікають з сімейних відносин, зокрема у випадках сепарації, розірвання відносин або смерті одного з партнерів або співмешканців. Звичайно, дане законодавство не охоплює весь об'єм прав та обов'язків, притаманних подружжю. Однак, визнання Новою Зеландією основних форм фактичних шлюбних відносин та зрівняння у правах громадян, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах з правами подружжя, принаймні, у основних майнових правах, є безумовно, важливим кроком у майбутньому подоланні проблеми правового регулювання фактичних шлюбних відносин як в рамках національних правопорядків, так і в рамках міжнародного приватного права.

Список використаної літератури

- Property (Relationships) Act 1976, 1976 [Web-resource, date 10.05.2025].
<https://www.legislation.govt.nz/act/public/1976/0166/latest/DLM440945.html#DLM440944>
- Property (Relationships) Amendment Act 2001, 2001 [Web-resource, date 10.05.2025].
<https://www.legislation.govt.nz/act/public/2001/0005/latest/DLM86488.html#DLM86493>

roperty (Relationships) Amendment Act 2005, 2005 [Web-resource, date 10.05.2025].
<https://www.legislation.govt.nz/act/public/2005/0019/latest/whole.html>

Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft (Lebenspartnerschaftsgesetz -LPartG),
2001 [Web-resource, date 10.05.2025]. <https://www.gesetze-im-internet.de/lpartg/BJNR026610001.html>

Сімейний Кодекс України, 2004 [URL, дата доступу 10.05.2025].
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n314>

Проект Закону України № 9103 «Про інститут реєстрованих партнерств» від
13.03.2023 [URL, дата доступу 10.05.2025]. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41497>

ПРАВОЗАХИСНА ЖУРНАЛІСТИКА В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА

Станіслав Мірошниченко

*Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
філологічний факультет, аспірантура (спеціальність “Журналістика”)*

ORCID: 0009-0005-1066-6257

Email: s.miroshnychenko@mipl.org.ua

Наукова керівниця: д. н. з соц. ком., проф. **Любов Хавкіна**

Досліджено феномен правозахисної журналістики як особливого типу медійної практики, що формується на перетині журналістики, правозахисного активізму та міжнародного права. Проаналізовано еволюцію ролі журналіста від спостерігача до суб'єкта, що активно впливає на формування доказової бази для правосуддя. Особливу увагу приділено українському досвіду після 2014 року, який продемонстрував, як журналістика може інтегруватися в архітектуру боротьби з безкарністю за воєнні злочини.

Ключові слова: журналістика, права людини, міжнародне гуманітарне право, воєнні злочини, документування

HUMAN RIGHTS JOURNALISM IN INTERNATIONAL LAW: THE RUSSO-UKRAINIAN WAR

Stanislav Miroshnychenko

*V. N. Karazin Kharkiv National University,
Faculty of Philology, PhD Program (specialty: Journalism)*

ORCID: 0009-0005-1066-6257

Email: s.miroshnychenko@mipl.org.ua

Supervisor: Dr. **Lubov Khavkina**, Professor, Doctor of Social Communications

This study explores the phenomenon of human rights journalism as a distinct form of media practice emerging at the intersection of journalism, human rights activism, and international law. It analyzes the evolution of the journalist's role from a passive observer to an active agent contributing to the creation of evidentiary materials for justice processes. Particular attention is given to Ukraine's experience since 2014, which illustrates how journalism can become integrated into the broader architecture of accountability for war crimes.

Keywords: journalism, human rights, international humanitarian law, war crimes, documentation

У сучасному світі, позначеному гібридними конфліктами, масовими порушеннями прав людини та руйнацією довіри до інституцій, нового змісту набуває правозахисна

журналістика. Це медіапрактика, що не лише фіксує факти, але й виконує функцію морального арбітра, інструменту притягнення до відповідальності. Мета цієї розвідки – розглянути теоретичні підходи розуміння правозахисної журналістики, її ролі в міжнародному гуманітарному та кримінальному праві в контексті російсько-української війни.

Ідеї, близькі до правозахисної журналістики, набули розвитку в 1990-х роках під час висвітлення збройних конфліктів та геноцидів. Так, відомі військові кореспонденти Крістіан Аманпур (CNN) та Мартін Белл (BBC) наголошували, що правдиве висвітлення масових звірств вимагає від журналістів називати винних. Такий підхід отримав назву “журналістика участі” або “*journalism of attachment*”. Він переосмислював принцип нейтральності під час висвітлення воєн. Водночас його критики закидали таким журналістам упередженість (Tumber 2008).

Ці тенденції заклали ґрунт сучасної правозахисної журналістики. У 2000-х роках концепція оформилася теоретично, зокрема завдяки працям дослідників, які почали вживати термін Human Rights Journalism для опису нової моделі репортерської роботи, що інтегрує права людини у стандарти висвітлення. Як зазначає дослідник Ibrahim Seaga Shaw, така журналістика переходить від парадигми “повідомляти” до “сприяти відповідальності” (Shaw 2012).

Концептуальне означення правозахисної журналістики полягає в поєднанні професійних стандартів журналіста з його чіткою ціннісною позицією щодо прав людини. Водночас такий підхід супроводжується складними етичними та професійними дилемами, оскільки традиційно журналіст має бути нейтральним хронікером подій і не втручатися у те, що він висвітлює. Правозахисна журналістика кидає виклик цій парадигмі, перетворюючи журналіста на дієвого суб’єкта, який виконує щонайменше три функції: *інформаційну* (інформування про злочини), *доказову* (створення матеріалів, що можуть бути використані у судах), *мобілізаційно-адвокаційну* (заклик до дії).

Журналісти під час конфліктів відіграють ключову роль у фіксації порушень міжнародного гуманітарного права. Після 2014 року в Україні сформувалась унікальна конвергентна екосистема журналістики, правозахисту і слідства. Наприклад, ініціатива “Трибунал для Путіна”, започаткована Центром громадянських свобод, передбачає участь журналістів у зборі свідчень і верифікації фактів (Єгорова 2022). А такі редакції, як Slidstvo.Info, Медійна ініціатива за права людини, ZMINA, створюють бази даних, ідентифікують підозрюваних у воєнних злочинах і передають ці дані слідству (Hyde 2022).

Саме медіа часто першими повідомляють про атаки на цивільних, катування, переслідування тощо. Такі публікації здатні ініціювати міжнародну реакцію – від резолюцій ООН до початку розслідувань. Наприклад, фотографії та відео з місць масових убивств мирного населення (як в українському місті Буча у 2022 р.), оприлюднені журналістами, миттєво привернули увагу світової спільноти і стали приводом для вимоги розслідувати ці події як воєнні злочини. Тобто в рамках МГП журналісти виступають своєрідними очима й вухами міжнародної спільноти, що фіксують дотримання чи порушення гуманітарних норм. Через це їхня діяльність отримує моральну й правову легітимацію: вони не просто спостерігачі, а й вартіві гуманітарного права, які своєю працею сприяють його реалізації.

Матеріали українських журналістів були використані в рамках розслідувань Міжнародного кримінального суду, зокрема після видачі ордера на арешт президента Росії Володимира Путіна в березні 2023 року (ICC 2023).

Водночас правозахисна журналістика ставить перед медійниками питання меж професійної відповідальності. Як зазначає шеф-редакторка Slidstvo.Info Анна Бабінець, журналіст одночасно є свідком, активістом і незалежним репортером (Hyde 2022). Відтак виникає потреба у нових етичних алгоритмах дій правозахисного журналіста: отримання від постраждалих і свідків воєнних злочинів інформованої згоди, принцип “не нашкодь”, етична верифікація травматичних свідчень, захист особистих даних тощо.

Проблемою залишається якісна підготовка журналіста до роботи з міжнародними

злочинами в умовах збройного конфлікту, яка має включати базове знання норм міжнародного кримінального і міжнародного гуманітарного права, розуміння механізмів судового процесу та співпраці зі слідчими й громадськими правозахисними організаціями.

Отже, правозахисна журналістика формує нову парадигму участі журналістики у міжнародному правосудді. Її значення полягає не лише у викритті порушень, але й у створенні інфраструктури доказів. Український кейс є показовим прикладом того, як громадянське суспільство й журналісти здатні впливати на міжнародну відповідальність навіть перед обличчям агресії. Подальша інституціоналізація цього напрямку потребує підтримки з боку міжнародних організацій, університетських програм і професійних стандартів.

Список використаної літератури

Сторова, А. (2022). Як кожен журналіст може допомогти покарати російських воєнних злочинців. URL: <https://cs.detector.media/community/texts/184837/2022-06-04-yak-kozhenn-zhurnalyst-mozhe-dopomogty-pokaraty-rosiyskykh-voiennykh-zlochyntsyv/> [Дата останнього доступу: 06.04.2025].

Целуйко, О. (2016). Традиційний журналіст змінює професію: роль активіста. ZMINA. URL: https://zmina.info/columns/tradicijnij_zhurnalyst_zminjuje_profesiju_rol_aktivista [Дата останнього доступу: 06.04.2025].

Hyde, L. (2022). Meet the Ukrainians documenting Russian war crimes. POLITICO Europe. Retrieved from: <https://www.politico.eu/article/ukraines-sprawling-unprecedented-campaign-to-document-russian-war-crimes/> [Дата останнього доступу: 10.04.2025].

Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova, (2023). Retrieved from: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin> [Дата останнього доступу: 10.04.2025].

Shaw, I. (2012). Human Rights Journalism. Palgrave Macmillan.

Tumber, H. (2008). Journalists, War Crimes and International Justice. Media, War & Conflict. №1(3). С. 261–269.

ГРАФІКА, ДИЗАЙН ТА ВІЗУАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО

АРТТЕКСТИЛЬ ЯК ВІЗУАЛЬНИЙ ІДЕНТИФІКАТОР ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРУ

Тирнич Мотря- Марія
Національний університет
“Львівська політехніка”

Кафедри візуального дизайну та мистецтва
Email: motria-mariia.tyrpych.ds.2022@lpnu.ua
Науковий керівник: к. мист., доц. **Радомська В.Р.**

Рукотворний текстиль в українській культурі завжди відігравав важливу роль як у побутово-функціональному, так і в декоративному оформленні житла в усіх етнографічних регіонах. У процесі трансформації в сучасному середовищі він пережив етапи піднесення, спрощення, а подекуди – й часткового зникнення з щоденного вжитку. Сьогодні арттекстиль у дизайні інтер'єру виконує не лише естетичну функцію, а й стає вагомим візуальним ідентифікатором простору. Завдяки поєднанню фактур, кольорів, ручних і машинних технік, а також символічних образів, текстиль здатен формувати емоційне тло, відображати ідею та характер середовища. Арттекстиль взаємодіє з архітектонікою простору, підсилює його смислове навантаження й персоналізує інтер'єр.

Дослідження зосереджене на аналізі художнього текстилю як засобу візуальної комунікації в дизайні інтер'єру та вивченні потенціалу авторського підходу й екологічних матеріалів у всіх типологічних групах рукотворного текстилю в межах сучасної естетики.

Ключові слова: арттекстиль, інтер'єр, рукотворний текстиль, візуальна ідентичність, екологічні матеріали

ART TEXTILES AS A VISUAL IDENTIFIER OF INTERIOR DESIGN

Tyrpych Motria-Maria
National University “Lviv Polytechnic”
Department of Visual Design and Arts

Supervisor: PhD in Arts, Assoc. Prof. **V. R. Radomska**

Handcrafted textiles have always held a significant place in Ukrainian culture, serving both functional and decorative roles in domestic spaces across all ethnographic regions. In the transition to contemporary life, they have undergone phases of revival, simplification, and, in some cases, partial decline from everyday use.

Today, art textiles in interior design serve not only as aesthetic elements but also as important visual identifiers of space. Through the interplay of texture, color, hand- and machine-made techniques, and symbolic imagery, textile works shape emotional atmospheres and reflect the character and concept of the interior environment. Art textiles engage with the architectural structure of space, emphasize conceptual accents, and contribute to personalization.

This study focuses on the analysis of art textiles as a means of visual communication in interior design, exploring the creative potential of authorial approaches and the ecological use of materials across all typological groups of handcrafted textiles within a contemporary aesthetic framework.

Keywords: art textile, interior, handcrafted textile, visual identity, sustainable materials

Задана тема розглянута в контексті історіографічних аспектів появи нового бачення ролі художників першої чверті ХХ століття, які були дотичні практично до усіх напрямків функціонального мистецтва (Ямборко 2018; 2019). Цей факт ще чітко не окреслений як ренесанс візуальної ідентичності саме в контексті формування явища – українського дизайну. Чимало модерністів звертаються до самовираження поза вузьким художньо-ремісничим вектором. Вони експериментують, зокрема дуже успішно із текстилем. Імениті художники, архітектори створюють чудові та складні орнаментальні патерни, трансформують та переосмислюють етнокультуру та зі смаком її пропонують сучасникам. Рукотворний текстиль в українській культурі завжди мав важливе значення у побуті, функціональному оформленні житла та декоративному мистецтві. Трансформація цього елемента в сучасному інтер'єрі пройшла різні еволюційні етапи (Уричевський 2008) – супроводжувалася етапами спрощення, певною еkleктичною втратою ідентичності та інтеграцією з новими формами і техніками.

Важливим аспектом переосмислення ролі дизайнера у сучасному розвитку арттекстилю є розробки та трактування орнаментальної ідентичності таких відомих майстрів, як Василя Кричевського (Кричевський 1928, Сергієнко 2015), Олени Кульчицької (Кульчицька 2000; Любченко 2023). Унікальні зразки орнаментальних композицій В. Кричевського, С. Саєнка демонструють сучасникам широкий спектр можливостей утворення актуальних композиційних патернів. Ці дизайнери усвідомлено досліджували глибинні традиції народного мистецтва. Конструктивний графологічний морфологічний аналіз саме структури та архітектоніки оригіналу як першоджерела для натхнення, дозволили їм створювати унікальні зразки та роботи, що поєднували елементи авангарду і народної символіки, розвиваючи художній текстиль як сучасну форму мистецтва. Зокрема, роботи В. Кричевського, на межі текстильного мистецтва та графіки, сприяли новому осмисленню текстилю як носія не лише декоративних, але й концептуальних функцій. Проекти Кричевського стали важливим етапом у створенні унікального дизайну текстильних виробів для опорядження інтер'єрів громадських закладів, в яких органічно поєднуються мистецькі та функціональні аспекти.

Олена Кульчицька, своєю чергою, зробила значний внесок у розвиток художнього текстилю через килимові композиції, що стали знаковими в контексті українського модерну (Любченко 2023, 81–92). Її роботи не тільки демонструють майстерність в техніці, але й глибоко вбирають символіку народних традицій, відображаючи зміни в естетичних запитах і соціокультурних вимогах часу.

Застосування алгоритму трансформації оригіналу дозволяє сучасному дизайнерові демонструвати новаторські підходи до поєднання декоративних елементів і національних традицій. Арттекстиль сьогодні стає важливим елементом візуальної комунікації в інтер'єрному дизайні. Текстильні об'єкти, створені за допомогою різноманіпних технік, є не лише естетичними, але й функціональними: вони здатні формувати унікальну атмосферу, підкреслювати архітектурні рішення та створювати індивідуальність кожного простору.

Список використаної літератури

Декоративне панно (художній текстиль) (2021). Кваліфікаційна робота. Електронний архів КДПУ. Доступно на: <http://elibrary.kdpu.edu.ua> [Дата звернення: 15 квітня 2025].

Кричевський, В. Г. (1928). *Проекти для текстилю: Розвиток українського дизайну*. Київ: Українська академія мистецтв.

Кульчицька, О. (2000). *Килими українські: Історія та сучасні тенденції*. Львів: Літопис.

Любченко, Т. (2023). *Дизайнерський текстиль та авторський: сучасні тенденції*. Вісник Національної академії мистецтв, 22(5), С.81–92.

Майданець-Баргилевич, О. (2020). *Формування і розвиток Київської школи худ. текстилю: традиції та новації*. Дизайн та мистецтво, 18(3), С.16–27.

Сергієнко, Л. (2015). Мистецтво українського текстилю: історія, техніки, сучасність. Київ: Дух і Літера.

Уричевський, В. (2008). *Народне мистецтво України: Традиції та сучасність*. Київ: Академія.

Ямборко, О. (2018). *Монографія Якіма Запаса «Українське народне килимарство» та історіографія вітчизняного килимарства*. Вісник Львівської академії мистецтв, 38, С. 50–64.

Ямборко, О. (2019). *Українське килимарство у науково-практичних і мистецьких програмах кінця ХХ – початку ХХІ століття*. Інститут народного мистецтва України. Доступно на: <http://www.instituteoffolkart.org> [Дата звернення: 15 квітня 2025].

Ямборко, О. (2019). *Українське тематичне килимарство 1930–1960-х років у контексті соцреалізму: образотворчі засади та проблема класифікації*. Етнологічні дослідження, 52, С.33-45.

АРТОБ'ЄКТИ В ОПОРЯДЖЕННІ ІНТЕР'ЄРІВ ДИТЯЧИХ ЛІКАРЕНЬ

Смаль Тетяна Михайлівна

Національний університет «Львівська політехніка»
Кафедри дизайну та основ архітектури, Email: @lpnu.ua

Науковий керівник: к. мист., доц. **Радомська В.Р.**

У сучасному підході до дизайну медичних закладів зростає усвідомлення важливості психологічного комфорту пацієнтів, особливо дітей. Артоб'єкти як складники інтер'єру дитячих лікарень здатні значною мірою впливати на емоційний стан, зменшувати рівень стресу та сприяти створенню дружнього, безпечного середовища. У статті розглядаються арт рішення як засіб візуальної комунікації, а також як терапевтичний ресурс, що сприяє позитивному сприйняттю медичного простору. Окрема увага приділяється застосуванню художнього розпису, інтерактивних інсталяцій, графіки, муралів, що формують середовище, адаптоване до віку, потреб і психоемоційного стану дітей. Аналізуються приклади впровадження артоб'єктів у проєктах закордонних та українських дитячих лікарень. Авторка акцентує на важливості міждисциплінарного підходу, коли дизайнери, митці, психологи та медики спільно працюють над формуванням простору, що не лише функціональний, а й сприяє одужанню. Артінтеграція в інтер'єр медичного простору – це інструмент гуманізації середовища, здатний підтримати дитину в складний період лікування.

Ключові слова: артоб'єкт, дизайн інтер'єру, дитяча лікарня, терапевтичний простір.

ART OBJECTS IN THE DESIGN OF CHILDREN'S HOSPITAL INTERIORS

Smal Tetiana

National University "Lviv Polytechnic"

Department of Design and Basics of Architecture,

Supervisor: PhD in Arts, Assoc. Prof. **Radomska V.R.**

In modern healthcare design, there is a growing awareness of the importance of psychological comfort for patients—especially children. Art objects as elements of pediatric hospital interiors play a crucial role in influencing emotional well-being, reducing stress, and creating a welcoming and safe environment. This paper explores art-based solutions as tools of visual communication and therapeutic support that positively transform the perception of medical

spaces. Special attention is given to the use of artistic textiles, interactive installations, wall graphics, and murals tailored to the needs, age, and emotional state of young patients. The study includes examples from international and Ukrainian pediatric hospitals that implement art-integrated design. The author emphasizes the significance of interdisciplinary collaboration among designers, artists, psychologists, and healthcare professionals in creating healing environments that go beyond pure functionality. Artistic integration in hospital interiors becomes a key strategy for humanizing medical spaces and supporting children during their treatment journey.

Keywords: *art object, interior design, children's hospital, therapeutic environment.*

У сучасному проектуванні лікувального середовища зростає розуміння важливості візуального та емоційного комфорту, особливо у випадках з пацієнтами дитячого віку. Інтер'єр медичного закладу перестає бути лише функціональним середовищем, натомість трансформується в простір, що здатен впливати на психологічне самопочуття, підтримку та терапевтичний ефект. Артоб'єкти як складова інтер'єрного рішення дитячих лікарень стають потужним інструментом гуманізації простору.

Артоб'єкти, за своїми типологічними групами, зокрема в медичному інтер'єрі охоплюють широкий спектр виражальних засобів: художній розпис, декоративні об'ємно-просторові композиції, мурали, просторові інсталяції, об'єкти ленд-арту, інтерактивні панелі, світлові композиції. У дитячих лікарнях вони виконують не лише естетичну функцію, а й комунікаційну, освітню, емоційно підтримуючу. Завдяки символічному наповненню, кольоровій палітрі, знайомим образам із казок чи природи, такі об'єкти допомагають подолати страх, зняти напругу та відволікти увагу від болісних процедур.

Слід відзначити, що на основі проаналізованих вітчизняних прикладів практик оформлення медичних інтер'єрів із залученням артоб'єктів, спостерігається позитивна динаміка методичних та комплексних підходів у дизайні простору: враховується психоемоційна особливість використання кольору, масштабів певних артоб'єктів, з урахуванням специфіки захворювання та вікової групи пацієнтів (Колесник 2020, 42-45). Інтер'єр отримує цілком нові функціональні зони покращення для комфортності взаємодії – персонал, пацієнт, відвідувач. Розглянуто вдалу інтеграцію художнього оформлення у просторі дитячої онкологічної лікарні в Львові – приклад співпраці художників-дизайнерів із медиками в європейських клініках (наприклад, Alder Hey Children's Hospital, Ліверпуль, Велика Британія). Звертається увага на необхідність міждисциплінарного підходу у проектуванні: залучення дизайнерів, архітекторів, психологів, педагогів та лікарів. Такий підхід застосовано при реорганізації дитячої лікарні Св.Миколая у Львові. Особлива методичність та відповідальність дизайнера присутня при розробці дизайн-проекту опорядження офтальмологічного відділення, певні локації якого проектує автор дослідження. Саме розробка візуального образу, створення певної «візитки» та «історії» відділення – найбільш цікавий та творчий сегмент проекту, в якому дизайнер може продемонструвати своє креативне мислення та мистецькі навички, сформулювати свою стилістичну відмінність та неповторність.

Артінтервенції у дитячому лікувальному просторі демонструють важливість емоційного компоненту дизайну, формують нові уявлення про медичний заклад як простір піклування та надії. Важливо також враховувати екологічність і безпечність матеріалів, доступність для дітей різного віку та інклюзивність рішень. Такий підхід сприяє формуванню довіри, поліпшенню емоційного клімату й, як наслідок, ефективнішому процесу одужання.

Список використаної літератури

Колесник, Н. (2020). *Мистецтво як засіб терапії: артпроекти в медичних установах*. Art Ukraine, 3(25), С.42–45.

Ulrich, R. S., Zimring, C., Zhu, X., et al. (2008). *A review of the research literature on evidence-based healthcare design*. Health Environments Research & Design Journal, 1(3), 61–125.

Daykin, N., Byrne, E., Soteriou, T., & O'Connor, S. (2008). The impact of art, design and environment in mental healthcare: a systematic review of the literature. The Journal of the Royal Society for the Promotion of Health, 128(2), 85–94.

Alder Hey Children's Hospital. Official Website [<https://www.alderhey.nhs.uk>]

Annerstedt, M., & Wahrborg, P. (2011). *Nature-assisted therapy: Systematic review of controlled and observational studies*. Scandinavian Journal of Public Health, 39(4), 371–388.

АДАПТИВНИЙ ДИЗАЙН УКРИТТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ (2022–2025 рр.)

Чепинець Софія

Національний університет “Львівська Політехніка”,

інститут архітектури та дизайну,

кафедра дизайну та основ архітектури

Email: chepinetssofiaaaa@gmail.com

Науковий керівник: к.мист, доцент Радомська В.Р.

У роботі досліджується роль адаптивного дизайну в створенні укриттів, які не лише забезпечують фізичну безпеку, а й сприяють зниженню психоемоційного напруження серед населення в умовах війни. У контексті повномасштабного вторгнення РФ в Україну з 2022 року, укриття стали необхідною складовою міського середовища. Проте досвід показує, що ефективне укриття має бути не лише захисною спорудою, а й простором, що підтримує психологічну стійкість, відчуття контролю, гідності та людяності. У статті розглянуто підходи до дизайну, що включають освітлення, колір, акустику, вентиляцію та ергономіку, які здатні пом'якшити тривогу та паніку. Проаналізовано приклади реалізованих рішень в різних регіонах України, з урахуванням ініціатив громад, волонтерів та місцевої влади. Робота підкреслює важливість міждисциплінарного підходу, що об'єднує архітекторів, психологів та урбаністів для створення по-справжньому адаптивного середовища в умовах загрози.

Ключові слова: укриття, адаптивний дизайн, психоемоційний стан, війна, архітектура, урбаністика.

ADAPTIVE DESIGN FOR SHELTERS DURING THE WAR IN UKRAINE (2022–2025)

Chepinets Sofia, National University “Lviv Polytechnic”,

Institute of Architecture and Design,

Department of Design and Fundamentals of Architecture

Supervisor: Candidate of Architecture,

Associate Professor **Radomska V.R.**

This paper examines the role of adaptive design in developing shelters that not only ensure physical safety but also support the emotional well-being of civilians during wartime. Since the onset of Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022, shelters have become an essential element of urban infrastructure. However, practical experience shows that effective shelters must also serve as psychologically supportive spaces that foster a sense of control, dignity, and humanity. The paper discusses design approaches involving lighting, color, acoustics, ventilation, and ergonomics—all contributing to reduced anxiety and emotional distress. Case studies from

various Ukrainian regions highlight the impact of community-driven, volunteer, and municipal initiatives. The research emphasizes the need for an interdisciplinary approach, combining efforts of architects, psychologists, and urban planners to create truly adaptive and humane environments in the face of ongoing threats.

Keywords: shelter, adaptive design, psychological resilience, war, architecture, urbanism.

Адаптивний дизайн передбачає гнучкість, багатофункціональність і здатність до трансформації. Він враховує не тільки конструктивні та функціональні вимоги, а й естетичні, психоемоційні та соціальні фактори. У воєнних умовах це означає застосування інженерних рішень, які дозволяють швидко облаштування укриттів у громадських просторах, підземних переходах, підвалах житлових будинків тощо⁶⁴.

Окрім фізичної безпеки, ключовою задачею є створення умов для зниження стресу, паніки та тривожності. Вдало підібране освітлення, кольорова гама, вентиляція, звукоізоляція та зони відпочинку – все це є інструментами підтримки психоемоційного стану людей. Зокрема, використання теплих кольорів, природного або теплого штучного освітлення, створення простору для дітей чи тварин – практики, що вже використовуються у волонтерських та муніципальних проєктах в Києві, Харкові, Дніпрі. Велике значення несуть арт об'єкти, які за своєю типологічною характеристикою мають необмежений формат. Зокрема, арттерапевтичний зміст візуальних акцентів створює естетично-стилістичну концепцію, здатну відволікати та перелашувати психоемоційний настрій під час тривоги⁶⁵.

Ергономічні вимоги стають безпосередньо важливими, щоб можна було якісно забезпечити комфорт, доступність та безпеку для всіх категорій відвідувачів. Особлива увага має приділятися вказівкам та інклюзивності простору, включаючи поручні, тактильну підлогу та проходи, що не мають додаткових порогів з достатнім простором для маневрування. Важливо, також, наявність резервного освітлення, у нашому випадку це додаткова лінія електропередач та дизельний генератор, джерел питної води, аптечок для першої медичної допомоги та засоби комунікації⁶⁶.

Важливим джерелом адаптивних рішень є ініціативи місцевих громад, благодійних фондів, архітектурних бюро. Серед прикладів – перетворення підземних паркінгів у комфортні тимчасові сховища з базовими умовами гігієни, освітленням, інтернетом. Деякі громади створили модульні укриття з елементами урбан-дизайну, що органічно вписуються в міське середовище⁶⁷.

Захисні споруди та споруди подвійного призначення будуються таким чином, щоб створити належні умови для перебування людей протягом певного часу, та забезпечити їх захист під час небезпечних явищ надзвичайної ситуації, військових дій та терористичних актів⁶⁸.

Проблематика цього питання, навіть, була задіяна у цьогорічному дипломному проєктуванні, автором якої є я. Створення проєкту на тему адаптивний дизайн зони паркінгу для укриття уособлює у собі сучасні та комфортабельні рішення швидкого переобладнання паркінгу для створення у ньому функціонального укриття. Важливо, що для створення ідеї було вибрано реальний об'єкт з потенціалом реального створення проєкту.

Формування укриття в умовах паркінгу вимагають адаптації простору до тривалого

⁶⁴ Мальцева Т. В.(2018). Архітектура захисних споруд цивільного захисту. Київ . Ліра-К, 2018. 248 с.

⁶⁵ Бачинський М. І.(2017). Проєктування споруд цивільного захисту. Львів. Видавництво ЛНУ «Львівська політехніка», 2017. 312 с.

⁶⁶ Семенова І. О.(2022). Особливості проєктування укриттів в умовах урбаністичного середовища. Архітектурний вісник КНУБА. 2022. № 29. С. 45–52.

⁶⁷ Кривенко І.(2021). Роль адаптивного дизайну у формуванні сучасного безпечного середовища . Простір і суспільство. 2021. № 10(2). С. 27–33.

⁶⁸ Методичні рекомендації щодо влаштування найпростіших укриттів. Мінрегіон України URL: <https://www.minregion.gov.ua>.

перебування людей. У першу чергу, потрібно приділити увагу його багатофункціональності та безпеці. У ньому повинно не лише бути безпечно, а й емоційно комфортно кожному відвідувачу. Потрібно передбачити місця для сидіння та лежання, санітарну зону, дитячу зону, медичну зону та місця для зберігання речей, їжі та води. Важливо пам'ятати, що укриття є не лише захистом від фізичних загроз, але є і місцем, де люди не будуть втрачати самоконтроль та отримувати нові травми під час різних загроз⁶⁹.

Адаптивний дизайн укриттів – це міждисциплінарний виклик, який об'єднує архітектуру, інженерію, психологію та урбаністику. Його головне завдання – не лише зберегти життя, але й допомогти зберегти людяність у надзвичайно складних умовах. Такий підхід є перспективним не лише для періоду війни, а й для побудови більш стійкого та безпечного міського середовища у післявоєнному майбутньому⁷⁰.

Сучасні реалії диктують нові вимоги до громадських просторів. Створення нових, сучасних та комфортних укриттів для населення є необхідністю для країни, яка піддається повітряним атакам. Це зможе запобігти збільшенню кількості жертв після обстрілів серед цивільного населення.

Навіть після війни, ця тема залишається актуальною. Не потрібно забувати, як все може змінитись у один день. Укриття потрібне для надзвичайних ситуацій, які можуть бути пов'язані не тільки з війною, а й з різними стихійними лихами. Потрібно брати приклад з країн, які мають функціональні укриття на постійній основі та у разі раптової загрози, населення має де сховатись. Також, естетичне та функціональне укриття, допоможе легше реабілітуватись людям після війни, особливо, військовим, адже деякі люди зможуть відчувати себе так у безпеці та приходити туди для заспокоєння та реабілітації. Адаптивний дизайн дозволяє передбачити і певну фінансову складову, адже добре обладнане та захищене приміщення можна використати мультифункціонально – застосувати для активностей, створення художніх студій, просторів для навчання та дозвілля, спорту тощо.

ШОЛОМ ЧИ КОРОНА: РЕКОНСТРУКЦІЯ ІСТОРИЧНОГО ГЕРБА ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ КАРАЗІНА

Касьяненко Ростислав Юрійович,
Український Вільний Університет, магістратура,
факультет україністики (2.спеціальність: історія),
Email: rostyslav.kasyanenko@ufu-muenchen.de
Наук. керівник: д-р іст. наук Олег Однороженко

Автор належав до творчої групи, яка у 2024–2025 роках на запит Асоціації випускників Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна працювала над оновленням університетської символіки. Центральним елементом попереднього корпоративного стилю був герб, створений на початку 2000-х років, який суперечив класичним нормам геральдики. Це стало підґрунтям для його переосмислення.

У межах проєкту здійснено розвідку та реконструкцію історичного герба університету на основі архівної печатки, а також пошук родинного герба засновника закладу – Василя Каразіна – з метою можливого включення окремих елементів до нової символіки, щоб врахувати академічну спадщину, зберегти історичну достовірність і впровадити сучасні підходи до візуальної ідентичності. У статті представлено хронологію створення оновленого, історично обґрунтованого герба та емблеми на його

⁶⁹ Kronenburg R. Portable Architecture. London: Architectural Press, 2008. 192 p.

⁷⁰ Vale L. J., Campanella T. J. (2005). The Resilient City: How Modern Cities Recover from Disaster. Oxford: Oxford University Press, 2005. 384 p.

основі.

Ключові слова: університетська символіка, геральдика, герб, Харківський університет, Василь Каразін, візуальна ідентичність, історична реконструкція

HELMET OR CROWN? A RECONSTRUCTION OF THE HISTORICAL COAT OF ARMS OF KARAZIN KHARKIV UNIVERSITY

Rostyslav Kasianenko,

Ukrainian Free University, Master's Program,

Faculty of Ukrainian Studies (2nd specialization: History),

Email: rostyslav.kasyanenko@ufu-muenchen.de

Supervisor: Dr. Oleh Odnorozhenko, Doctor of Historical Sciences

The author had the opportunity to join a creative team that, in 2024–2025, at the request of the Alumni Association of V. N. Karazin Kharkiv National University, worked on updating the university's official symbolism. The previous emblem, designed by students in the early 2000s, served as the main visual element but did not comply with classical heraldic standards. This prompted the development of a new, historically grounded coat of arms.

As part of the project, research was conducted to reconstruct the university's historical coat of arms based on an archival seal, along with a search for the family crest of the university's founder, Vasyl Karazin, in order to adapt select elements into the new design. The article presents a chronological overview of the creation process of the renewed coat of arms, which integrates academic heritage, historical authenticity, and a contemporary approach to institutional identity.

Keywords: university symbolism, heraldry, coat of arms, Kharkiv University, Vasyl Karazin, visual identity, historical reconstruction

Процес пошуку формування концепції щодо нової емблеми було розпочато з аналізу університетської символіки провідних університетів колишнього СРСР і ба більше – російської імперії.

Університетська символіка після розпаду імперії та СРСР

У статті «Символіка ТОП-12 університетів російської імперії: минула та сучасна» (до яких належав і Харківський університет) розглянуто два принципи, за якими формувала свою корпоративну символіку дюжина відомих університетів після розпаду російської імперії та СРСР. В останньому випадку, за умов радянського ідеологічного пресингу та творчих обмежень, дизайнерам залишалося працювати здебільшого з формою (як правило, головних корпусів університетів), аніж зі смислами чи традиціями (Діденко, 2025).

У цьому списку: Московський, Тартуський Харківський (див. Додатки 1.2-1.5), Київський, Одеський, Саратовський, Томський університети та навіть російська Академія наук (див. Додатки 1.6-1.10). Три перших з них пішли далі, удосконаливши векторизовані проєкції фасадів до стилізованих емблем. У випадках Московського державного («сталінська готика») та Харківського національного (конструктивізм) університетів це було досить доречно, адже будівлі символізували певний, унікальний для їх міста і свого часу, стиль в архітектурі.

Між тим, досвід тих вишів, що у своїй новітній історії спиралися на власні геральдичні традиції або тренди сучасного дизайну, є більш успішним. В перших рядах тут колишні колоніальні (себто діючі на території російської імперії), а нині провідні європейські університети, як ось: Вільнюський (давніше Віленський, див. Додаток 1.11) та Гельсінкський (Додатки 1.12-1.13) університети.

Менш вдалим виглядає досвід (зокрема, харківського і київського університетів) співпраці під час розробки символіки не з професійними дизайнерами-графіками, а зі студентами, проєкти яких виглядають занадто аматорськими.

Цікавим є використання традицій з історичного минулого, коли основу нової емблеми складає, наприклад, матеріал з колишньої печатки Бібліотеки університету – як ось у Санкт-Петербурзького (двоголовий орел з Мінервою). Або – автентична символіка з василіском, або татарським грифоном (тотожна гербу столиці Татарстану), як у Казанського університету (див. *Додатки 1.14-1.15*). Так само цікавий варшавський досвід – з поверненням до первісного університетського герба зразку 1817 року з польським срібним орлом замість чорного російського (який залишився на тому ж гербі Санкт-Петербурзького університету, знову ж так, як данина традиціям, що у цьому випадку виглядає цілком природньо, *Додаток 1.16*).

Спадщина попередніх емблем

Аналіз останнього герба Каразінського університету (див. *Додаток 1.1*) поставив перед нами наступні три запитання:

1. Чи можна виправити помилки, що були допущені на етапі його створення? Серед ключових – дві, щодо літери «У»: а) вона аж ніяк не вказує на герб безпосередньо Університету Каразіна (чому тоді не літера «К»?); б) літера безпосередньо у полі щита (якщо ми говоримо саме про герб, а не просто лого), в принципі, не відповідає правилам геральдики, навіть якщо вона походить з абетки Григорія Нарбута, а тому не може бути використана в такому вигляді. Так само як і напис на девізній стрічці золотом по сріблу.

2. Чи можливо в процесі пошуку та реконструкції історичного герба використати окремі елементи попереднього – такі як форма щита, кольори, девіз та позащитові деталі – для збереження безперервності традицій? Загалом автори проєкту дійшли згоди щодо збереження тяглості “історичного” герба з останнім проєктом, розробленим в якості лабораторної роботи студентами соціологічного факультету ХНУ Каразіна на початку 2000-х рр.

3. Чи можна не відмовлятися від першої емблеми Харківського університету: головного корпусу у стилі конструктивізму? Нам вдалося дуже вдалою концепція колег з Томського університету спробувати розмістити його фасад над щитом, за принципом “мурованих корон” в муніципальній геральдиці.

Чи доцільно відмовлятися від першої емблеми Харківського університету – зображення головного корпусу в стилі конструктивізму? Нам сподобалася концепція колег із Томського університету, які розмістили фасад будівлі над щитом. Ми вирішили застосувати підхід, аналогічний до «мурованих корон» у муніципальній геральдиці.

Відомий геральдист та сфрагіст д-р Олег Однороженко, до якого автор звернувся за консультацією, запропонував добре придивитися до печатки Харківського університету XIX ст. (*Тисяча років..., 2013*) з символами його перших факультетів: історико-філологічного, фізико-математичного, юридичного, у 4-му зеленому та медичного, що цілком виправдано було б використати в університетському гербі.

Перші ескізи: ключ, книга ріг та кадуцей

Звертаючись до кейсів Казанського, Варшавського та Вільнюського університетів, автор в межах університетського курсу “Нематеріальна культурна спадщина. Проблематика національної айдентики в процесі творення модерного культурного бренду” під керівництвом і за участі доцентки УВУ д-ра Оксани Бойко виконав декілька ескізів університетського герба, синтезованого з елементами міської символіки (*Додатки 1.17-1.20*). Нагадаємо: центральними фігурами герба Харківської губернії (від 1775 р.), який у новітні часи став гербом міста Харків (від 1995 р.) є покладені навхрест кадуцей (*символ торгівлі, підприємництва та взаєморозуміння*) і ріг достатку (*Додаток 1.21*), що рясно наповнений плодами (*символ багатства, родючості та добробуту*). Історія міста свідчить, що його розквіт і динамічний розвиток розпочалися саме з відкриттям університету, що робить використання кадуцея у гербі університету цілком виправданим.

Пошук основного геральдичного елемента, який би (окрім *розкритої книги*, яка є

досить поширеним символом) унаочнював прагнення студентів до наук, тривав певний час. Зрештою, розробники зупинили свій вибір на ключі як символі з промовистою конотацією – “ключ до знань”, борідка якого графічно утворює літеру «К» (Каразінський).

Форма і синє тло щита разом з позащитовими елементами (лавровою та дубовою гілками, а також символізована корона у вигляді головного корпусу університету) були успадковані з попередніх емблем. Від старого девізу *“Cognoscere. Docere. Erudire”* (*“Пізнавати. Навчати. Просвіщати”*) було вирішено залишити тільки ключове останнє слово *“Erudire”* – як цілком достатній маркер для тих, хто зацікавиться самотійно відновити весь вислів. Ну, і помістити його в ту саму книгу разом із датою, розбитою на два рядки (*ідея пані Оксани Бойко*). Саме замки на цій книзі і мав би, за задумом, відчиняти наш Ключ.

На цьому етапі до групи, що її очолював керівник дизайн-студії Level UP Андрій Безуглий, приєднався відомий український дизайнер та каліграф Олексій Чекаль, науковий співробітник Музею книги і друкарства України, професор Florence Classical Arts Academy. Він запропонував залишити ключ центральною фігурою композиції, відмовившись від міської символіки. Також виникла друга симетрична борідка ключа з літерою “У” (Університет) та літера “Х” (Харків) в отворі вушка (*Додаток 1.22*).

Повернення до витоків: символи факультетів та герб засновника

Отримавши фото печатки Харківського університету (*Додаток 1.24*), автори знайшли для її символів на щиті 4 рівних поля, для яких було введено додатковий колір – зелений, що цілком відповідає панівному кольору сучасної міської символіки. На цьому етапі Олексій Чекаль за блазоном, поданим засновником університету у проханні на ім'я імператора 31 січня 1804 р. – себто у рік заснування університету! (*Касьяненко, 2024; РГИА*) – відтворив також родинний герб Каразіних (*Додаток 1.23*).

Василь Каразін описує старожитній герб своєї родини, *“каковой употребляли в своих печатяхъ, съ 1725-го года до 1783 годовъ, дворянинъ выехавший изъ Болгарии и поселившийся въ Слободскихъ полкахъ, что ныне Слободская Украинская губерния, капитанъ Александръ и сынъ его полковникъ Назаръ Каразины”*, наступним чином:

“Щитъ разделёнъ косвенною чертою на двое. Въ верхней части правой стороны одного, въ золотомъ поле орёлъ раздавливающий одною лапою землю, в другой держащий венок. Нижняя, левая сторона щита косвенною же чертою разделена опять на две части. Въ верхней – гербъ Болгарии: въ червлёномъ поле на дыбахъ стоящий коронованный левъ; в нижней: въ беломъ поле греческая литера, начальная имени того лица, которое гербъ употребляетъ. Щитъ увенчанъ греческимъ шлемомъ, такъ какъ происхождение фамилии от славянъ, поселившихся въ греческихъ областяхъ и оставшихся всегда подъ державою Восточной Империи” (*Однороженко, 2025*).

Таким чином, на фінальному етапі виникло два варіанта оновленого герба: в першому випадку щит увінчано золотим коринтським шоломом із синім плюмажем, що вкритий праворуч синім, а ліворуч – зеленим наметом із золотим підбиттям (*Додаток 1.25*); у другому варіанті щит увінчано символічною золотою короною у вигляді головного корпусу університету (*Додаток 1.26*).

Блазон: *Щит розтятий золотим ключом, вушком вгору, і перетятий; в ключі синій хрест у вигляді літери “Х”, з борідкою, на якій вирізано літери “У” та “К”, поверх нього – розгорнута срібна книга з цифрами “1804” праворуч та останнім словом університетського девізу праворуч. У полях щита – срібні символи перших факультетів університету: у 1-му зеленому – ліра (історико-філологічного), у 2-му синьому – армілярна сфера (фізико-математичного), у 3-му синьому – терези Феміди (юридичного), у 4-му зеленому – посох Асклепія (медичного).*

Щит обрамляють лаврова та дубова гілки, що символізують гідність і силу та мудрість і велич, відповідно. Внизу/вверху на синій стрічці зі срібним підкладом напис сріблом: “Karazin.UA” (назва не лише університету, але й домену, робить історичний герб

більш сучасним).

Фіналізувавши герб, розробники перейшли до, власне, емблеми (Додаток 1.27), шрифту, а також можливої візуалізації нового стилю університету (на одягу тощо: Додатки 1.28-1.29).

Список використаної літератури

Діденко В. (2025). *Символіка ТОП-12 університетів російської імперії: минула та сучасна*. Гербознавство: Корпоративна геральдика. URL: <https://varta.com.ua/heraldry/corporate/1228724> [Дата останнього доступу: 01.05.2025].

Касьяненко Р. (2024) *Родинний герб Каразіних: візантійський орел, болгарський лев і грецький шолом*. Гербознавство: Шляхетна геральдика. URL: <https://varta.com.ua/heraldry/noble/1228631> [Дата останнього доступу: 01.05.2025].

Однороженко О. (2025). «Геральдика Слобідської України сер. XVII – поч. XX ст.», Гл. V («Герби слобідської старшини»)

РГИА, ф. 1343, оп. 25, ед. хр. 1254, л. 2.

Тисяча років української печатки. (2013). Каталог виставки (упорядник Савчук Ю). Інститут історії України. 496 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

1.1-1.2. Сучасна емблема («герб») Каразінського університету, створена студентами на початку 2000-х (ліворуч) та осучаснена радянська емблема університету (праворуч).

1.3-1.4. Сучасні емблема та лого МДУ. 1.5. Емблема Тартуського університету (праворуч)

1.6-1.8. Сучасні емблеми Київського, Одеського та Саратовського університетів

НАЦИОНАЛЬНЫЙ
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ
Томский
государственный
университет

Российская Академия Наук

1.9-1.10. Попередня емблема Томського університету та російської Академії наук (сучасна)

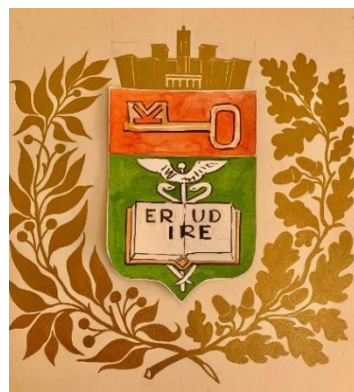

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

1.11. Сучасна емблема Вільнюського університету (давніше Віленського, *вверху ліворуч*). 1.12-1.13. Історична (*по центру*) та сучасна (*праворуч*) емблема Гельсінського університету

1.14-1.16. Емблеми Санкт-Петербурзького, Казанського та Варшавського університетів

1.17-1.20. Ескізи оновленого університетського герба синтезованого з елементами міської геральдики (виконала О. Бойко); 1.21. Герб міста Харків (від 1995 р.); 1.22. Ескіз оновленого університетського герба (виконав О. Чекаль, праворуч)

1.23. Реконструкція родинного герба Каразіних (виконав О. Чекаль). 1.24. Велика печатка Харківського університету (XIX ст.). 1.25. Оновлений герб з використанням символів факультетів та шолому з родинного герба засновника університету (праворуч).

**ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА**

1.26. Оновлений герб з використанням символів перших факультетів та корони у вигляді головного корпусу Університету (ліворуч). 1.27. Нова емблема університету з написом фірмовим шрифтом (проект О.Чекаля та А.Безуглого)

1.28-1.29. Можлива візуалізація нового стилю університету на одязі. У всіх можливих комбінаціях – кольорових, чорно-білих, інверсних – знак залишається чітким та впізнаним

6

ХРОНОЛОГІЧНІ СКЕТЧІ УЛЯНИ КРЕХОВЕЦЬ ЯК РЕФЛЕКСІЯ ЩОДО ПОДІЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Горбань Сергій Іванович

Український Вільний Університет, Факультет Україністики,
докторантура (спеціальність “Українознавство”)

Email: gsergiy77@gmail.com

Науковий керівник: д-р. мист., проф. Єфіменко А. Г.

В статті здійснено спробу аналізу впливу російсько-української війни на сакральне мистецтво сьогодення на прикладі творчості львівської художниці Уляни Креховець. Розглянуто хронологічні скетчі художниці – серію графічних замальовок та начерків, як швидку реакцію на трагічні події війни та спосіб їх фіксації. Визначено основні теми творів та нові іконографічні рішення. Підкреслено важливість появи нового мистецького документу часу, який відображає сучасну дійсність та боротьбу українців з російськими загарбниками.

Ключові слова: хронологічні скетчі, сакральне мистецтво, російсько-українська війна, іконографія.

CHRONOLOGICAL SKETCHES BY ULYANA KREKHOVETS AS A REFLECTION ON THE EVENTS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Gorban Sergii

Ukrainian Free University, Faculty of Ukrainian Studies,
Supervisor: Doctor of Arts, Professor A. Efimenko.

The article attempts to analyze the impact of the russian-Ukrainian war on the sacred art of our time on the example of the work of Lviv artist Ulyana Krekhovets. The artist's chronological sketches are considered – a series of graphic sketches and outlines, as a quick reaction to the tragic events of the war and a way of recording them. The main themes of the works and new iconographic solutions are identified. The importance of the emergence of a new artistic document of the time, which reflects the contemporary reality and the struggle of Ukrainians against the russian invaders, is emphasized.

Keywords: *chronological sketches, sacred art, russian-Ukrainian war, iconography.*

Сьогодні сакральне мистецтво стає методом рефлексії та емпатії стосовно подій російсько-української війни та способом їх фіксації. В даному контексті важливим є розгляд творчості Уляни Креховець (див. Додаток 1) – художниці, іконописиці, дизайнерки, викладачки та очільниці проєктів і програм Іконописної школи “Радруж” Українського Католицького Університету (УКУ), координаторки мистецьких проєктів УКУ. Мисткиня живе та працює у Львові. Її іконографічні твори знаходяться у збірках приватних колекцій України, Європи, Америки, Канади, Англії та Австралії⁷¹ (INVICTA 2022).

Роботи Уляни Креховець вирізняє авторський стиль виконання, вона використовує дошку, левкас, сріблення, золочення, жовткову темперу (натуральні пігменти та цінні матеріали). Також ізограф займається народним малярством на склі, створює ілюстрації, є авторкою проєктів церковних хоругв, постаментів та ін. Секрети професійної майстерності художниці опановувала під час навчання у Львівській Національній Академії Мистецтв (2005–2011 рр.) та Українському Католицькому Університеті (2010–2013 рр.). З травня 2015 року і донині Уляна Креховець регулярно проводить майстер-класи з іконі на склі, як автентичної, так і за сучасними технологіями (понад 35 майстер-класів)⁷² (Креховець, 2014).

Творчою візитівкою Уляни Креховець стають авторські проєкти ікон на склі – #мої_милі_бозі, #ангел_на_долоні та #бозя_в_кишенці (найменші 5х5 см). Їх стиль, за визначенням самої художниці, – folk-art – найвне декоративно-ужиткове мистецтво. “Мої милі бозі” – це зменшені копії або наслідування ікон, які зберігаються в Музеї УКУ і є дарунком львівського мецената та колекціонера Івана Гречка. Усі вони створені на склі, яке символізує крихкість і цінність нашого життя. “Мої милі бозі” художниця передає на благодійні аукціони для підтримки армії, культури, освіти й медицини – чотири стовпа, які, на думку майстрині, допоможуть нам вистояти. Авторка так коментує нові ікони: “Якось у когось була потреба “маленької Бозі”: так, щоб мати при собі, так щоб руцями було мальоване, ексклюзивне і душевне, помістилося в долоньку і сховалося в кишенюку...”⁷³ (Art_uliana_krekhovets, 2023).

Згодом, під впливом російсько-української війни, унікальною авторською знахідкою мисткині стають скетчі-замальовки з миттєвою реакцією на події війни (див. Додаток 2). За свідченням Уляни Креховець, вона “зрозуміла, що вже вичерпала себе на традиційних іконах та іконах на склі, що потрібне щось таке, що дасть можливість видати емоцію в найкоротший час. Почала робити графічні замальовки. Часто малювала в укритті. Брала з собою альбомчик і робила начерки маркерами: силуети, емоції, як люди виглядають в укритті, про що вони думають (...) Я раніше малювала фігурні маленькі іконки “Мої милі бозі”. Зараз якось не малюються, бо мені не на часі... Ми з друзями ходили вчитися стріляти, розбирати і збирати Калашника [автомат], надавати першу домедичну допомогу.

⁷¹ INVICTA. Нескорена. Історії українських художниць та їхні картини, створені в перші 111 днів війни з росією з 24.02.22 по 14.06.22. (2022). Salutis, Київ. За загальною редакцією О.Тімонтеєвої та Ю.Ткача, 144 с.

⁷² Уляна Креховець (2014). УКУ. Львів. URL: <http://radruzh.org/komanda/uljana-krekhovets/> [Дата останнього доступу 01.12.2023].

⁷³ Art_uliana_krekhovets. #бозя_в_кишенці або #ангел_на_долоні. (2023). URL: https://www.instagram.com/p/CpJBykctVko/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRIODBiNWFIZA== [Дата останнього доступу 11.02.2024].

Так виникла замальовка “Мої милі бозі ідуть вчитися боронитися”⁷⁴ (Куртяк 2022) (див. Додаток 3).

Під час війни художниця почала малювати мало не щодня іконографічні зарисовки того, що відбувається. Це була своєрідна хроніка війни в іконах. Ізографці, за її словами, було важливим показати іконографічність всього, що відбувається. Приміром, історія, коли Богородиця з маленьким Ісусом і Йосипом тікали до Єгипту, ховалися від знищення, переслідування, починає асоціюватись з теперішнім часом. Всі жінки і діти, які зараз тікають, є повторенням тієї біблійної історії. На іконі “Втеча до Єгипту” в трактуванні Уляни Креховець, замість віслика – вантажна машина, в якій сидить Богородиця з Христом та жінками з дітьми, які втікають з різних міст України до Львова та уподібнюються до Богородиці з маленьким Христом. “Іде машина, потрапляє під обстріли. А оцей сегмент неба і Благословляюча Десниця Христа охороняє і своїм світлом огортає машину, оберігає матір з дітьми”⁷⁵ (Куртяк 2022).

Одним з багатьох терористичних актів північного сусіда був обстріл ТЦ “Амстор” у м. Кременчук 27.06.2022, під час якого загинула 21 людина, десятки отримали поранення. Уляна Креховець першою серед митців творчо відреагувала на теракт в “Амсторі”, наступного дня виклавши скетч на своїх сторінках у соцмережах. Це характерний випадок, коли реакцією на трагічні події війни ставали графічні замальовки художниці. Також У. Креховець фіксує й успішні дії ЗСУ. Приміром, після часткового руйнування Кримського мосту 8 жовтня 2002, мисткиня створила графічну замальовку цієї події (див. Додаток 4), також з’явився скетч на звільнення Херсону. За словами У. Креховець, того дня вона не мала з собою маркерів та альбому, та створювала скетч в смартфоні їдучи у маршрутці та отримуючи схвальні відгуки випадкового “чукака зі сидіння”⁷⁶ (Хто, як не ми..., 2022).

Скетчі Уляни Креховець через соцмережі стали впізнаваними не лише в Україні, а й закордоном. За словами львівської іконописиці, вона точно не уявляла своєї пресональної виставки в Дубліні на запрошення Української Церкви в Ірландії: “Мистецтво то таки цікава штука – можна успішно закінчити академію, знати добре анатомію чи рисунок (часом і викладати ці предмети), володіти однією з найцінніших технік темперного малярства, – а захопити увагу людей наївними дитячими замальовками про абсурдність часу, про біль, сум, і велику надію і віру – що Хтось таки над нами усіма існує, нас сотворив і нас врятує. І правда восторжествує. І ми переможемо обов’язково! Але на шляху до тієї перемоги мусимо працювати на всіх фронтах, і достукуватися до світу у той спосіб, у який світ приймає і зачаровується нами. Так на перших місяцях війни мої замальовки поширювалися соцмережами, мейлами, ілюстрували доповіді вчених українців і їхніх колег закордоном. Таким чином отримала запрошення у країну, яка щедро приймала і приймає усіх постраждалих від варварської русні”⁷⁷ (War in Ukraine..., 2022).

У 2023 році відбулася виставка “Війна. Начерки”, на якій було представлено частину хронологічних скетчів масштабного вторгнення 2022 року авторства Уляни Креховець у музеї імені Шептицьких Церкви УГКЦ с. Прилбичі Львівської області. Це близько 40 робіт, які стали способом розповісти про те, що зараз болить в українців, а разом і про надію, віру й сакральність часу та подій⁷⁸ (Мар’ян, 2023). Частину начерків у лімітованій кількості

⁷⁴ Куртяк. Л. (2022). «Позбутися сірості, розпростати плечі, додати кольору і віри» – іконописиця Уляна Креховець. УКУ. Львів URL: <https://ugcc.ua/data/pozbutysya-sirosti-rozprostaty-plechi-dodaty-koloru-i-viry-ikonopysytsya-ulyana-krehovets-589/> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

⁷⁵ Так само.

⁷⁶ Хто, як не ми, спалим мости? (2022). URL: <https://www.instagram.com/p/CjcmjE2tcwJ/> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

⁷⁷ War in Ukraine: Religion & Art. Ulyana Krekhovets (2022). URL: https://www.instagram.com/p/CmARf5ONdAG/?img_index=1 [Дата останнього доступу 01.05.2025].

⁷⁸ Мар’ян О. (2023). “Культура має велику місію: показати, що твоє, а що – ні”, – іконописиця Уляна Креховець. РІСУ. Львів. URL: https://risu.ua/kultura-maye-veliku-misiyu-pokazati-shcho-tvoye-a-shcho-ni-ikonopisytsya-ulyana-krehovets_n144083 [Дата останнього доступу 01.05.2025].

можна придбати у формі одинарної листівки або комплекту листівок чи магнітів. Усі вилучені копії будуть спрямовані на підтримку ЗСУ даною парафією. Таким чином, начерки були в Ірландії, частково демонструвались у Європі та Львові, а тепер у Прилбичах. У 2024 році В УКУ відбулася виставка “Війна. Начерки. Сакральність щоденності” – “це серія графічних замальовок та начерків, які відображають сучасну дійсність та боротьбу українців з російськими загарбниками. Через кожну з них явно і неявно промовляє важливість кожного дня у контексті війни та людської екзистенції”⁷⁹ (“Моє служіння у часи війни у тому, щоб робити добре і щиро все, що вмію і там де я є” 2024 [URL]).

Частину скетчів Уляни Креховець було опубліковано у альбомі “INVICTA. Нескорена. Історії українських художниць та їхні картини, створені в перші 111 днів війни з росією з 24.02.22 по 14.06.22”. INVICTA. Нескорена – проект київського видавництва Салютіс та Чернігівського художнього музею імені Григорія Галагана. Це особисті історії 28 українських художниць та їхні картини, створені за перші 111 днів після нападу росії на Україну, з 24 лютого 2022 року по 14 червня 2022 року.⁸⁰ (INVICTA 2022, 144).

При оформленні обкладинки часопису “Патріярхат”, 4 (492), 2022 р. стався в нагоді один зі скетчів Уляни Креховець. Редактори видання разом з мисткинею зуміли вдало фрагментувати емоцію з роботи “100 днів війни, болю і тривоги” на обкладинці видання⁸¹ (Патріярхат, Вип. 4 2022 [URL]).

Сьогодні можна сказати, що Уляна Креховець йде в мейнстрімі процесів творчої рефлексії щодо подій російсько-української війни, формуючи нові наративи, які виражають реакцію на події війни та емпатію стосовно постраждалих внаслідок російської агресії. Хронологічні скетчі художниці збагачують українське сакральне мистецтво, стаючи важливим мистецьким документом часу. Таким чином, художнє переосмислення подій привертає увагу до України за кордоном, працює на її підтримку, передає зміст страшних подій сьогодення. Мистецькі процеси, які відбуваються наразі в Україні та пов’язані з російсько-українською війною знаходять своє відображення в творчості Уляни Креховець. Хронологічні скетчі масштабного вторгнення художниці є не лише оригінальною авторською знахідкою, а й унікальним свідком війни.

Список використаної літератури

Куртяк. Л. (2022). “Позбутися сірості, розпростати плечі, додати кольору і віри” - іконописиця Уляна Креховець. УКУ. Львів URL: <https://ugcc.ua/data/pozbutusya-sirosti-rozprostaty-plechi-dodaty-koloru-i-viry-ikonopysytsya-ulyana-krehovets-589/> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Мар’ян О. (2023). “Культура має велику місію: показати, що твоє, а що – ні”, – іконописиця Уляна Креховець. РІСУ. Львів. URL: https://risu.ua/kultura-maye-veliku-misiyu-pokazati-shcho-tvoe-a-shcho--ni--ikonopisicya-ulyana-krehovec_n144083 [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Креховець У. (2024) *Моє служіння у часи війни у тому, щоб робити добре і щиро все, що вмію і там де я є*. URL: https://www.instagram.com/p/C5GfHcmt_Mn/?img_index=9 [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Патріярхат. (2022). Львів. Вип. 4 (492) URL: <https://www.patriyarkhat.org.ua/nomery-zhurnalu/4-491-2022/> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

⁷⁹ “Моє служіння у часи війни у тому, щоб робити добре і щиро все, що вмію і там де я є” (2024). URL: https://www.instagram.com/p/C5GfHcmt_Mn/?img_index=9 [Дата останнього доступу 01.05.2025].

⁸⁰ INVICTA. Нескорена. Історії українських художниць та їхні картини, створені в перші 111 днів війни з росією з 24.02.22 по 14.06.22. (2022). Salutis, Київ. За загальною редакцією О.Тімонтеєвої та Ю.Ткача, 144 с.

⁸¹ *Патріярхат*. (2022). Львів. Вип. 4 (492) URL: <https://www.patriyarkhat.org.ua/nomery-zhurnalu/4-491-2022/> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Уляна Креховець (2014). УКУ. Львів. URL: <http://radruzh.org/komanda/uljana-krehovets/> [Дата останнього доступу 01.12.2023].

Хто, як не ми, спалим мости? (2022). URL: <https://www.instagram.com/p/CjcmjE2tcwJ/> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

INVICTA. Нескорена. Історії українських художниць та їхні картини, створені в перші 111 днів війни з росією з 24.02.22 по 14.06.22. (2022). Salutis, Київ. За загальною редакцією О.Тімонтеєвої та Ю.Ткача, 144 с.

Art_uliana_krehovets (2023). #бозя_в_кишенці або #ангел_на_долоні. URL: https://www.instagram.com/p/CpJBykctVkO/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRlODBiNWFlZA== [Дата останнього доступу 11.02.2024].

War in Ukraine: Religion & Art. Ulyana Krehovets (2022). URL: https://www.instagram.com/p/CmARf5ONdAG/?img_index=1 [Дата останнього доступу 01.05.2025].

ДОДАТКИ

1. Львівська художниця Уляна Креховець

2. Скетчі Уляни Креховець

3. “Мої милі бозі ідуть вчитися боронитися”

ХТО, ЯК НЕ МИ, СПАЛИМ МОСТИ?
СЛАВА БОГУ, СЛА ЙСУ, СЛАВА НАШИМ ЗСУ!

4. Скетч-реакція на ураження Кримського мосту

КРЕАТИВНІ ІНДУСТРІЇ

КУЛЬТУРНИЙ РУХ: ВПЛИВ КУЛЬТУРНО ЗМІШАНИХ СІМЕЙ І ФОРМУВАННЯ АВСТРАЛІЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Софія Пошивайло-Таулер

Первісно подано для курсу ANT3MQA

Польові дослідження та етнографія: Якісні методи дослідження

Викладач: д-р Реймонд Мадден, Університет Ла Троб

Назва: Динаміка родини з культурним поєднанням та впливи культурної соціалізації, транснаціоналізму і теорії дітей третьої культури на родинне середовище

Ця робота досліджує, як культурно змішана українсько-австралійська родина в Мельбурні знаходить своє місце в ідентичності через транснаціоналізм, культурну соціалізацію та досвід дітей третьої культури. Через спостереження та інтерв'ю дослідження виявляє, як мова, спадщина та зв'язки з діаспорою формують динамічне, що розвивається розуміння австралійської ідентичності в мультикультурному контексті.

Ключові слова: *транснаціоналізм, культурна соціалізація, діти третьої культури, українська діаспора, ідентичність, мультикультуралізм, австралійське суспільство.*

CULTURAL MOVEMENT: THE IMPACT OF CULTURALLY BLENDED FAMILIES AND THE EVOLVING AUSTRALIAN IDENTITY

Sophiya Poshyvaylo-Towler,

*Originally for ANT3MQA – Fieldwork and Ethnography:
Qualitative Research Methods*

Tutor: Dr Raymond Madden, La Trobe University
*Family Dynamics of a Culturally Blended Family, and the
Impacts of Cultural Socialisation, Transnationalism
and the Third Culture Kid theory on the family*

This paper explores how a culturally blended Ukrainian-Australian family in Melbourne navigates identity through transnationalism, cultural socialisation, and Third Culture Kid experiences. Through observation and interviews, the study reveals how language, heritage, and diaspora ties shape a dynamic, evolving understanding of Australian identity in a multicultural context.

Keywords: *transnationalism, cultural socialization, third culture kids, Ukrainian diaspora, identity, multiculturalism, Australian society.*

This paper uses information from participant observations over the course of 6 weeks and semi-formal interviews conducted within the family home of a culturally blended family. The aim of this study was to understand the dynamics within the family and determine the impacts of transnationalism, cultural socialisation and the Third Culture Kid theory on the lives of these individuals, including how they interact with society here in Melbourne, the family and their dynamics and how it influences them. I fully acknowledge that this paper would not have been possible if I had not been part of this family unit and had not had the experiences I have had. This paper was inspired by my feelings of being out of place or a Third Culture Kid. Out of respect for the family, identifying information has been redacted.

Why are culturally blended families significant to society in Melbourne? This was the question on my mind heading into this research. Melbourne is home to at least 140 cultural

communities (City of Melbourne 2024), with known areas of the city dedicated to diasporas of various cultures, such as the suburb of Oakleigh in Southeastern Melbourne being well known as ‘The Greek Suburb’. By examining the long-term impacts of transnationalism, cultural socialisation and the Third Culture Kid theory, it offers insight into the evolving demographics of people in Melbourne and beyond, with migration becoming increasingly prevalent and culturally diverse families becoming more common.

But what is transnationalism, cultural socialisation and the Third Culture Kid theory? Transnationalism refers to the interconnectedness and movement of people, ideas, and processes across borders (Price and Contreras 2021). Cultural socialisation is the way children learn about their culture’s histories, values, and beliefs (Wang and Brenner 2016). The Third Culture Kid (TCK) theory describes individuals who spend significant time outside their parents’ culture, forming relationships with multiple cultures without fully belonging to any. TCKs assimilate elements from each culture but primarily identify with others who share similar backgrounds (Pollock and Van Reken 2009).

The participants I am observing in this research are family unit in Southeastern Melbourne, Australia, who are either children of migrants, diaspora members who have grown up in Melbourne, the spouse of a migrant or have migrated to Australia. They are a woman in her early 50s, her husband who is also in his early 50s and their youngest child who is a pre-teen. The woman migrated from Ukraine in 1996 to New Zealand and then later to Australia in 2013 along with her family. The man lived most of his life in New Zealand until 2013, with the move to Australia, and their son was born here in Australia. The observation of this family unit took place mostly in the family home, as the evening after work was when the family was mostly congregated.

Inside the home and dynamics of language

Throughout my observations, what became increasingly clear to me is that the primary language in the family home is not English, but Ukrainian. Peppered in daily conversation in the house, whether that is greetings, asking for someone’s attention, or even baby talk with the pet cat, Ukrainian is the staple language in the household, even for non-Ukrainian speakers like the man. The woman frequently refers to her husband as *коханий* (kokhanyy – means my love) and other pet names for her husband. As for her children, there are many nicknames for their son, including *сонце* (sontse- meaning sun), *зайчик* (zaichyk- meaning bunny), *кошеня* (koshenya- meaning kitten), which were also applied to me. But the husband did not seem isolated by this, but rather embraced this. He responds to his wife in English, but he shows a comprehensive understanding of Ukrainian despite not being a speaker himself. This is a result of being surrounded by three Ukrainian speakers daily, or rather language socialisation – a form of cultural socialisation.

The man is the only person who is not multilingual in the family. The woman and I speak Ukrainian, Russian and English, while the son speaks both Ukrainian and English; however, Russian is not spoken in the household for a myriad of reasons – most notably the Russian invasion and subsequent war on Ukraine, which we will delve into later in this paper. Ukrainian is also the language used to communicate with the woman’s extended and immediate family, including her parents.

There is an emphasis on the learning of Ukrainian in the household. At the time observation was being conducted, I spent the majority of my days with the man as he and I were constantly home for both work and study, who, until recently, was studying Ukrainian online via Zoom, as well as using Duolingo. The man and I often speak in back-and-forth Ukrainian and English, with the most common phrase beginning our daily coffee break being ‘*тато, ти хочеш кави?*’ (tato, ty khochesh kavy? – Dad, do you want coffee?). The son attends weekly Saturday school to learn Ukrainian and has been since kindergarten, and at the time of this research was in the 5th grade class. He also attended weekly or sometimes twice-a-week lessons for Ukrainian via Zoom to improve his pronunciation of words and letters, specifically the rolling of the letter R. Some would consider this class a form of speech therapy. The son is also interested in Chess, and learns chess

via Zoom in Ukrainian, combining his interests with Ukrainian to improve his language skills, with the bonus of asking his favourite big sister to play a match with him, just to beat her, which I'm sure the son thoroughly enjoys.

Multilingual households are not uncommon in Melbourne. 45% of Australians were either born overseas or have a parent who was (Sumartojo, 2018). In 2011, more than 1.1 million people or 29% of the population of Greater Melbourne, spoke a language other than English at home and in 2016, that number grew to 1.4 million or 32.3% of the people living in Greater Melbourne (Migration Council Australia, 2021). Together, these facts establish that about 1 in 4 people in Australia speak a second language or more at home, including the family I am observing (Australian Institute of Health and Welfare, 2024).

Culture and Nationalism in the Family

The family I am observing participates heavily in many diaspora-associated communities, activities and organisations. In my observations, this is spearheaded by The Woman, who at the time of this research is involved in the Ukrainian Women's Association of Victoria and the Ukrainian World Congress, as well as the Ukrainian Youth Association in Melbourne. She has often described the Ukrainian World Congress as being a 'Ukrainian government in exile'. In the period of this research, she has also led many pro-Ukrainian rallies outside the Victorian parliament, as well as fundraising events for the Ukrainian Army.

The Son is a member of the Ukrainian Youth Association; he attends meetings for his age group and is studying to earn a badge. From what The Woman has said to me informally, the family unit's association with the Ukrainian Youth Association began in 2012 in New Zealand, with me as a member. This is due to shared values and beliefs between the organisation and The Woman's values that she wanted to pass on to her children, with the organisation's motto being 'God and Ukraine'. It also indicates Christian values that dominate the Ukrainian community. While the Ukrainian diaspora in Melbourne is mostly Catholic, The Woman and her children are Eastern Orthodox. From observing the family, it is clear to me that The Man and The Son have been culturally adapted to The Woman's ideals – the cultural socialisation that a community such as the Ukrainian Youth Association provides is invaluable, but it also instils a form of transnationalism in The Son and The Man- despite The Man not being a Ukrainian national. The best way to describe him would be Ukrainian at heart. He attends the diaspora events and fundraisers, has friends within the Ukrainian community in Melbourne, and while he is a self-described non-believer in God or religion, he attends mass on major holidays with the family and community. This includes the sense of nationalism predominant in the family.

The Woman has been a very open Ukrainian nationalist, she fundamentally believes in Ukraine's fight for freedom and actively protests any form of aggression. This is instilled in me, along with The Son and The Man. A common phrase is spoken in the household, and outside of it, within diaspora circles, is 'Слава Україні' (slava ukrayini), which translates to 'Glory to Ukraine'. The phrase has its roots in the Ukrainian War of Independence (1917-1921) when the Russian Empire's collapse pushed various groups to forge an independent Ukrainian state (Tsurkan, 2024). Ukrainian historian Yuri Yuzych that "Slava Ukraini" was used by Poles, Armenians, and Georgians to express their solidarity with Ukrainians during that time (Tsurkan, 2024). The Woman grew up in Soviet Ukraine, but her family has roots as a famous pottery family. Today, her grandparents' home is a national museum. This nationalism is instilled in her husband and children. The Son, The Man and I can recite the Ukrainian national anthem by heart, Ukraine's plight for freedom at the forefront of our minds. Ukrainian flags are hung in the family home. This has become more prevalent with the Russian war on Ukraine.

Earlier, it was mentioned that The Son attends Saturday school to learn Ukrainian. This means not only language, but history dating back to before the Middle Ages, dance, religion, traditions and festivals. This resonates within diaspora communities across Melbourne such as within the Greek diaspora: "Greekness was instilled through shared language, food and customs, constructed around 'home' 'community' and shared Australian spaces in childhood, whereas being

Australian was learned in the public spaces of the school, and learning the English language” (Mavroudi, Holt, 2021). The collective diaspora and their children have the identity of their parents drilled into them from a young age, as seen through The Son. I went through the same experience 10 years ago. This also creates separate spaces in a child’s life. My observations of The Son within the home and seeing him interact with his friends make it clear that being Ukrainian and Australian are two separate identities. English is reserved for The Man or Myself, while The Son exclusively speaks Ukrainian with The Woman. It is hard to blend the two cultures seamlessly. The Son, in the cases I have observed over the research period, is Ukrainian at home and within diaspora, and Australian otherwise.

There are a large number of Ukrainians living outside of Ukraine, while values are highly personal and vary from person to person, most Ukrainians I have met, both within this research and outside, all have a sense of national pride, particularly here in Australia. Greater Melbourne has 5,322 Ukrainian-born people, excluding descendants and children who make up the majority of the diaspora (Australian Bureau of Statistics, 2018). This implies there is a community of diaspora and children of migrants, just like The Son, who have a similar experience, Ukrainian or otherwise.

So, how do these observations fit into the study of Australian Identity?

Culturally blended families in Melbourne, such as the one in this study, exemplify the dynamic nature of Australian identity, showing the complexities of multiculturalism in an increasingly globalised world. Through the lens of transnationalism, these families navigate multiple cultural landscapes, weaving together their heritage and Australian influences in ways that shape their everyday lives and identities. The family observed in this study serves as an example of this interplay of identities.

At home, the predominant use of the Ukrainian language acts as both a vessel for cultural preservation and a means of socialisation. Conversations are often infused with Ukrainian terms and expressions, reinforcing a sense of connection to their heritage. The children learn not only the language but also the rich tapestry of traditions, values, and histories associated with it. For instance, The Son attends Ukrainian language classes and participates in community activities, all of which foster a deep understanding of his cultural background. This process of cultural socialisation is crucial in helping him navigate the complexities of his identity as a Third Culture Kid (TCK). He switches between cultural identities, embodying the challenges of belonging that many TCKs face.

The family’s active participation in diaspora organisations further emphasises the importance of community in shaping identity. The Woman is deeply involved in the Ukrainian Women’s Association and the Ukrainian Youth Association, both of which serve as platforms for cultural expression, support, and activism. Through these organisations, the family maintains strong ties to their Ukrainian roots while contributing to the multicultural fabric of Melbourne. Participation in community events, fundraisers, and rallies not only reinforces their cultural identity but also cultivates a sense of belonging within the larger Ukrainian society. This dual engagement between everyday life, such as school, for The Son illustrates that cultural pride and national identity can coexist harmoniously in broader Melbourne society.

Moreover, the experience of transnationalism plays a significant role in their identity formation. As members of a culturally blended family, they navigate the complexities of living between cultures. This interconnectedness allows them to draw from various cultural influences, enriching their lives and shaping their worldview. For example, while The Son actively engages with his Ukrainian heritage, he is also exposed to the broader Australian culture, learning to appreciate its values and customs. This fluidity challenges the notion of a fixed national identity, instead presenting Australian identity as a mosaic composed of diverse cultural threads.

The pronounced sense of Ukrainian nationalism within the family further illustrates the complexities of identity in a multicultural society. The Woman’s active advocacy for Ukraine’s

freedom resonates with a broader narrative among many diasporic communities in Australia. Expressions of cultural pride, such as the use of Ukrainian flags and participation in national events, do not detract from their Australian identity; rather, they enrich it, allowing for a more inclusive understanding of what it means to be Australian.

The experiences of culturally blended families reveal that Australian identity is not a monolithic experience but a fluid and evolving construct; rather, the Australian Identity is, at its core, a combination of ethnic identities. It is shaped by the narratives of migration, the challenges of belonging, and the vibrant interplay of cultural influences that characterise contemporary society. As these families navigate life, they contribute to a richer, more inclusive understanding of what it means to be Australian in today's world. This ongoing transformation of identity underscores the importance of embracing diversity as a fundamental aspect of the Australian experience. Through their lived experiences, culturally blended families illustrate the potential for cultural intersections to foster a sense of belonging, community, and national pride.

Culturally blended families, such as the Ukrainian-Australian family observed in this study, significantly contribute to the evolving narrative of Australian identity. As Melbourne continues to thrive as a multicultural hub, the interactions between various cultural influences provide insight into how identities are shaped and redefined in the context of globalisation. The family's experiences illustrate key concepts of transnationalism, cultural socialisation, and the Third Culture Kid theory, which reveal the complexities of belonging in contemporary society.

Transnationalism, defined earlier as the interconnectedness of people and ideas across borders (Price & Contreras, 2021), plays a critical role in the family's dynamics. Nataliya's active involvement in diaspora organisations, such as the Ukrainian Youth Association, exemplifies how transnational connections facilitate cultural preservation while simultaneously enriching Australian society. By participating in community events, rallies, and educational initiatives, the family not only sustains their Ukrainian heritage but also reinforces a collective identity that resonates within the broader multicultural context of Melbourne.

Cultural socialisation emerges as another significant theme in understanding the family's identity. The household's predominant use of the Ukrainian language highlights the importance of linguistic and cultural transmission in shaping children's identities (Wang & Brenner, 2016). The Son's engagement with his Ukrainian roots through language classes and community activities highlights how cultural socialisation fosters a sense of belonging, enabling him to navigate the complexities of being a Third Culture Kid. This dual identity often results in The Son oscillating between his Ukrainian heritage and his Australian upbringing, reflecting the fluid nature of contemporary identity.

Moreover, the family's pronounced sense of nationalism further complicates their identity in a multicultural society. The Woman's passionate advocacy for Ukraine's freedom and her efforts to instil these values in her children exemplify how national pride can coexist with Australian identity. This sentiment is echoed in the broader diasporic community, where cultural pride serves as a source of resilience and unity. The expression "Слава Україні" (Slava Ukraini) resonates not only as a slogan of national pride but also as a bridge connecting diasporic communities to their homeland, thereby enriching their Australian identity.

As this study illustrates, the experiences of culturally blended families highlight that Australian identity is not a singular or static entity. Instead, it is a dynamic and multifaceted construct shaped by migration narratives, cultural intersections, and the lived experiences of individuals. The family's ability to navigate multiple cultural landscapes reinforces the idea that Australian identity is composed of diverse cultural threads. This ongoing transformation shows that diversity is a cornerstone of the Australian experience, fostering an inclusive society that values the contributions of all its members.

Bibliography

Bruneau, M. (2010). 'Diasporas, transnational spaces and communities'. In Bauböck, R. &

Faist, T. (Eds.), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*. Amsterdam University Press, Amsterdam. p. 37.

City of Melbourne (n.d.). *Multicultural Communities*. Available at: <https://www.melbourne.vic.gov.au/multicultural-communities#:~:text=The%20City%20of%20Melbourne%20is,in%20Europe%2C%20Asia%20and%20Africa>. [Accessed: 01.11.2024].

Culturally and linguistically diverse Australians Overview (n.d.). *Australian Institute of Health and Welfare*. Available at: <https://www.aihw.gov.au/reports-data/population-groups/cald-australians/overview> [Accessed: 01.11.2024].

Duke University (2023). 'Qualitative Research Methods: A Data Collectors Field Guide, Module 2: Participant Observation'. *Family Health International*. Viewed 31.08.2023. Available at: <https://instr.iastate.libguides.com/researchmethods/observation>.

Edensor, T. & Sumartojo, S. (2018). *Nations and Nationalism*, 24(3), pp. 553–578. doi: 10.1111/nana.12421.

Jamshed, S. (2014). Qualitative research method-interviewing and observation. *Journal of Basic and Clinical Pharmacy*, 5(4), pp. 87–88. <https://doi.org/10.4103/0976-0105.141942>

Jones, E. M., Reed, M., Gaab, J. & Ooi, Y. P. (2022). Adjustment in third culture kids: A systematic review of literature. *Frontiers in Psychology*, 13, 939044. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.939044>

Mavroudi, E. & Holt, L. (2021). 'Learning to be (multi)national: Greek diasporic childhood re-memories of nationalism and nation-building in Australia'. *Children's Geographies*, 19(5), pp. 552–566. doi: 10.1080/14733285.2021.1965090.

Migration Council Australia (2021). *Data Mapping of Languages across Victoria*. Available at: <https://www.socialpolicy.org.au> [Accessed: 01.11.2024].

Pollock, D. C. & Van Reken, R. E. (2009). *Third Culture Kids: Growing Up Among Worlds*. Nicholas Brealey, Boston.

Price, D. & Contreras, I. N. (2021). 'Syllabus Archive: Diverse Approaches to Transnationalism'. *Society for Cultural Anthropology*. Viewed 30.08.2023. Available at: <https://culanth.org/fieldsights/syllabus-archive-diverse-approaches-to-transnationalism#:~:text=Transnationalism%20is%20broadly%20understood%20as,transcend%E2%80%9D%20nation%2Dstate%20borders>.

Useem, R. & Cottrell, A. (1996). 'Adult Third Culture Kids'. In Smith, C. D. (Ed.), *Strangers at Home: Essays on the Effects of Living Overseas and Coming "Home" to a Strange Land*. Aletheia Publications, New York.

Van Reken, R. E. (2021). *About, Cross Cultural Kids*. Viewed 30.08.2023. Available at: <http://www.crossculturalkid.org/about/>

Wang, Y. & Benner, A. D. (2016). Cultural socialization across contexts: Family-peer congruence and adolescent well-being. *Journal of Youth and Adolescence*, 45(3), pp. 594–611. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0426-1>

Australian Department of Home Affairs (2016). *Ukraine-born Community Information Summary*. Available at: <https://www.homeaffairs.gov.au> [Accessed: 01.11.2024].

ВІД ОБРЯДОВОСТІ ДО ПЕРФОРМАТИВНОСТІ: НА ПРИКЛАДІ СТВОРЕННЯ АВТОРСЬКОГО ОДНОАКТНОГО БАЛЕТУ «ЛИМЕРІВНА»

Матвіюк Денис Андрійович

*Волинський національний університет ім. Лесі Українки
магістратура, (спеціальність "Хореографія")*

факультет культури та мистецтв

Email: denismatviuk8@gmail.com

Науковий керівник: канд. мистецтвозн.,
доц. каф. хореографії **Косаковська Л.П.**

Описано сучасний підхід до використання українського танцювального фольклору в авторських хореографічних постановках. На прикладі балету "Лимерівна", за мотивами драми Панаса Мирного, аналізуються методи художнього переосмислення традиційного побутового танцю. Особлива увага приділяється весільному епізоду, де уповільнена версія танцю "Козачок" поєднується з традиційною українською піснею, що посилює емоційну складову у глядачів. Підкреслюється важливість збереження стилістичних особливостей народного танцю під час його сценічної трансформації. Досліджено сценічний жанр театралізованої пісні.

Ключові слова: український народний танець, хореографія, фольклор, балет, інтерпретація, сценічне мистецтво.

FROM RITUALITY TO PERFORMATIVITY: ON THE EXAMPLE OF THE CREATION OF THE AUTHOR'S ONE-ACT BALLET "LIMERIVNA"

Matviyuk Denis

Lesya Ukrainka Volyn National University

Master's degree, (specialization "Choreography"

Faculty of Culture and Arts

Supervisor: *Candidate of Arts, Associate Professor,*

Department of Choreography **Kosakovska Lesya**

A modern approach to the use of Ukrainian dance folklore in original choreographic productions is described. Using the example of the ballet "Limerivna", based on the drama by Panas Myrny, methods of artistic reinterpretation of traditional everyday dance are analyzed. Special attention is paid to the wedding episode, where a slowed-down version of the dance "Kozachok" is combined with a traditional Ukrainian song, which enhances the emotional component in the audience. The importance of preserving the stylistic features of folk dance during its stage transformation is emphasized. The stage genre of the theatricalized song is studied.

Keywords: *Ukrainian folk dance, choreography, folklore, ballet, interpretation, stage art.*

Сучасна українська хореографія перебуває у стані пошуку нових форм вираження, що водночас зберігали б автентичність фольклору та відповідали вимогам сценічного мистецтва. Саме осмислене поєднання танцювальної традиції, символізму та сценічної драматургії відкриває нові горизонти для розвитку української хореографії. Актуальним є дослідження тому що пропонує авторський підхід, та як хореографи можуть використовувати фольклорну спадщину. Прикладом такого підходу є балет "Лимерівна".

Через різні напрями розвитку українського хореографічного мистецтва та неналежну обробку танцювального фольклору, народні танці втрачають функцію репрезентації й набувають символічно-перформативного характеру, що призвело до витіснення з української хореографії фольклорних зразків. [3]

Український побутовий танець, формувався впродовж віків, в період виконання різноманітних танцювальних пісень, що з часом зазнали забуття. Попри це, побутовий танець, значно збагатив українську хореографічну лексику, композиційну, мелодійну та метроритмічну музичну структуру. Українські побутові танці мають власну символіку та специфіку виконання, в залежності від регіонів країни. Деякі з них сповнені веселих, енергійних рухів, що відображають радість та духовність, красу українського народу. Інші виражають певні обряди, події чи суспільні побутові теми. Таким чином, кожен танець

розповідає свою власну історію. Побутовий танець для українців має велике значення, саме через нього зберігається національна хореографічна спадщина, формується почуття національної свідомості, в українських танцях відображається історія та дух народу. Український побутовий танець - це не лише мистецтво, але й код національної самоідентифікації для українського народу.

Балет “Лимерівна” створено на основі мотивів однойменної драми Панаса Мирного, однак сюжет у виставі дещо видозмінений. Хореограф інтерпретує його, вибудовуючи власну драматургічну лінію через символічні танцювальні номери, в яких акцент на внутрішній стан героїні.

Український фольклорний танець є важливим чинником збереження української культури та ідентичності. З українського побутового танцю почався розвиток народно-сценічної хореографії в Україні. [2]

Важливу роль відіграє мізансцена весілля, адже саме тут використано нетиповий підхід до використання українського побутового танцю. Хор виконує сумну українську пісню “Цвіте терен”, а виконавці танцюють побутовий танець “Козачок”, але в сповільненому варіанті “rapid”. Важливим при постановці такого номеру не спотворити ідею та сутність танцю, зберегти його стилістичні особливості. Вводивши у виставу танцювальний фольклор постановник має здатися на первинному змісті образів і символів танцювальної культури. [4] Таке поєднання в номері створює внутрішній дисонанс у нареченої, яка спостерігає за цим всім, та в кульмінаційний момент тікає з весілля, не бажаючи жити з нелюбом. Цей епізод несе глибоке смислове навантаження: краще блукати в самотності, ніж втратити себе остаточно. Тож цей номер може вважатися театралізованою піснею. Основоположником театралізованої пісні, як сценічного жанру є Василь Верховинець. [1, с. 111]

Українська культура збагачена великим діапазоном тем та ідей для балетмейстерів народно-сценічної хореографії. Під час процесу постановки номеру, повинна бути як аналітична так і пошукова робота з дослідженням історичних, етнографічних, літературних джерел, після якої, балетмейстерам варто заглиблюватись в історію задля розуміння національних ознак українського фольклору та культури нашого народу.

Дія у номері номері “Спогад” відбувається після втечі з власного весілля, головна героїня Наталка згадує свої побачення з коханим, тепло та любов матері, але ці образи не приносять розради. Навпаки, вони викликають глибокий емоційний злам і внутрішній, душевний біль. В даному номері важливу роль відіграє світлова партитура. Повинно бути два сценічних промені, які освітлювати темну сцену. На сцені, під цими променями, почергово, будуть з’являтися пари, які виконують партії з першого дуетного номеру, також буде з’являтися матір. Подальше занурення в страждання відбувається в номері “Погані думки”, де нав’язливі й тривожні образи захоплюють розум Лимерівни. Через складну, нервову хореографію передано поступове психічне виснаження героїні, що зрештою призводить до стану божевілля.

Усі ці сцени є не буквальним описом тексту драми, а хореографічною інтерпретацією внутрішнього світу героїні – з його болем, спротивом, і зрештою, руйнуванням.

Одноактний балет “Лимерівна” є прикладом авторського підходу до інтеграції українського танцювального фольклору в сучасну хореографію, зберігаючи його символічну глибину та культурну ідентичність. Завдяки переосмисленню та емоційній драматургії, вистава перетворює традиційний танець на потужний інструмент для вираження внутрішнього конфлікту та психологічної складності, демонструючи незмінну актуальність та художній потенціал народної спадщини в сучасному сценічному мистецтві.

Список використаної літератури

Дем’янюк, Н. Ю., & Тарасова, Н. І. (2001). *Український фольклор у мистецькій і науково педагогічній діяльності Василя Верховинця*. Рідний край, (1), 111-115.

Кокуленко, Б. Г. (2010). Фольклорні традиції в народно-сценічному танцювальному мистецтві Кіровоградщини.

Косаковська, Л. П. (2021). *Особливості українського танцювального фольклору в контексті практичного впровадження. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі.*

Терешко, І. Г. (2015). Рецепція змісту весільного танцю: аспекти символіки.

ІВАН МІРЧУК І ЙОГО КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Вальнюк Дмитро Мирославович,
*Аспірант Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
кафедра музичної україністики та
народно-інструментального мистецтва
(спеціальність “Культурологія”),
dmytro.valniuk.24@pnu.edu.ua
Науковий керівник: док. мист., проф. Дутчак В.Г.*

У дослідженні проаналізовано концепція розвитку української культури у спадщині Івана Мірчука (1939–2025) – українського філософа, культуролога, педагога, діяча української діаспори. Виявлено основні напрями української культури у його концепції: духовно-релігійний, філософсько-світоглядний, естетико-художній, національно-державницький, освітньо-педагогічний.

Ключові слова: Іван Мірчук, “Напрямки української культури”, концепція культури, українська культура, національні корені культури.

IVAN MIRCHUK AND HIS CONCEPT OF THE UKRAINIAN CULTURE DEVELOPMENT

Valniuk Dmytro,
*Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University (Ivano-Frankivsk, Ukraine),
Postgraduate Student of the Department of Ukrainian Music
Studies and Folk Instrumental Art (specialty “Culturology”),
Supervisor: Doctor of Arts, Prof. Dutchak V.H.*

The study analyzes the concept of the development of Ukrainian culture in the legacy of Ivan Mirchuk (1939–2025) – a Ukrainian philosopher, culturologist, teacher, and figure of the Ukrainian diaspora. The main directions of Ukrainian culture in his concept are identified: spiritual and religious, philosophical and worldview, aesthetic and artistic, national and state, educational and pedagogical.

Keywords: Ivan Mirchuk, “Directions of Ukrainian Culture”, concept of culture, Ukrainian culture, national roots of culture.

Іван Мірчук (18 червня 1891 р. – 2 травня 1961 р.) – видатний український філософ і історик культури, педагог, представник української діаспори, який активно розвивав концепцію національної ідеї та культури у вигнанні. Йо спадщина засвідчує визначення української культури як органічної, багатогранної й самобутньої системи, що розвивається

в щільному зв'язку з духовністю народу.

У м. Стрий, де він народився, він здобув початкову класичну гімназійну освіту. Навчався у 1909–1914 рр. на філософському факультеті Віденського університету, де 1915 р. захистив дисертацію на тему “Теорія простору у Канта та неевклідова геометрія”, здобувши звання доктора філософії. З вересня 1921 р. І. Мірчук отримав габілітацію на посаду доцента філософії в Українському Вільному Університеті у Празі. Тема габілітаційної роботи: “Метагеометрія та гносеологія”. З 1925 р. його призначили професором філософії цього закладу. Паралельно він працював науковим співробітником, а у 1930–1945 рр. директором Українського Наукового Інституту у Берліні. Викладацьку роботу І. Мірчук також проводив у Вищій економічній школі у Берліні (1929–1941), університеті ім. Гумбольдта у Берліні (1940–1945).

Влітку 1945 р., після розгрому радянською владою УВУ у Празі, професор Іван Мірчук разом з професором Вадимом Щербаківським ініціював відродження Українського Вільного Університету в Мюнхені. Ініціатива була підтримана тими викладачами УВУ, які встигли емігрувати, а також співробітниками Українського наукового інституту, Конгрегації для Східної церкви Апостольського престолу, фонду “Українського видавництва” Кракова. Саме завдяки організаційним заходам І. Мірчука Український Вільний Університет швидко був відновлений, і вже з 1946 р. почав навчальну роботу. 1947 р. І. Мірчук був обраний ректором УВУ (займав цю посаду ще декілька каденцій до 1961 р.), також обіймав посади декана філософського факультету, проректора. Іван Мірчук – член Українського Історико-Філологічного Товариства у Празі (1923), Товариства ім. І. Канта у Берліні (1928), Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові (1937). Після відновлення НТШ за кордоном він очолював Історично-філософську секцію товариства, а з 1946 р. – церковно-археографічну комісію Апостольського Візитатора для українців у Західній Європі. У 1949 р. Баварська Академія Наук обрала Івана Мірчука членом-кореспондентом філософсько-історичної секції (першим українцем, який був удостоєний цієї честі). І. Мірчук у подячному посланні зазначив, що “Я охоче беру на себе роль посередника між німецькою наукою та слов'янським, і особливо українським, духовним світом, як я це робив впродовж десятиліть у Берліні”⁸².

Науковий доробок Івана Мірчука – понад 80 монографічних праць, які охоплюють питання як класичної німецької філософії, так і української філософії, зокрема творчої спадщини Григорія Сковороди (“Skovoroda, der ukrainische Philosoph im 18. Jhr.”, 1927). Концепція І. Мірчука продовжує ідеї Дмитра Чижевського, тобто впливи західної думки, насамперед німецької, на українську філософію. Він також цікавився проблематикою естетики (“Загальна естетика”, 1926), історії української культури (“Handbuch der Ukraine”, 1941; “Die ukrainische Kultur in ihrem geschichtlichen Werden”, 1944; “Das Dämonische bei den Russen und Ukrainern”, 1947; “Geschichte der ukrainischen Kultur”, 1957). Для нього важливими поставали питання церкви і східного християнства, духовного лідерства у церковному світі, а також важлива проблематика взаємодії націй (українців і росіян, українців і євреїв), аналіз радянських постулатів щодо просування власних наративів (педагогічних та ідеологічних). Більшість публікацій І. Мірчука публікувалися німецькою мовою у Мюнхені. Він також редагував журнал “Sovietstudien”, який видавав Інститут із вивчення СРСР. Йому також належить введення до наукового обігу спадщини І. Канта у власному перекладі українською мовою, зокрема роботи “Пролегомени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука”.

Особливе місце у науковому доробку І. Мірчука посідають питання національної культури, зокрема визначення України як посередника між культурою Заходу і Сходу. Як зазначає дослідник В. Пономарьов, “слідом за В'ячеславом Липинським він розглядав Україну як цивілізаційне пограниччя, що ним пролягає культурний кордон між Заходом і

⁸² Мірчук, І. (2003). Напрямки української культури / За редакцією та з передмовою Миколи Шафовала. Український Вільний Університет. Серія: Varia Nr. 50. С. 52.

Сходом. Тому у сприйнятті світу українцями філософ убачав, окрім проявів національної вдачі, риси одночасно західного і східного світоглядів”⁸³. Детально ці аспекти представлені у роботі «Напрямки української культури», написаної і надрукованої 1946 р. Проте лише 2003 р. вона була видана УВУ за редакцією М. Шафовала. Упорядник зазначив, що провідною думкою роботи постає постулат про те, що “Україна ніколи не втрачала органічного зв’язку з культурними центрами Заходу, негайно переносячи їхні ідеї на Схід. Отже, Україна була країною, яка уможлиблювала зв’язок між культурами, будучи свідомою своєї приналежності до західного культурного світу та зберігаючи при цьому власну ідентичність”⁸⁴.

Десять параграфів цієї роботи спрямовані на аналіз різних векторів не лише особливостей розвитку, але й значення української культури на євразійському континенті. Основні тези цієї роботи можна сконцентрувати на таких позиціях:

1. *Духовно-релігійний напрям.* Автор відзначає провідну роль християнства в українській культурі, особливо у формуванні моральних цінностей та світогляду народу. Підкреслено також значення Візантійської традиції, яка прийшла в Україну через хрещення Русі, але водночас визнано і західноєвропейський вплив (наприклад, через унію). І. Мірчук розглядав українську культуру як синтез Сходу і Заходу, але із збереженням внутрішньої цілісності й релігійної основи. І. Мірчук зазначав: “Вже при розгляді головних елементів українського світогляду, я звернув увагу на деякі факти, що дуже різко відмежовували нас від північних та східних сусідів і штовхали нас увесь час в обійми Західної Європи, що з українських земель створили терен експансії духових течій Заходу і тим самим поклали на нас обов’язок бути посередниками в передачі культурних цінностей Окциденту народам європейського Орієнту”⁸⁵. Автор констатує в історії України “зовсім недвозначне змагання зв’язати себе за допомогою династичних стосунків з західними державами і цим самим брати участь у культурному процесі всієї Європи”⁸⁶. Тим самим вже з початку формування української держави спостерігалася мета “не тільки придбати власній державі усі здобутки дуже великої візантійської культури, але водночас, завдяки сильному наближенню до духовости Заходу, зробити з Києва важливий осередок самостійної культурної творчости”⁸⁷.

2. *Філософсько-світоглядний напрям.* Автор надавав вагомого значення філософському осмисленню культури, як прояву духовності народу. Основними ознаками українського світогляду, за І. Мірчуком, є індивідуалізм у межах християнської етики; волелюбність (особливо в козацькій традиції); етичний ідеалізм (шанування правди, гідності, служіння громаді). Культура, на думку автора, – це не лише певні художні форми, а насамперед вияв народного духу. Він відзначав, що “у часи, коли український народ був позбавлений державної незалежності, він здійснював у культурній сфері притаманні йому напрямки і цим самим виконував призначення його долі з самого початку його існування. А невдячна ця місія полягала в тому, щоб бути посередником між Заходом і Сходом, щоб думки та ідеї, що постали на культурних традиціях Європи, прищеплювати насамперед на власний відповідно приготований вже ґрунт, а щойно після акліматизації під чужим підсонням пересувати їх далі у менш розвинені країни, піклуватися ними та помагати у дальшому їх розвитку”⁸⁸.

3. *Естетико-художній напрям.* Історія українського мистецтва розглянута автором як тривалий процес творення краси, з глибоким емоційним та моральним змістом. Особливу увагу І. Мірчук приділив іконопису – як синтезу релігійного і національного стилю;

⁸³ Пономарьов, В. (2012). Іван Мірчук: “Українська філософія – це філософія життя”. URL: <https://tyzhden.ua/ivan-mirchuk-ukrainska-filosofia-tse-filosofia-zhyttia/>

⁸⁴ Мірчук, І. (2003). Напрямки української культури / За редакцією та з передмовою Миколи Шафовала. Український Вільний Університет. Серія: Varia № 50. С. 13.

⁸⁵ Там само. С. 16–17.

⁸⁶ Там само. С. 18.

⁸⁷ Мірчук, І. (2003). Напрямки української культури / За редакцією та з передмовою Миколи Шафовала. Український Вільний Університет. Серія: Varia № 50. С. 20.

⁸⁸ Там само. С. 35.

бароковому мистецтву, зокрема українському варіанту бароко як прикладу високого духовно-художнього стилю; народній творчості (музичній, образотворчій, декоративній) – як автентичному вияву національної естетики. Автор зазначав, якщо розглядати “окремі ділянки культурної творчості українського народу, то побачимо, що завжди в осередку інтересів стоїть селянство, його трагічна доля, простір, у якому воно живе, спосіб цього життя, а врештірешт світ фантазії з усіма потрібними аксесуарами. Український театр – це в ґрунті речі «народний театр» або, кажучи ще краще, «селянський театр». Незвичайно багата щодо мотивів і форм народна музика усім своїм корінням зв’язана зі сільським населенням та краєвидом України, образотворче мистецтво поза історичними темами бере свої мотиви головню з народного життя”⁸⁹.

4. *Національно-державницький напрям.* Для І. Мірчука культура – не лише духовне явище, а й політичний чинник, що формує націю. Він підкреслював потребу державної незалежності як умови розвитку культури; національного виховання через освіту, мову, традицію; культурної безперервності, яка має опиратися на історичну пам’ять (Київська Русь – Козаччина – УНР). Автор зазначає, що “для України, що увесь час залишалася в союзі, чи властиво у повній залежності від Великої Росії, витворилось дуже тяжке положення, а це тому, що усі її розвиткові тенденції, уся її природа, її симпатії були спрямовані у протилежний бік. Це спричинює дуже поважні конфлікти не тільки на економічному полі, але в першу чергу в межах духового життя”⁹⁰. Не оминув І. Мірчук і досі актуального питання національної приналежності митців, як розуміння традиції. Зокрема, він констатує, що “українці не знають і не хочуть знати, які сили діяли у нашому минулому, які індивіди творили нашу історію. У результаті такого наставлення ми без протесту погоджуємось на те, що на полі культури цілий ряд творчих, визначних людей зачислюються до чужих сфер, через що вони пропадають для власної нації, а водночас самі виступають у фальшивому освітленні”⁹¹. “Підставою для такого означення національного характеру людини вважають один раз місце побуту мистця, іншим разом мову його творів, а знову іншим разом здійснюється таку операцію без ніякої причини”⁹². Це привело до неправильних інтерпретацій походження і ролі в українській культурі Григорія Сковороди, Миколи Гоголя, Дмитра Бортнянського, Дмитра Левицького та ін.

Вчений закликав до необхідності об’єктивної неупередженої оцінки не лише історичних фактів, але й окремих особистостей в історії, їх діяльності. Також він наголошував на потребі розглядати культурний процес як єдину органічну цілісність між хронологічними етапами, явищами, тенденціями.

5. *Освітньо-педагогічний напрям.* І. Мірчук розглядав освіту як ключовий інструмент культурного самоствердження нації. Він виступав за національно зорієнтовану освіту; вивчення української філософії, літератури, мистецтва; європейське спрямування освіти, не забуваючи національних основ, зауважував проблематику кореляції питань новаторства і опори на традиції. Автор також відзначав, що “в межах української культури зустрічаємось з дуже частим явищем: визначні таланти, дуже обдаровані одиниці, йдучи слідом за різноманітними інтересами, розпорошують свою духову енергію на численні ділянки і тому не можуть дійти на одному полі до великих результатів”⁹³.

Також, Іван Мірчук спостеріг “печать трагічності”, якою позначена не лише доля народу, але й всі продукти творчого процесу. Проте, він стверджував, що цей трагізм “не веде народ до зневіри, бо в ньому глибоко закорінений оптимістичний погляд на світ, віра в

⁸⁹ Мірчук, І. (2003). Напрямки української культури / За редакцією та з передмовою Миколи Шафовала. Український Вільний Університет. Серія: Varia № 50. С. 37.

⁹⁰ Там само. С. 34.

⁹¹ Там само. С. 44.

⁹² Там само. С. 45.

⁹³ Мірчук, І. (2003). Напрямки української культури / За редакцією та з передмовою Миколи Шафовала. Український Вільний Університет. Серія: Varia № 50. С. 42.

перемогу доброго начала, яка має своє метафізичне та етичне обґрунтування»⁹⁴.

Таким чином, у концепції Івана Мірчука українська культура постає як духовно-цілісний, морально орієнтований, історично обумовлений і національний феномен. Він наполягав на тому, що справжнє відродження української нації можливе лише через глибоке усвідомлення і плекання своєї культури як самобутньої, європейської й духовної сили.

Список використаної літератури

Білецька В. (2019). *Іван Мірчук як історик української філософії: європейський контекст*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.05 – історія філософії / Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.

Мірчук І. (2003). *Напрямки української культури* / За редакцією та з передмовою Миколи Шафовала. Український Вільний Університет. Серія: Varia Nr. 50.

Пономарьов В. (2012). *Іван Мірчук: “Українська філософія – це філософія життя”*. URL: <https://tyzhden.ua/ivan-mirchuk-ukrainska-filosofia-tse-filosofia-zhyttia/>

РОЛЬ МУЗИКИ В ЛЯЛЬКОВОМУ ТЕАТРІ: НА ВЕБМАТЕРІАЛАХ ДІЯЛЬНОСТІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО АКАДЕМІЧНОГО ТЕАТРУ ЛЯЛЬОК ІМЕНІ МАРІЙКИ ПІДГІРЯНКИ

Молодій Роман Володимирович,
*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна),
аспірант кафедри музичної україністики та
народно-інструментального мистецтва
(спеціальність “Музичне мистецтво”),
roman.molodii.24@pnu.edu.ua
Науковий керівник – канд. мист., доц. Кукуруза Н.В.*

У дослідженні проаналізовано роль музики в ляльковому театрі з позиції джерельної відеобазы діяльності Івано-Франківського обласного академічного театру ляльок імені М.Підгірянки. Диференційовано види відео, представлені на офіційному YouTube каналі театру, та значення музичної складової у них. Виявлено основні функції музики в ляльковому театрі.

Ключові слова: ляльковий театр, роль музики у ляльковому театрі, відеоматеріали театру ляльок, Івано-Франківський обласний академічний театр ляльок імені М.Підгірянки.

THE ROLE OF MUSIC IN PUPPET THEATRE: ON WEB MATERIALS OF THE ACTIVITIES OF THE MARIYKA PIDHYRYANKA IVANO-FRANKIVSK REGIONAL ACADEMIC PUPPET THEATRE

Molodii Roman,
Vasyl Stefanyk Precarpathian

⁹⁴ Там само. С. 50.

National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine),
Postgraduate Student of the Department of Ukrainian
Music Studies and Folk Instrumental Art
(Specialization "Musical Art"),
roman.molodii.24@pnu.edu.ua
Supervisor: Candidate of Arts,
Assoc. Prof. **Kukuruza N.V.**

The study analyzed the role of music in puppet theater from the perspective of the source video database of the activities of the Mariyka Pidhiryanka Ivano-Frankivsk Regional Academic Puppet Theater. The types of videos presented on the official YouTube channel of the theater and the importance of the musical component in them were differentiated. The main functions of music in puppet theater were identified.

Keywords: puppet theater, the role of music in puppet theater, puppet theater video materials, Mariyka Pidhiryanka Ivano-Frankivsk Regional Academic Puppet Theater.

У березні 2025 р. Івано-Франківський академічний обласний театр ляльок ім. Марійки Підгірянки відзначив 80-річчя з часу свого заснування. Театр ляльок – один із важливих культурно-мистецьких осередків Прикарпаття. Ляльковий театр реалізовує інформативно-пізнавальні, просвітницько-навчальні, виховні, емоційно-психологічні функції. Упродовж усього часу функціонування ляльковий театр Станіславова/Івано-Франківська поряд із виступами акторів/ляльок активно поширював музичний контент – інструментальну гру, сольний та ансамблевий спів, репрезентував композиторську творчість.

Музика в ляльковому театрі становить невід’ємну складову сприйняття дії, є потужним звукозображальним елементом. Загалом, музика відіграє в лялькових виставах естетичну і функційну ролі, виконує художньо-сміслові, емоційні та комунікативні функції. Вона створює конкретну емоційну атмосферу, настрій для розгортання дії, що покращує сприйняття, сприяє розвитку емпатії – співпереживанню подій на сцені. Музичні елементи є маркерами-орієнтирами зміни настрою, часу, місця чи характеру сценічної дії.

Музичні лейтмотивні характеристики героїв допомагають розвитку пам’яті маленьких глядачів щодо персонажів, їх соціальних і емоційних характеристик, сприяють розвитку асоціативного мислення. Завдяки метроритму музичний супровід вистави виконує окрему смислову роль, дитяча аудиторія емоційно реагує на сценічну дію, на слова й вчинки героїв вистави. Пісенні та інструментальні епізоди лялькових вистав сприяють активному спостереженню глядачів за розвитком сюжету, а паралельно розвивають слух та знайомлять дітей з музичними інструментами чи ритмічними малюнками.

Музиці належить важлива комунікативна функція, оскільки музичні форми сприяють кращому сприйняттю (засвоєнню) інформації, образів, подій. Спів головних героїв вистави залучає і глядачів, розвиває інтерактивну (діалогічну) функцію. Паралельно, музиці належить формотворча драматургічна роль, оскільки вона може виступати як структурний елемент вистави (початок – введення у характер, дію; діалоги розвитку; кульмінація; фінал). Музика також складає аудіо-картину (аудіо-версію) вистави (акторський спів, фонове звучання, звукозображальні ефекти, шумові ефекти), яку можна слухати окремо від відеоперегляду.

Музичні компоненти вистави у більшості визначають ритм рухів ляльок, особливо в сценах танцю, руху (бігу, ходьби) чи бою. Музика сприяє синхронізації рухів акторів-ляльководів. А у виставах без слів (пластичних, пантомімічних) музика стає основним засобом виразності.

Музичне оформлення лялькових вистав зазвичай передбачає або створення авторської концепції композитора, або підбір різних номерів (одного чи декількох композиторів),

об'єднаних одним сюжетним задумом⁹⁵. Загалом, концепція режисера і композитора у постановці лялькової вистави сприяють розширенню естетико-виховної функції музики, оскільки в дітей формується поряд з розвитком мелодичного, ладового і ритмічного видів слуху, також естетичний смак та емоційний інтелект. Особливо це важливо у виставах фольклорно-етнографічного характеру (наприклад, постановок вертепу, казок народів світу), де активно залучаються до партитури вистави елементи народної музики (пісні, інструментальні мелодії), етнічних традицій, культурних символів і кодів.

Надзвичайно важливим репертуарним складником лялькового театру постає казка – народна чи авторська. Серед яскравих постановок цього жанру в Івано-Франківському театрі ляльок – “Дзвони-лебеді” І. Карнаукової і Л. Браусевича, Г. Габбе за мотивами казок Шарля Перо “Попелюшка”, М. Андреева “Чуче”, В. Лівшиця “Слон і Зоя”, “Сонячна квітка”, “Котик-воркотик”, “Чарівні гарбузи”, “Котигорошко” Г. Усача. До вистави “Золоторогий олень” за твором Д. Павличка музику написав Герой України, композитор М. Скорик.

2003 року на посаду головного режисера театру було запрошено В. Підцерковного. Його яскраві постановки – казка-парадокс “Жили-були” за п'єсою М. Бартенєва та А. Усачова, вистави за літературними класичними творами Т. Шевченка “У нашій раї...”, М. Кропивницького “Хома і Шука”, лялькова опера “Алі-баба і розбійники” В. Марченка, скомороше дійство “Зелена Гора” за п'єсою Я. Верещака та О. Вратарьова, “Коза Дереза” М. Лисенка. Слід відзначити знакову постановку в Івано-Франківську мюзиклу Д. Бока “Скрипаль на даху” білоруського режисера Д. Нуяніна за твором Шолом-Алейхема “Тев'є-молочник”, яка була представлена на відомому фестивалі “Мандрівні Зірки” у Києві 2009 р. та на багатьох сценах в Україні та за кордоном.

Над музичним оформленням до вистав в останні десятиліття також активно працюють професійні музиканти і композитори Прикарпаття Анатолій Ремезов, Любов Литвинчук, Віталій Маник та ін.

2020 р. був створений YouTube канал лялькового театру, що дозволило розширити відеоконтент для маленьких глядачів⁹⁶. Саме відео матеріали офіційного каналу театру сприяли розширенню комунікації з глядачем, можливостями реклами вистав, вивчення глядачами улюблених пісень головних героїв вистав, повторного перегляду вистав. Створення відеоканалу театру стало реакцією на виклики, зумовлені пандемією та обмеженнями. На початку функціонування каналу був створений цикл «Казочки на всі смаки», до якого увійшли українські та зарубіжні казки (“Колобок”, “Коза-дереза”, “Рукавичка”, “Битий небиту везе”, “Кривенька качечка”, “Білочка-мандрівниця”, “Білосніжка і сім гномів”, “Принцеса на горошині” та ін.) у виконанні акторів, підкріплені музичним супроводом, наприклад, народними піснями або звучанням народних інструментів (цимбалів, дрибми, сопілки). Таким чином, щоби не втрачати глядача в умовах карантинних обмежень, а, водночас, продовжувати здійснювати свої основні завдання, театр започатковує онлайн-комунікацію.

Сьогодні на каналі театру знаходяться короткі промовідео до нових вистав, трейлери постановок, уривки з репетицій, а також поетичні відео – наприклад, з віршами Т. Шевченка, М. Підгірянки, Лесі Українки, Н. Забілої у виконанні акторів театру (І. Прокоп'яка, М. Мацьківа, М. Гайдичук, Н. Деркач, В. Рогіва, К. Тисяк, О. Семенкової, О. Гнатюк та ін.), які також доповнюються музичним фоном матеріалом. Також глядачам пропонуються короткі казки та байки у віршованій формі. Цей матеріал дуже важливий з позиції створення україномовного контенту для перегляду дітьми, вивчення віршів напам'ять.

У жовтні 2021 р. театр ляльок поставив інклюзивну виставу «Хто росте у саду» (у

⁹⁵ Палачова, К. (2022). Музика у Харківському державному академічному театрі ляльок імені В. А. Афанасєва: історіографічний та феноменологічний аспекти. *Fine Art and Culture Studies*. № 6. С. 12–21.

⁹⁶ Івано-Франківський театр ляльок. YouTube.

URL: https://www.youtube.com/channel/UCAZbOTPLijLlfan_Tw7vMeQ

проекті за підтримки Українського культурного фонду «Шосте чуття. Вистава театру відчуттів»). Постановка київської режисерки К. Лук'яненко за мотивами однойменної книги К. Міхаліціної спрямована на людей з інвалідністю (порушеннями зору) – незрячих і слабовзрячих. Це стало викликом і для акторів, і для глядачів, серед яких були і зрячі, проте їх ставили у однакові умови з незрячими (пов'язка на очах). Атмосферу актори передають за допомогою звуків природи, діалогів, декорацій, якими торкаються глядачів, а також залучають їх до гри у постановці. Це сприяло загостренню чуттєвої складової сприйняття вистави, зокрема слухової, у т. ч. музичної. І саме музичне оформлення відіграло у виставі ключову роль. Про те, як створювався світ звуків для постановки молодий композитор В. Шікало, зазначав: “є ключі, які використовуються зазвичай: панорамні звуки, які летять справа вліво, інструменти. Проте щоразу думаємо: може там щось переробимо, те спробуємо. Досі я більше використовував духові інструменти. А зараз історія про Солов'я, і я подумав: добре, якщо будуть скрипки. Це, напевно, той інструмент, який характеризує Солов'я з його драмою: він втратив свій дім і шукає його”⁹⁷. Глядачі вважали виставу реалізацією 5D театру, бо тут залучено смак, запах, дотик, слух, і, звісно, образну уяву.

Серед вистав, що розміщені на You-Tube каналі театру у повному обсязі, слід відзначити дитячу оперу “Коза-дереза” (муз. М. Лисенка), фарс “Витівка Великого Мертвіарха” за п'єсою М. Гельдерода, “Лісовичок” (Д. Драпиковського), “Мрії здійснюються”, “Сон-мрія, або казка зеленого гаю”, “Про гриби”, “Сумна весела казка”, “Про Князівну, Змія та Микитину силу”, “Півник і Соняшник” (К. Мешкова), “Золотий човник” (за мотивами української казки “Івасик Телесик”). Вистава “Дівчинка і відьма” поставлена режисером Я. Грушецьким за мотивами румунської народної казки “Горіховий пруттик” 1999 р., композитором у якій виступив О. Козаренко.

Окремої уваги заслуговує відео вистави “Зоряний хлопчик” за сюжетом О. Уальда, вистави Н. і Ю. Давидових, музичне оформлення до якої здійснене лауреатами Національної Шевченківської премії 2020 р. Р. Григорівим (композитор) і І. Разумейком (аранжувальник). Постановка і сценографія – В. Підцерковного. До музичного виконання і запису фонограми був залучений Національний Президентський оркестр України, солісти-інструменталісти К. Бондар (скрипка), А. Александров (віолончель), А. Яковенко (фортепіано). Вокальні партії виконали артисти театру М. Мельник, П. Бабінець, М. Мацьків, І. Прокоп'як. У виставі використані музичні епізоди твору “Nothing Else Matters” рок-групи “Metallica”, колективів “Apocalyptica” та “Vienna Boys Choir”.

Також слід відзначити вікові позначення для відеоматеріалів – від 3, 4, 6 років. Це дозволяє батькам обирати відповідний матеріал для перегляду вистав. Окремі вистави розділені на декілька частин – також для зручності перегляду.

Таким чином, Івано-Франківський академічний обласний ляльковий театр ім. М. Підгірянки у своїй багаторічній творчості використовує музичний матеріал у найрізноманітніших формах і жанрах як вагому складову впливу на глядача різного віку. До музичного оформлення вистав залучаються професійні композитори та виконавці, а також безпосередньо актори театру. Розміщення матеріалів театру на You-Tube каналі сприяє його популяризації та розширенню комунікації з глядачами.

Список використаних джерел

Івано-Франківський обласний академічний театр ляльок. Офіційний веб-сайт: <https://ifteatr.org.ua/> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Івано-Франківський театр ляльок. You-Tube. URL: https://www.youtube.com/channel/UCAZbOTPLijLlfan_Tw7vMeQ [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Палачова, К. (2022). Музика у Харківському державному академічному театрі ляльок

⁹⁷ Шосте чуття. Вистава театру відчуттів. URL: <https://www.facebook.com/sixthsensetheatre>

імені В. А. Афанасьєва: історіографічний та феноменологічний аспекти. *Fine Art and Culture Studies*. № 6. С.12–21. doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2022-6-2> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Шосте чуття. Вистава театру відчуттів. URL: <https://www.facebook.com/sixthsensetheatre> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

ЖАНР МЮЗИКЛУ У РЕПЕРТУАРІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АКАДЕМІЧНОГО ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Кожушок Ольга Юріївна,
*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна),
аспірантка кафедри музичної україністики та
народно-інструментального мистецтва
(спеціальність “Музичне мистецтво”),
e-mail: kozhushok09@gmail.com,
Науковий керівник: канд. мист., доцент Кукуруза Н.В.*

У дослідженні проаналізовано розвиток жанру мюзиклу у репертуарі Івано-Франківського театру упродовж усієї історії функціонування (1939–2025). Виявлено суміжні жанри мюзиклу, що входили до репертуарної палітри колективу – оперетти, музичні комедії, опери. Проаналізовано мюзикли останніх років – “Шаріка”, “Гуцулка Ксеня”, “У джазі тільки дівчата”, “Наталка Полтавка”, які отримали визнання глядачів і критиків.

Ключові слова: *Івано-Франківський національний драматичний театр ім. І. Франка, музичні спектаклі, мюзикл, жанрові ознаки мюзиклу, постановки мюзиклу.*

THE GENRE OF MUSICAL IN THE REPERTORY OF THE IVANO-FRANKIVSK NATIONAL ACADEMIC DRAMA THEATRE NAMED AFTER IVAN FRANKO

Kozhushok Olha,
*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine),
Postgraduate student of the Department
of Ukrainian Music Studies and Folk Instrumental Art
(specialty “Musical Art”),
e-mail: kozhushok09@gmail.com
Supervisor: Candidate of Arts, Associate Professor Kukuruza N.V.*

The study analyzed the development of the musical genre in the repertoire of the Ivano-Frankivsk Theater throughout its entire history of operation (1939–2025). Related genres of musicals that were part of the repertoire palette of the collective were identified – operettas, musical comedies, operas. The musicals of recent years are analyzed – “Sharika”, “Hutsulka Ksenya”, “In Jazz Only Girls”, “Natalka Poltavka”, which received recognition from the audience and critics.

Keywords: *Ivano-Frankivsk National Drama Theater named after I. Franko, musical performances, musical, genre features of musical, musical productions.*

Мюзикл (з англ. *Musical play* – музичний спектакль) – жанр музично-сценічної

вистави, де поєднуються різноманітні ознаки і виражальні засоби естрадної та побутової музики, хореографічного, драматичного і оперного мистецтва. Якщо в оперетті більш виразнішою є номерна структура, то у мюзиклі спостерігаємо наскрізний драматургічний розвиток, використання вокальних і хореографічних ансамблів, складніший драматичний зміст. Жанр мюзиклу виник у США в 20-ті рр. XX ст. Його перші яскраві зразки – “Оклахома” Р. Роджерса, “Вестсайдська історія” Л. Бернштайна, “Моя чарівна леді” Ф. Лоу та ін. Їх історія безпосередньо пов’язана із розвитком бродвейських шоу. Серед відомих мюзиклів XX ст. також “Звуки музики” Р. Роджерса і О. Гаммерштейна, “Чикаго” Д. Кандера, “Скрипаль на даху” Д. Бока, «Нотр-Дам де Парі» Р. Коччіанте та ін. Особливою популярністю в останні десятиліття користуються мюзикли Е. Л. Уеббера – “Ісус Христос – суперзірка”, “Привид опери”, “Кішки”, “Евіта” та ін.

К. Станіславська зазначає, що “сьогодні терміном «мюзикл», окрім власне мюзиклів, називають також рок- і поп-опери, окремі оперети, музичні комедії, видовища за типом ревію, яскраві естрадні сюжетні шоу - тобто, практично всі сучасні музично-сценічні жанри”⁹⁸. Це зумовлює різночитання щодо терміну «мюзикл», уніфікує його характерні риси й особливості, стирає відмінності між жанрами. Проте, в англійській мові позначення жанру не є чимось відмінним від інших, але лише вказує на обов’язкову музичну складову театральної постановки – як музичного спектаклю. Історія мюзиклу в США нерозривно пов’язана із видовищністю, як результатом розвитку масової культури, мистецтва естради. Тому не випадковим є активний розвиток жанру й у інших країнах.

Одним з яскравих видових жанрових напрямів розвитку українського театру завжди була музична комедія. Різновидами музичної комедії в українському театрі сьогодні можна вважати декілька жанрів – оперетту, водевіль, мюзикл, окремі види опери, зокрема рок-оперу. Проте мюзикл може мати не лише комедійні елементи (як, наприклад, оперетта), але й питання гострої соціально-побутової чи національно-історичної тематики.

Слід відзначити, що аналіз тенденцій розвитку будь-якого жанру в театрі, слід здійснювати з позиції особливостей регіональних тенденцій розвитку жанру, специфіки функціонування театральної установи, виокремлення джерельної площини дослідження функціонування жанру, а також персоніологічних аспектів діяльності режисерів, композиторів, акторів та ін.

Історія театральних традицій в Станіславові/Івано-Франківську має глибоке підґрунтя. Її слід розглядати у площині синтезу народних і академічних вимірів, аматорського і професійного розвитку, а також полінаціонального розмаїття. Основи професійного українського театру були закладені ще з кінця XIX – початку XX ст. Особливо вони пов’язані із Товариством ім. І. Тобілевича, заснованого ще у 1910 році, що стало важливою рушійною силою для перших театральних ініціатив у Станіславові.

Постановою Ради народних комісарів Української РСР від 19 грудня 1939 року, з мандрівних труп директорів С. Крижанівського, Р. Войтовича, І. Когусяка, Ю. Кононіва у Станіславові (колишня назва Івано-Франківська) був заснований Український драматичний театр ім. Івана Франка. Очолив колектив І. Когусяк. Новостворений театр відкрився 30 грудня 1939 року виставою О. Корнійчука “Платон Кречет” (режисер О. Каїрець, зав-муз. частиною – Я. Барнич). Я. Барнич увійшов в українську музику як основоположник модерної української оперети. Усього написав 4 оперети: “Дівча з Маслосоюзу” (1933), “Шаріка” (1934), “Пригода в Черчі” (1936), “Гуцулка Ксеня” (1938). У часі Другої світової війни саме з опереттою “Шаріка” Я. Барнича пов’язана трагедія розстрілу в 1943 р. під час вистави у Станіславському драмтеатрі 28 учасників українського підпілля.

З вересня 1944 року трупа Станіславського драмтеатру ім. І. Франка розпочинає новий етап. У колективі працювали визначні особистості українського театального світу, такі як учень Леся Курбаса Лесь Божедан, геніальні акторки знаменитих на всю Україну театрів

⁹⁸ Станіславська, К. Жанр мюзиклу у сучасному музичному театрі: правда і міфи. URL: <https://newacropolis.org.ua/theses/zhanr-miuzyklu-u-suchasnomu-muzychnomu-teatri-pravda-i-mify-1500792583>

ім. І.Тобілевича та “Заграви” В. Блавацького Марія Слюзарівна-Сохановська та Клавдія Кемпе-Гош, хормейстер, диригент, композитор та актор Євген-Орест Садовський, що також належав до театру Тобілевича. У 40-х рр. колектив перебував під опікою Київського академічного театру ім. Івана Франка і на його сцені грали Н. Ужвій, М. Литвиненко-Вольгемут, А. Бучма, Г. Юра, І. Паторжинський.

Вже з 50-тих рр. у назві театру з’являється позначення музично-драматичний. У 1951 році посаду головного режисера театру зайняв Віталій Єлисейович Смоляк – і це стало початком одного з найяскравіших періодів в історії Івано-Франківського театру. 60-70-ті роки ХХ ст. – «зірковий час» для н.а.України Х. Фіцалович, н.а.України В. Нестеренка, з.а.України О. Затварської, І. Остаповича, з.а.України Г. Шиманського, н.а.України Т. Перети, М. Свідерського, з.а.України В. Струннікова, В. Благушина, Л. Чучман, М. Павел та ін. З 1961-го року тут працював славетний український художник-сценограф Д. Нарбут. Це також початок багатолітньої праці акторів і режисерів з.п.к.України С. Павліської та з.а.України С. Якубовського, початок творчого шляху у колективі театру для н.а.України Ю. Суржі, н.а.України С. Романюка, з.а.України Г. Талалай, В. Горзова, н.а.України О. Шиманського, О. Добряка, з.а.України Ж. Добряк-Готв’янської, з.а.України О. Іваницької, з.а.України Р. Іваницького, з.а.України Г. Бабинської, з.а.України В. Шиманської-Мартінової, В. Вігушинського та ін.; головного диригента В. Сидорака, багатолітнього головного балетмейстера театру Л. Медведєвої. Цим митцям аплодували численні глядачі у багатьох містах колишнього Радянського Союзу.

Вистави музично-комедійного спрямування цього періоду – оперетти “Севастопольський вальс” К. Лісова, “Цирк засвічує вогні” Ю. Мілютіна і Я. Зіскінда, “Поцілунок Чанті” Ю. Мілютіна, “Наталка Полтавка” І. Котляревського–М. Лисенка, “Полярна зірка” В. Баснера, “Летюча миша” Й. Штрауса, “Роз-Марі” Г. Стадгарта, Р. Фрімля, “Весілля в Малинівці” Л. Юхвіда, О. Рябова, “Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського⁹⁹.

У період відновлення незалежності знову набули популярності жанри музично-комедійного спрямування – “Моя прекрасна леді” Ф. Лоу, “Запорожець за Дунаєм” С. Гулака-Артемовського, “Летюча миша” Й. Штрауса та ін., де яскраво зарекомендували себе актори-солісти з.а.України С. Овчарова, М. Петрик та ін.

Особливий яскравий період театру – з часу відновлення незалежності України, отримання статусу академічного (2008 р.), національного (2019 р.). Прихід на посаду головного режисера Ростислава Держипільського (сьогодні народний артиста України та лауреат Національної Шевченківської премії ім. Т. Шевченка) розпочав новий експериментальний етап діяльності театру.

Музично-комедійні вистави цього періоду: “Шаріка” Я. Барнича, “Тоголь-кабере” за творами М. Гоголя, “Гуцулка Ксеня” Я. Барнича, “У джазі тільки дівчата”, “Наталка Полтавка” І. Котляревського–М. Лисенка.

Основні тематичні напрями цих музичних комедій – це не лише суто розважальний контент, який відіграє важливу артерепевтичну роль у часі пандемії, карантину і війни, але й і п’єси національно-патріотичного та філософського спрямування українських авторів, які засобами мистецтва репрезентують українську історію різних історичних періодів.

Мюзикл “Гуцулка Ксеня” (лібрето і музика Ярослава Барнича) був поставлений на сцені театру 29 грудня 2018 р. У ньому представлений синтез відомої оперетти, гуцульських автентичних традицій і сучасних технологій. Тематика вистави апелює до пошуків національного коріння, розуміння історичної батьківщини, а також проблематики еміграції. Музика з оперети Ярослава Барнича звучить у сучасному аранжуванні, а танцювальні номери мають у собі багато елементів сучасної хореографії, зберігаючи при цьому автентичні українські мотиви.

⁹⁹ Христина Фіцалович: «У ролях моя біографія» (2008) / Упорядник В. Дутчак. Івано-Франківськ, Гостинець, 176 с.

Мюзикл «Шаріка» Ярослава Барнича була вперше представлений 26 червня 2022 р., режисура Ростислава Держипільського, музичний супровід під орудою Богдана Ткачука. Ця романтична вистава синтезує іскрометний гумор, музичний супровід, тематику патріотизму у синтезі з темою кохання січового стрільця Степана Балинського до мадярської дівчини Шаріки. Прихованою темою виступає площина втраченої української ідентичності, і шанс її віднайти та повернути. Отже ця тематика виступає дуже актуальною. У виставі проходить і лінія історії січового стрілецтва, їх ролі в українському націєтворенні.

У вересні 2022 року відбулися прем'єрні покази музичної комедії «У джазі тільки дівчата» (режисерська робота Назара Паніва) за мотивами однойменного фільму 1959 р. з Мерилін Монро. Дія вистави відбувається в США наприкінці 20-тих рр. XX ст. під час дії т.зв. “сухого” закону. Режисер Н. Панів обґрунтовував своє звернення до цього жанру на основі “розвідок американських соціологів та психологів, які дійшли висновку, що у періоди великих депресій та інших соціальних потрясінь велике значення має комедійний (музичний) жанр, як спосіб масової соціальної терапії, і в Голлівуді, зокрема, саме у періоди американських криз та депресій якраз і з'являлися великі музичні, комедійні або костюмні кінохіти, що допомагали населенню у складні часи отримати певний оптимізм та добрий настрій”¹⁰⁰.

У виставі використані музичні зразки не лише з відомого фільму, але й блюзові і джазові стандарти з творчості американських диксилендів, пісень з репертуару відомих співаків, популярні пісні з інших відомих мюзиклів і кінофільмів, зокрема “Moon river”, “Strangers in the night”. Слід відзначити, що у виставі грає джазовий дисксиленд, який розташований на сцені, що створює ілюзію присутності на джазових концертах. Як зазначав режисер вистави, “уаш жанровий підхід у цій новій виставі передбачає, так би мовити, вільну українську сценічну фантазію на тему кінокомедії Біллі Вайлдера, або ж українську сценічну гру на полі американського кіноміфу. Останнім часом, як відомо, сучасний європейський театр робить своїм новим трендом якраз напрямок переосмислення старих кіноміфів”¹⁰¹. У виставі є складними не лише комедійні амплуа героїв, але й їх гендерне перевтілення.

В грудні 2024 р., до офіційного 85-річного ювілею театру був представний рок-мюзикл “Наталка Полтавка” за Іваном Котляревським від режисерів Ростислава Держипільського та Назарія Паніва. Музичну основу вистави склала партитура для невеликого рок-ансамблю (клавіші-синтезатор, електро-соло-гітара, бас-гітара, ритм-гітара, ударна установка, віолончель та епіводно-духові – труба, тромбон). Музичний матеріал – з оперного варіанту Миколи Лисенка, проте переосмислений – як на рівні метро-ритму, темпів, характеру, так і з доповненням мелодекламаціями, чатково у стилі реп – на основі римованого варіанту прозового тексту Котляревського. Власне постійний музичний рух – як на рівні мелодекламацій, так і окремих номерів, – створює постійну динаміку розгортання вистави, її цілісність. Музичне аранжування до вистави здійснив Юрій Шацький.

Таким чином, Івано-Франківський драматичний театр упродовж усієї історії зосереджувався на постановках спектаклів музичного характеру, зокрема жанрів оперети, музичної комедії, опери. В останні десятиріччя театр постійно розширює сфери своєї творчої та громадської діяльності, у т.ч. у часі війни, зокрема презентуючи різновиди жанру мюзиклу.

Список використаних джерел

¹⁰⁰ Вергеліс, О. (2022). Івано-Франківський національний театр покаже «У джазі тільки дівчата». URL: <https://zn.ua/ukr/CULTURE/teatr-vojennoji-dobi-na-stseni-ivano-frankivska-ochikujut-merilin-monro.html>

¹⁰¹ Вергеліс, О. (2022). Івано-Франківський національний театр покаже «У джазі тільки дівчата». URL: <https://zn.ua/ukr/CULTURE/teatr-vojennoji-dobi-na-stseni-ivano-frankivska-ochikujut-merilin-monro.html>

Вергеліс, О. (2022). Івано-Франківський національний театр покаже «У джазі тільки дівчата». URL: <https://zn.ua/ukr/CULTURE/teatr-vojennoji-dobi-na-stseni-ivano-frankivska-ochikujut-merilin-monro.html>

Офіційний сайт Івано-Франківського національного драматичного театру імені Івана Франка. URL: <http://www.dramteatr.if.ua/>

Офіційна сторінка Facebook «Франківський драмтеатр». URL: https://www.facebook.com/dramteatr.if/?locale=uk_UA

Станіславська, К. Жанр мюзиклу у сучасному музичному театрі: правда і міфи. URL: <https://newacropolis.org.ua/theses/zhanr-miuzyklu-u-suchasnomu-muzychnomu-teatri-pravda-i-mify-1500792583>

Христина Фіцалович: «У ролях моя біографія» (2008) / Упорядник В. Дутчак. Івано-Франківськ, Гостинець, 176 с.

БІЗНЕС В СТИЛІ ДЖАЗ. ДЖАЗ В БІЗНЕСІ

Оксана Стебельська

*Заслужена артистка України, магістр мистецтвознавства,
Український Вільний Університет,
філософський факультет, докторантура
(спеціальність «Мистецтвознавство. Менеджмент»)
Email: oksana_stebelska@ukr.net*

У статті розглянуто два, на перший погляд, різні світи – світ бізнесу та мистецтва джазу. Бізнес і джаз здаються абсолютно різними сферами, але насправді вони мають багато спільного. Джаз як метафора для бізнесу.

В умовах нової реальності, ми щодня адаптуємося до нових вимог і викликів часу, вчимося, розвиваємось, вдосконалюємось, все більше аналізуємо різні сфери життя, знаходимо точки перетину і беремо все корисне у свій професійний світ.

В бізнесі – як в музиці: успіх компанії напряму залежить від внутрішнього світу компанії, віртуозно втіленого в її взаємодіях у зовнішньому світі в рамках визначеної стратегії. Джазове управління – це імпровізаційний підхід до ведення бізнесу в умовах невизначеності.

Ключові слова: джаз, музика, мистецтво, імпровізація, стилі управління, бізнес, інновації, стратегія, успіх.

BUSINESS IN THE STYLE OF JAZZ: JAZZ IN THE WORLD OF BUSINESS

Oksana Stebelska, Master of Arts in Art History,
PhD candidate, Faculty of Philosophy,
Ukrainian Free University

This article explores two seemingly distinct realms—business and the art of jazz. While business and jazz may appear to operate in entirely separate spheres, a closer examination reveals striking parallels. Jazz serves here as a compelling metaphor for business.

In today's evolving reality, we are continually adapting to new demands and challenges. We learn, grow, and refine our approaches, increasingly analyzing various domains of life, identifying points of intersection, and integrating valuable insights into our professional practice.

Much like in music, the success of a business depends on its internal dynamics and how

effectively they are expressed in interactions with the external environment, all within the boundaries of a coherent strategy. "Jazz management" represents an improvisational approach to leadership and decision-making in uncertain and rapidly changing conditions.

Keywords: jazz, music, art, improvisation, management styles, business, innovation, strategy, success

Чи джаз це лише імпровізація? Чи можлива імпровізація без теми (стратегії), темпу й ритму (процесів), ансамблю (взаємодії) і слідування за солістом (лідером)? Як тримати баланс між спонтанним і спланованим? Заради чого ця "гра" і як не втратити контакт із слухачем (клієнтом)?

Щоб розкрити цю тему і навести паралелі між цими двома, на перший погляд різними, світами, спершу визначимось з термінами – що таке жанр, стиль і як проявляється в музиці й манері управління бізнес-процесами, а тоді проаналізуємо й порівняємо.

Виявляється, в бізнесі – як в музиці: успіх компанії напряму залежить від внутрішнього світу компанії, віртуозно втіленого в її взаємодіях у зовнішньому світі в рамках визначеної стратегії. Джазове управління – це імпровізаційний підхід до ведення бізнесу в умовах невизначеності. Щоб бути креативними, інноваційними, стійкими та успішними, варто прислухатися до джазу, адже адаптивне підприємництво – це імпровізаційні стратегії в динамічному бізнес-середовищі.

Жанр і стиль в музиці. Визначення понять

Стиль – у загальному значенні – сукупність характерних ознак, особливостей, властивих чому-небудь. Музичний стиль – це сукупність засобів та прийомів художньої виразності, що історично склалась і відображає естетичні погляди різних суспільних груп певної епохи або творчого напрямку.

Характеристики джазу як музичного жанру і його стилістичні ознаки

Джаз (англ. *Jazz*) – напрямок в музиці і вид музичного мистецтва, який склався в результаті злиття європейської гармонії і африканських ритмів на основі імпровізації та використання нерівного темпоритму.

Управлінські стилі в бізнесі

Стиль управління – сукупність найбільш характерних і сталих прийомів, що використовуються в процесі управлінської діяльності. До класичних стилів управління відносять: авторитарний, ліберальний, демократичний.

Ефективність хорошого керівника залежить від його здатності: чітко і ясно артикулювати цілі компанії, підбирати потрібних людей, створювати правила, за яким всі будуть працювати, підтримувати якість взаємодії між ними.

Як джаз може стати управлінським підходом в бізнесі

А якщо бізнес – це люди, то чим його «внутрішній світ» і зовнішній його прояв відрізняється від людського? Ба більше, за кожною з «хороших і великих» компаній стоять сильні харизматичні особистості, які формують унікальну культуру й особливу цінність того, що вони пропонують на ринку.

“А до чого тут джаз?!!! Про що він взагалі?”, – спитаєте ви.

А чого, як не джазу вимагає від бізнесу поточний момент?!!! Як, як не джазово, він “звучить”? Парадоксальне поєднання непокерованого.

У бізнесі – як у музиці: успіх безпосередньо залежить від власного внутрішнього світу

компанії, віртуозно реалізованого в її взаємодіях у зовнішньому середовищі.

З чого ж почати? – із самого початку!

Успіх компанії будується на її ідеології, а не на прибуткових миттєвих рішеннях. Справжній бізнесмен отримує найвище задоволення, не тільки від доходу, який бізнес приносить.

Джаз як метафора для бізнесу

Перелік аспектів, через які джаз можна пов'язати з бізнесом:

Імпровізація та адаптивність;

Командна робота, синергія, взаємодія та лідерство;

Баланс між структурою і свободою;

Інновації та креативність як конкурентна перевага;

Емоційний інтелект і довіра;

Гнучкість і експериментальність;

Ризик і невизначеність;

Мистецтво управління часом та ритмом;

Прийняття помилок та самонавчання;

Структура і стратегія;

Ансамбль, корпоративний дух;

Професійність, віддача;

Пріоритетність і диференціація.

Джаз у бізнесі, реальні кейси.

Висновок. “Бізнес у стилі джаз” – це гнучкість, креативність, синергія команди та здатність до імпровізації. Якщо підприємці навчатися мислити, як джазові музиканти, їх бізнес стане більш стійким, інноваційним та успішним.

Список використаних джерел

Стиль керівника. MilkUA.info. URL: <http://milkua.info/uk/post/stil-kerivnika> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Спетний А. (2024). *Які музичні стилі існують?* Все.Про. URL: <https://vsepro.com.ua/yaki-muzychni-styli-isnuyut/> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Коган О. (2024). *Джаз – це музика вільних людей або людей, які хочуть бути вільними?* kmbs. URL: https://kmbs.ua/ua/podcast_audio/arts-oleksij-kogan-dzhaz-ce-muzika-vilnih-lyudej-abo-lyudej-yaki-hochut-buti-vilnimi [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Бізнес & Джаз (2024). Apple Podcasts. URL: <https://podcasts.apple.com/us/podcast/бизнес-джаз/id1517244922> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Джазовий бізнес (2009). // Jazz-Portal. URL: https://jazz-portal.blogspot.com/2009/11/blog-post_05.html [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Бізнес в стилі джаз (2024). Деловой мир. URL: <https://delovoyimir.biz/biznes-v-stile-dzhaz.html> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

Diasporiana. URL: <https://diasporiana.org.ua/periodika/18741-byuleten-ukrayinskoyi-vilnoyi-akademiyi-nauk-1946-ch-6/> [Дата останнього доступу 01.05.2025].

ACA
DE
MIA
IUNI
ORA